

број /121-122-123/ јул-септембар 2011. године

Ликовни прилози у броју
дело су Милана Туцовића.

Објављивање овог броја помогло је
Удружење банака Србије.

Књижевни магазин

Оснивач и издавач: Српско књижевно друштво
Редакција: Француска 7, уторком 11-13 часова
тел/факс: (011)262-88-92; (011)328-85-35; е-маил: kmagazin@beotel.rs

За издавача: Милован Марчетић

Уредништво: Ана Ристовић, Игор Перишић
и Дејан Симоновић (оперативни уредник)

Главни уредник: Милета Аћимовић Ивков

Графичко обликовање: Мирјана Живковић

Лектура и коректура: Редакција

Прелом: Влатко Михаиловић

Штампа: Чигоја штампа, Београд, Студентски трг 13
Жиро рачун: 255-000000007036-10

ИЗЛАЖЕЊЕ „КЊИЖЕВНОГ МАГАЗИНА“
ПОМАЖЕ МИНИСТАРСТВО КУЛТУРЕ СРБИЈЕ

Садржај

ЗАПИСИ

Милован Данојлић /3/

ПОЕЗИЈА

Радјард Киплинг /5/, Никола Вујчић, Милан Ђорђевић /7/, Дејан Алексић /9/, Драган Хамовић, Гојко Божовић /11/, Милован Марчетић /12/, Дејана Николић, Марија Мицовић /15/, Владислава Војновић /17/, Небојша Васовић /19/, Ибрахим Хаџић /21/, Зоран Пешић Сигма, Јелена Ленголд /23/, Сунчица Денић, Стеван Тонтић /27/, Рајко Лукач /29/, Рајко Ђурић, Милен Алемпијевић /33/, Марија Кнежевић /34/, Драган Јовановић Данилов, Ненад Шапоња /35/, Тања Крагујевић, Драган Драгојловић /37/, Ален Бешић, Дубравка Ђурић /38/, Соња Шљивић, Тања Ступар-Трифунковић /39/, Звонко Карановић /42/, Живко Николић, Ранко Рицојевић, Стана Динић Скочајић /43/, Мирослав Цера Михаиловић, Чарна Поповић /44/, Радивој Шајтинац, Братислав Р. Милановић, Дејан Илић /45/, Петар Милорадовић, Јасмина Топић, Ђорђе Кубурић /46/, Владимир Копицл, Дарко Даничић, Живорад Недељковић /47/, Енес Халиловић /51/, Јасна Милићев, Ана Сеферовић, Ивана Миланков /52/, Томислав Маринковић, Петру Крду /53/ Олга Ороско /56/

У АНДРИЋЕВОМ КЉУЧУ

Васа Павковић, Мирјана Митровић /6/, Милан Савић /7/, Михајло Пантић /8/, Миrolуб Тодоровић /10/, Лаза Лазић /11/

ЛИЦЕМ У ЛИЦЕ

Светлана Велмар Јанковић /13/

ПРОЗА

Мирјана Павловић, Сава Дамјанов /16/, Ђорђе Писарев /18/, Ивана Димић /19/, Славољуб Марковић /20/, Небојша Ђосић /21/, Светлана Поровић Михајловић /22/

ПОГЛЕДИ

Рајан Марфи /25/, Љиљана Вулетић /30/, Даница Оташевић /40/, Ангела Рихтер /48/

РЕЧ АУТОРА

Слободан Тишма /36/

ИЗ БАШТИНЕ

Иво Андрић /54/

ЧИТАЊА

Катарина Бугарчић /58/, Горан Лазичић /59/, Иван Радосављевић /60/, Љиљана Шоп /62/

АФОРИЗМИ

Александар Баљак /64/

ДЕСЕТ ГОДИНА

Ето, пролазе године. У том пролажењу се много тога променило. *Књижевни магазин* је навршио целу деценију. Да ли се то примећује? Ко то опажа, и коме то значи?

Заснован у времену у коме је посезање за променама било скоро уобичајена појава, *Књижевни магазин* је настојао да одговори представама и потребама оног круга писаца који су, основавши „Српско књижевно друштво“, пожелели другојачији књижевни и културни живот од оног модела и оне климе у којима су се затекли. И заиста је добро кренуло. *Магазин* је почео да излази месечно и тај је динамизам брзо, са одобравањима, прихваћен. У њему су писци и преводиоци препознали добар концепт и освежавајућу новину. На његову појаву позитивно је реаговала цела заинтересована културна јавност. И тако су почели да се нижу дела и дани, бројеви и године.

Настојећи да на његовим страницама објављује прилоге истакнутијих аутора различитих генерацијских и поетичких опредељења, али претежније оних којима је дух модерности бивао стваралачки ближи, Слободан Зубановић је у свом скоро деценијском уређивању *Књижевни магазин* учинио занимљивим, вредним, значајним и, чак, популарним. Отуда су се нови бројеви, често, ишчекивали са радозналешћу и радошћу. И трајала је та радост са узлетима и стагнацијама, ево, целу деценију. Интензитету тог запаженог трајања је, бивајући закратко уредник, допринела и Марија Мицковић. То је историја.

Данас се *Књижевни магазин*, богат за то трајање и знање, затекао у приликама у којима је јавни статус књижевности измењен; у којима се књижевна гласила заборављају и гасе, док се на периодичку гледа као на живи анахронизам – можда потребан али, за у јавним говорима данас толико гласан политички маркетинг, свакако нефункционалан сегмент. И тако смо, опет, дошли у ситуацију да се старамо за опстанак. А то не мора, нужно, да буде рђаво јер је књижевност, као стара уметност, најчешће са маргине највише давала.

Данас *Књижевни магазин* излази у проређеном ритму. Ново уредништво настоји да, једним делом, следи раније засновани концепт, али и да га обогати новим акцентима. То неће бити превише тешко уколико буде добијао бројне и вредне прилоге. Али ће то бити сразмерно тешко уколико остане без стабилних новчаних извора. *Магазин* није замишљен, а и не може, да живи од самофинансирања. Културу у савременој малој држави мора да, најпре и највише, без резерви и условљавања помогне сама држава! Само тако ће бити могуће оставање континуитета културне службе коју, међу другима, и *Књижевни магазин* врши.

Због тога ваља да се, са истим вољним оредељењем и еланом, и даље траје. А то ће бити могуће уколико савремене ауторе подстакнемо да са нама сарађују што, ево, чинимо.

Шаљите нам, дакле, даме и господо прилоге за *Књижевни магазин*. Верујте у наше чврсто опредељење да ћемо га, у праћењу савремених књижевно-уметничких токова, предано чинити садржајним и ваљаним. Због тога нам пишите, зовите нас, дођите. *Књижевни магазин* треба да се тиче свих нас. Са том мишљу радно обележавамо деценију постојања. Надамо се прву деценију у низу који ће се, и по њему, препознавати и памтити.

Уредништво

Милован Данојлић

У ОГЛЕДАЛУ ТРЕНУТКА

У читању, пред спавање, наиђе тренутак кад се слике, утисци, звуци и речи почну мутити и удвостручавати. Штиво се разводњава, у њега продире бујица разнородних искустава, неред асоцијација, збрка одјека, провала вербалних наплавина које на произвољан начин настављају последњу прочитану реченицу. Умор је надвладао пажњу, ограда свести се пољуљала и срушила у коров; навире муљаг из подсвести, изједначују се знање, свезнање и незнање. Као успавана кокошка, књига ми је испала из руку. Пијано растројство ме нежно уводи у сан, где ће целој збрци, и њему, и мени, бити добро.

*

Кажу да је човек у стању да у предсмртном часу претресе сва раздобља свог живота или, барем, суштинске догађаје који су обележили његову земаљску пустоловину. Поред срца, јетре, плућа, бубрега, желуца и мозга, у нас је, ваљда, уграђена и једна филмска трака која, годинама, региструје оно кроза шта пролазимо, оно што гледамо и доживљавамо, и притом се калем затеже, да се, у часу одласка, трака муњевито одмота, и блесне у неколико преломних тачака. Изроне све заблуде и искушења, остварене и неостварене љубави, пријатељства остављена у беспућу, оно у шта смо веровали и од чега смо страховали, а што ће се, у крајњем збиру, показати пусто, неважно и узалудно, у најбољем случају смешно. На тој, највишој тачци сагледавања остало нам је још толико времена да себи и другима уделите опроштај. Увид у ништавило је у извесном смислу лековит.

*

Толико наслућеног и начетог, тако мало ухваћеног и утврђеног. Између призиваног и одбеглог остало је ипак нешто улова залуталог у мрежу: не толико оно што сам желео, колико оно што ме је, само, хтело. Наша су постигнућа бледи трагови пробијања према недостижном. Јака обузетост немогућим спречава нас, понекад, да изведемо оно мало што бисмо, без великог напрезања, могли извести. Не мари. Докле год стигли, где год се зауставили, бар знамо да смо били на добром путу.

*

Одвећ поверљив према свему и свима, а кад бих се отрезнио, одлазио сам у другу крајност, у систематску неповерљивост.

*

Још као дечак, осетио сам да ме поезија привлачи на један посебан, саучеснички начин. Песма је живела у мом даху, осећао сам је као посебан ритам дисања. Имао сам, дакле, морално право да се окушам у стиховању. Дакако, једно је моћ песничког доживљавања, а друго способност преношења и обнављања доживљеног. У прву врлину код себе никад нисам сумњао, у другу никад нисам до краја веровао. Вршећи коректуру поновљених издања, поред словних, уочавам и многе друге, непоправљиве погрешке. Пошто сам прихватио своје несавршенство, морам прихватити и оно што уза њ иде.

*

На црним листама – списковима неприхватљивих и контроверзних јавних личности – једно време се повлачило и моје име. То ми није сметало, напротив; готово да сам се поносио. Свако је од нас личност онолико колико је споран, другачији, неприхватљив. Једно је, међутим, објавити своју посебност, а друго доказати је, потврдити и поклонити је животу. Бојим се да у њеном остваривању нисам далеко одмакао.

*

Бити неприхватљив, значи бити жив. Наши су управљачи, у оно време, зазирали од живота, и од свега што се не да контролисати. Поред суровости, њих је одликовала и једна дечја психолошка црта: хтели су да буду вољени. Отпор их је вређао и болео. То је неприхватљиво, цвилели су, без образложења, као људи који поседују највиша, непогрешива мерила исправности и друштвене пристојности. Није им падало на ум да је неспособност прихватања и разумевања ствар њихове ограничености.

*

Ничег се не одричем, мада ме од помисли на неке глупости и заблуде хвата мука. Какве све будалаштине нисам озбиљно узимао... Срећом, благовремено сам долазио себи, нисам истрајавао у глупостима. Нама, који се залећемо и лако загревамо, богови су завештали спасоносни лек који се зове недоследност. Код промене мишљења и опредељења ваља гледати да ли су оне плод природног сазревања, или је по среди користољубиво прилагођавање. Сам са собом могу шта хоћу и како хоћу; важно је да у своје погрешке не увлачим друге. Моје недоследности шкоди-

► ле су једино мени, то јест, извесној мојој слици у јавности, до које ми није превише стало.

*

Не волим да наређујем, нити да слушам наређења. Стид ме је сваке ситуације у којој сам од неког јачи. Ни код своје деце немам ауторитета. Више волим да отрпим понеки њихов безобразлук, него да ме се прибојавају. Нисам са надређенима, ни са подређенима. Руља ме ослабљује и поништава. На свечаним пријемима, куда понекад залутам, осећам се као шугава овца. Примајући нека јавна признања, захваљивао сам Вишњем што не морам открити шта мислим и како се уистину осећам. Дисциплиновано сам учествовао у циркусу: не ја, него мој изасланик за односе са јавношћу. Кад год би у мени ослабила критичност и неповерљивост према ближњима, стигла би ме опомена. С друге стране, кад бих се превише згрчио и затворио, промакло би ми понешто племенито и чисто. Најбоље је онако како је најтеже; не имати никакве везе.

*

Власт над људима осећам као противприродан блуд, свеједно да ли сам објекат или субјекат владања. Радујем се људским прегнућима и онда – нарочито онда – кад од њих немам личне користи. Неимарска посвећеност и упорност у савлађивању тешкоћа је потајно охрабрење и поука коју примам од ближњих.

*

Зарађујем колико ми је неопходно, задовољан сам кад вежем крај с крајем, што значи да се моје задовољство из месеца у месец понавља. Творац ми је доделио средства према мојој моћи управљања и распоређивања. Свему сам се предавао са жаром, како исправним тако и погрешним наумима. Захваљујући страсној ревности с којом сам упадао у грешке, лако сам се и чупао из њих. Заблуде су, под високом температуром, брзо сазреле, презреле, и отпадале, саме од себе.

*

Кренуо сам мало знања и искуства; требало ми је много времена да се приближим себи. Наша полазна црта је, уопште узев, ниска; док ухватиш корак, прође пола живота... Много читао, учио, одлазио, враћао се. Биланс није славан. Који, чији, јесте?

*

Предуго сам се борио за освајање унутрашње слободе, за беспопштедну јасноћу самосагледавања. Суд о свету, у који нисмо и сами укључени, брзоплет је и непотпун. Стави и себе на коцку, ако хоћеш да ти верујем. Једино се тако можемо приближити уистину слободном суђењу и мишљењу.

*

Моје прозне књиге, лишене узбудљивих збивања, сачињене су од трзаја према могућем смислу, тј. према слободи. Што је имало да се догоди, десило се у часу стварања света, а онда, у мајушној размери, са нашим доласком на свет... Свака травка је казаљка која обележава епилог хи-

љадугодишње драме. Судари међу људским јединкама су давно виђени, отрцани и досадни. Слобода је у посвећености некорисним подухватима, у читању књига које нису у моди, у преданости малим истинама и несаопштљивим тајнама. Један строго лични програм, који нема узора, нити га коме препоручујем као узор.

*

Почев од шеснаесте, борим се за хлеб насушни. Човек коме је наметнут такав задатак поштеђен је замлаћивања са беспослицама. То је, вероватно, наслеђе примљено од сељачких предака: гледати истину у очи, стајати обема ногама на тврдом тлу. У годинама кад сам, у својој земљи, стекао нешто мало угледа, дигао сам сидро и отишао у добровољно изгнанство. У четрдесет седмој кренуо сам, поново, ни од чега. Таштину сам држао под надзором, остало је ишло само од себе. *La Vita nuova* даје се онима који су спремни да изгубе све. Тек у овом, другом животу, успео сам да и другима подарим живот.

*

Једни се не могу задовољити великим богатством, другима је доста оно мало што су заимали, трећи туђе богатство доживљавају као личну увреду и неправду. Узалуд нас, столећима, просветљени умови опомињу да у тој утакмици не треба тражити срећу. Аскетски дар није свакоме дан. Живљење се држи на слепој снази, а не на мудрости. Могућно је, ипак, поседовати ово друго, не одустајући од првог.

*

Волим живот. Тачније, не могу му се надивити. Моја очајања су пролазна, гледам да их се што пре ослободим. Спасева ме рад, увек више или мање принудан. За слободу ваља црнчити. Радом постижем кратковремене победе над ништавношћу и пролазношћу. Довољно је из дана у дан понављати тај напор, да се одложи суочавање са бесмислом. Није ми туђе осећање апсурда, а опет, кад бих му се истински предао, ишчезао бих, без трага и гласа. Енергија постојања је јача од доконог незнања.

*

Вредело је родити се и живети већ и због оних сванућа која сам дочекао будан, широко отворених очију, као честица која је, захваљујући несаници, залутала у срце вечности.

*

Оно што данас код нашег света обесхрабрује није толико материјално, колико духовно осиромашење. Изгубили смо самопоуздање, превелики значај придајемо ономе што о нама говоре други. Никакви ми светски, ни европски стандарди неће помоћи, ако их сам у себи, по својој мери и за своје потребе, нисам изградио. Први и неодложни задатак овог поднебља је обнова љубави према животу. Пад наталитета је резултат општег губљења компаса, слома наде и вере. Збуњен и одбачен, живот уступа место великој, заједничкој смрти. Притиснути смо, обеспућени, бахати, провидно лукави, запали у јевтину свесвеједност. Наша тужна забава је спорење са комшијама. Лекови који нам се са

стране нуде више трују него што лече. Удаљили смо се од радљивости и тачности, запустили пријатељства. Пуцамо далеко, промашујући оно што нам је пред носом. Јуче комунизам, данас Европа. Оживљавање запуштених села и изношење смећа никако да дођу на ред.

*

Стид је регулатор људске моралности, хранилац наше душевности. По Светом Августину, срамотно је не имати осећај срамоте. Диоген Киник упозорава да је црвенило боја врлине. *Нека те буде стид*, један је од тежих прекора које су нам, некада, упућивале наше сељачке мајке.

*

Радећи на књизи о зечевима, био сам у прилици да, унеколико, одредим и свој однос према људима. Зечеви су га рашчистили тако што ником ништа не верују. Оличење човека и пуноправан представник људског рода за њих је ловац. Тешка искуства, стечена са вечним прогонитељем и смртним непријатељем, они су, природно, уопштили и пренели на целу врсту. Нас, који им не желимо зло, гледају збуњено и без разумевања; не знају у шта да нас сместе. За сваки случај, клоне се и нас.

Ја знам све то што они знају; празнине у мом знању попунила су ратна сукобљавања на нашем тлу, крајем прошлог века. Знаш да су људи опасна створења. А опет, има их и другачијих. Како их разликовати? И ми, умни и начитани, често доживљујемо разочарања, откривајући вукове у јагњећој кожи. Зечеви су нашли најпростије и најсигурније решење: све су двоношце стрпали у исту корпу. Ми, који одударам од правила, ближи смо њима него људима. Како да им то дојавимо? Можда је најбоље да ни нама, добронамернима, не верују. Са човеком се никад не зна. ▲

Радјард Киплинг

КАД

Кад миран си док свуд око тебе
Сви губе се и криве те због тог;
Кад сумњају – верујеш у себе,
Према сумњи не будеш им строг;
Кад лажу те, лажи не изустиш,
И кад чекаш, ал' се не умориш;
Кад мрзе те, мржњи не попустиш,
А горд ниси нит премудро збориш;

Кад не мислиш залуд својом главом,
Кад сну своје сужањ не постанеш,
Кад се сретнеш с пропашћу и славом,
И пред њих на исти начин станеш;
Кад поднесеш да истине твоје
Изврћу ниткови због глупака;
Кад погледаш рушевине своје,
Клекнеш, запнеш да се дигне свака;

Кад сакупиш све од свог иметка,
Па рескираш једним покретом;
И изгубиш, почнеш од почетка,
А ни речи не кажеш о том;
Кад натераш живце, срце, жиле,
Чак и кад их нема, да те снаже,
Док у теби недостаје силе,
Осим Воље која „Истрај“ каже;

Кад сачуваш част у друштву слугу,
А и скромност док си с краљевима,
Одупреш се душману и другу;
Не превише – предајеш се свима;
Кад испуниш минут што не прашта
Са шездесет секунди тишине,
Цела Земља биће твоја башта,
И још више – бићеш Човек, сине!

Са енглеског превео Драган Пурешкић

Васа Павковић

ОДЛАЗЕЋИ ПО ЕХО

„У Охриду има овакав натпис на једној лимарској радњи у чаршији:

ТЕНЕКЕЦИНИЦА
"ТИШИНА"

бележи Андрић у „Знаковима“.

Великом писцу су такви знаковни парадокси падали у очи.

Сећам се једног јутра, у Пироту, када сам лутајући старим чаршијским улицама налетео на невероватни натпис:

„СВЕТЛА БУДУЋНОСТ“

који је красио тамни излог месне гробљанске фирме, вероватно као нехотични црнохуморни остатак идеала социјализма.

Сећам се, тим поводом, у једном интервјуу Љубомир Симиновић је поменуо нехотични каламбур из излога неке београдске месаре. Писало је Св. Цигерица. После читања тог натписа обратих пажњу на сличне смицалице па сам с осмехом наилазио и на Св. Кобасице и Св. Месо и још много других светиња.

Жудећи за таквим импулсима у сивом животу, понекад сам, без икакве друге намере, сем да прочитам надреалну поруку, корачао Карађорђевог улицом у Панчеву, да бих на у излогу канцеларије адвоката Чубрила са белог картончића у излогу прочитао:

Ја сам у суду.

У собама 232, 233, 236, 238, 314, 318 и 403.

Годинама сам, такође, волео да у излогу једног лутријског киоска у близини београдског СУП-а, у Улици 29. новембра, прочитам поруку продавца:

ОТИШАО САМ ПО ЕХО.

Али живот се, Андрић би се вероватно сложио, игра с нама.

На вратима златаре у Панчеву, преко од чувене Цркве са два торња, често се у 80-им и 90-им годинама прошлог века могла прочитати порука:

ОДМАХ СЕ ВРАЋАМ.

Њом је златар поручивао да је у оближњој кафани „Слога“ с пријатељима на пиву.

Када је изненада и у младим годинама преминуо, та порука је близу годину дана висила на истом месту, као црнохуморни подсетник на њега и његову пасију.

Мирјана Митровић

ПРОПОНТИС

Пропонтис, средње море, које се данас зове Мраморно, мореузима је везано на једном крају за тиркизни, млади Егеј, а на другом за хладни и црни Понт. Сви ми који пишемо, чинимо то из чистог немирења са том једноставном и неумитном географијом. Хоћу да кажем, сва је литература скуп писама са Понта, вапаји против смртности, најчешће узалудни.

Са историјом је као са саветима родитеља – кад смо млади, страшно нас гњави, а што смо старији, све се више и радије сећамо примљених поука. Сетимо их се обично касно, кад више ничему не могу да нам послуже, а опет сувише рано да би допрли до потомака.

Сваког дана посматрам средовечног полтрона како се упиње да се допадне далеко млађем новом моћнику. Нити успева да се допадне, нити да буде отеран. У страху од глади, он сваког дана вибрира, као опруга између послушности и лукавства, а његова настојања да се протне кроз своју малу и болну судбину не успевају да постану ни комична, ни трагична. Нико га не воли, али је свима потребан. И можда баш због тога преживљава.

Тако су ретки људи великих замаха! Било да су грешници или визионари, они се међусобно разликују тек по ситници, по случајном детаљу који их је определио на некој од животних раскрсница. Они се не кају, и то их разликује од малог човека, који сваког дана свог живота чини мале грешке и доживљава мала кајања, а све због своје велике глади.

„Да су људи добри, љубав не би била потребна“. Ни једну своју реченицу нисам морала да браним са толико страсти и толико непотребних речи, као ову. Зрелост подразумева прихватање несавршености ближњих. Само што у сазревању човека, као и приликом сазревања јабуке, увек вреба неки црв, па љубав постане опсесија, а онај који мисли да воли сатруне изједен изнутра.

Познајем човека о коме ми прича жена која га воли. И не могу да се начудим колико су попустљиве и благонаклонне очи заљубљене жене. Кад судимо о онима који су наши, увек налазимо оправдања и чини нам се да нису криви. Мање из љубави, више из самољубља. Јер, ако се суочимо са тим какви су заиста они које волимо, морали бисмо се запитати какви смо онда ми, који их волимо, кад их волимо.

Човеков ум тешко прихвата промене граница и система у свету који сматра својим. Не зато што су тај свет и систем били претерано добри, него зато што су се с њима идентификовали и на њих проширили. Тако разбашкарени, стекли су празну самоувереност, као у лето онај пас из басне. Нарочито је опасно заљубљивање и препуштање заљубљености без задршке и остатка, до, или преко, границе губљења идентитета. Овоме су нарочито склони врло млади људи,

песници и жене, мада исти механизам постоји и код ватрених домољуба. Пре или касније, од превеликог загревања, илузија се распрсне, као што се распрсне јабука која дуго лежи на врелом сунцу. Ако преживи, онај који је био очаран, мора да се гради изнова. Али пре било какве реконструкције, нужно је ослобађање од навике стварања лажних богова. Иначе, спаса нема.

Лепа и паметна жена, уљљукана монотонијом уходаног брака и пристојног живота, пробуди се једног јутра, осврне се око себе и пита: Да ли је ово све? Њена трагична грешка није у томе што је одговором незадовољна, већ у паници којом на сазнање реагује. Баца се у загрљај сањара и занесењака, а такви су Ахилова пета паметних жена. Претварају се да знају одговоре и жонглирају пристојним вокабуларом. Ова жена не мора да се зове Ана и не мора да заврши на шинама, али мора да научи да дочекује и испраћа возове.

Новинарство је опасно за писца зато што му нуди свакодневне лаке победе. Данас напишем, сутра изађе и сви прочитају. А литература, без разлике поезија и проза, самотнички је посао и посао за стрпљиве. Зато би, сваки писац који је и новинар, морао на радном столу да држи Андрићеву реченицу: Још и данас бива да у мени куцне стари скитнички дамар, али ја брзо затварам прозор и седам за сто.

Роман је коцкање у велике улоге. Сати и године, туђе патње и радости, немоћ и свемоћ сплетени као клупко посвађаних мачака, а све с неизвесним исходом. И кад изађе, можда – ништа. То може да преживи само писац који има ратарске гене, ратарско стрпљење и упорност.

Ореш, копаш, прскаш, у небо загледаш, кичма пуца, руке бриде... Романи може да пише само онај ко уме да чека летину са ратарским миром.

Према поезији као према биљкама: веровати у лековитост, али не потцењивати отровну моћ.

Милисав Савић

ПОХВАЛА КРАВАМА

Према завичају су се у досадашњим разговорима о књижевности искристализовала два става. По првом, завичај је врло битан за писца, не само у одабиру тема већ и у формирању његове поетике, његовог погледа на свет. По другом, писци су апатриди, људи без завичаја и домовине, њихов завичај је (уколико пристају на тај назив) цео свет. Другим речима, завичај је само њихово случајно место рођења.

Завичај се код писаца који држе до њега углавном представља или као рајско место или као пакао, понекад као мешавина и једног и другог.

Прва и књижевно убедљива глорификација завичаја изведена је у *Одисеји*. Цела поема могла би се тумачити као прича о Одисејевој неутољивој жељи за повратком у завичај. ►

Никола Вујчић
СЕЂАЊЕ

Запуштен воћњак, срушена ограда, стабла до грана у снегу. Смежуране јабуке, стеже мраз. Понеки, заостали лист, затрепери, хвата дах, да и он одлети.

Пролазници, ето, међу њима и ја, споро се крећемо кроз дубок снег. Као да је блато, плашимо се, да се не заглибимо, да не пропаднемо.

Приближавамо се крају пута који се улива у пучину поља.

Милан Ђорђевић
КАЖУ

Кажу, много причам и има пуно реторике у мојим песмама.

Зато треба говорити што мање.

Повући црту и окружити је белином

као у врту трешњу зеленилом, као Земљу васионом.

Па ставити у белини црну тачку,

крик у тишини.

Као да је белина

Ништа

а тачка

Све.

Има и писаца који никад нису пожелели да се врате у завичај. Завичај је место првих траума, првих неспоразума са светом. Вишеградска стаза код Андрића је стрма и каменита, али управо му је она давала снагу да се упути другим стазама, и већим и ширим. „На почетку свих стаза и путева, у основи саме мисли о њима, стоји оштро и неизбрисиво урезана стаза којом сам први пут проходао. Било је то у Вишеграду“, вели Андрић.

Завичај је писцу, ипак, литература. То је његова родна кућа. У њој се рађа, у њој живи, у њој умире.

Не сва, свакако. Мени је било добро у Хомеровом завичају (све сам умишљао да и ја имам заштиту богиње Атине), са Шехерезадом увлачио сам се у лавиринте двораца багдадских путених удовица, патио сам до болести у суморном Петрограду Достојевског, шврљао по улицима Бокачове Фиренце, придружио се као мачка Булгаковљевој ђавољској дружини у Москви, заљубио се у несрећну провинцијалку мадам Бовари (ја ћу ти бити прави љубавник, а не покварене мушке битанге које само хоће да на теби ударе рецку, поручивао сам јој), са будаластим и штркљастим витезом тужног лица бранио сам част курви са железничке станице у Рашки, претварао се у Апулејевог магарца како бих свет видео и чуо магарећим очима и ушима (и одмах да кажем, тако виђен свет и не изгледа лоше), с Кафком у Прагу тумарао по једноличним собама разних надлештава безуспешно тражећи излаза (а њега нема, чим смо рођени против нас је покренут процес), с Томасом Маном у Венецији зараженом кугом остајао зарад... једне младе бубуљичаве Мађарице...

А завичај литературе отворио ми се управо у правом завичају, у рашчанској библиотеци. И то захваљујући – кравама. Ја сам као дечак, и пре него што сам пошао у школу, а и касније, све до гимназијских дана чувао краве. Од раног пролећа па до у касну јесен. Сваког дана, од свитања па до доласка путничког воза из Краљева (у Рашку је стизао око пола десет, уколико не би каснио; време се тад мерило тако, ручни сат је био тада мислена именица!), и поподне, кад би се сунце приближило Великом Власу, па све до мрака. Чување крава није тежак, али је један од најдосаднијих послова. Да бих утуцао време (тада није било ни транзистора, ни плејера, ни мобилних телефона, чиме су опремљени данашњи чобани), почео сам да читам књиге. Сваки дан по једна књига. Писао сам већ о томе како ме је стари, добри библиотекар, Рус Димитријевић, приморавао да му препричам књигу како би се уверио да ли их стварно читам. Некад бих се занео у читању, па би краве бануле у оближњу башту или кукурузњак. Због причињене штете добијао сам батине од оца, а ја сам пак свој бесискалаивао чворноватим прутом по леђима и губицама тих несрећних животиња са невероватно крупним и лепим очима (Хомер за жену лепих очију каже да је, у преводу Мише Ђурића, „кравоока“). Данас ми је због тог жао и ових неколико речи схватите као похвалу, сигурно малчице закаснелу, тим домаћим и у мом селу већ истребљеним животињама. Почетак своје литерарне каријере сигурно дугујем кравама.

Кад сам почео да пишем, и сам сам стварао свој литерарни завичај. Мене је одувек привлачила поетика зла, насиља и неправде (наивно верујући да литература може да побољша овај свет), па је и тај мој литерарни завичај често

био насликан мрачним, одвратним бојама. Увек сам говорио да је права, стварна Рашка много лепша од оне моје, фиктивне. Младићи и девојке из Рашке у свему су бољи и лепши од оних из мојих књига. Неко је то моје објашњење прихватао а неко није.

Али највећа одбрана од изједначавања мог правога завичаја и оног мог литерарног, фиктивног, долазила је од чињеница што сам и ја на неки начин био двојна личност, и стварна и у неку руку измишљена. Ону стварну је представљао човек који је у свом завичају био познат по надимку Дурут. Рашка, у целини гледано, никад ништа није замерала Дуруту, она га је прихватала као свог, као кафанског човека, као незграпног скијаша, као доктора таблица, или ко зна већ каквог... А књиге о тој измишљеној, поприлично суморној Рашки писао је неко други, неко ко је докторирао књижевност, предавао српски странцима у светским метрополама, уређивао значајне књижевне часописе, потписао се као уредник на десетинама хиљада књига, чак се домогао и дипломатије... неко ко се зове Милисав Савић. У крајњем случају, то је онај дечак који је чувајући краве читао књиге, и на чијој је чланској карти библиотеке вероватно било исписано његово право име.

Михајло Пантић

МАЛА ПРИЧА О „АНИКИНИМ ВРЕМЕНИМА”, И ЈОШ ПОНЕЧЕМУ

Ову причу испричао ми је Владимир Погачић, редитељ филма „Аникина времена”, свакако једне од најуспешнијих, иначе ретких екранизација неког Андрићевог дела. Погачића сам упознао средином 80-их година прошлог века у редакцији тадашњих „Књижевних новина”, где бејах младим уредником. Једног дана Погачић је навратио у редакцију, писао је неколико књига и био му је потребан дактилограф, компјутери још нису били у широкој употреби. Упознали смо се, помогао сам му да нађе дактилографа, и у договореном року му, као посредник, предавао уредно прекуцана поглавља тих књига. Наравно да сам их читао, било је више него занимљиво, увек има неке необјашњиве чари у читању текстова које пре вас нико није видео, и повремено сам Владимиру (спријатељили смо се, и упркос великој разлици у годинама почели да се ословљавамо именима) говорио о својим утисцима, посебно се сећам његових сјајних анализа филмова Лени Рифенштал, велике немачке редитељке из доба Хитлерове Немачке.

У тим нашим све чешћим разговорима некако смо се дотакли и Иве Андрића и Владимир Погачић, бескрајно процињив човек бријане главе, што је у оно доба била реткост, мислим подједнако и на процињивост и на „фризуру”, исприповедао ми је како је снимео филм по чувеној Андрићевој приповести. Андрић се, рекао ми је Владимир,

извесно време премишљао да ли да ми да̑ дозволу за екранизацију (то премишљање било је, изгледа, својствено Андрићевом карактеру) и када се најзад преломио, поставио је само један услов, да се ни на који начин не меша у настајак филма и да га види тек када буде завршен. И изговорио ону чувену реченицу: „Можете скраћивати, али не смете дописивати.”

Одмах сам имао цео филм у глави, причао ми је Владимир, само никако нисам могао да замислим ко би могао да игра Анику. Кастинг, барем у домаћој кинематографији, тада још није био развијен као посебна дисциплина. Коначно се одлучио за Милену Дапчевић, уз Шпелу Розин и Душицу Жегарац свакако најлепшу југословенску глумицу онога доба, и после те одлуке суочио се са новом потешкоћом, коју је морао да решава уз помоћ камере: Милена је имала већа стопала него што је подразумевао естетски образац времена о којем је Андрић приповедао (мала стопала су идеал оријенталне лепоте), и то је требало решити посебним кадрирањем. Све остало ишло је да не може боље, природно, као дисање и гледање.

И када је филм завршен, Владимир Погачић позвао је Андрића да га погледају, сами. Одгледали смо га у тишини, причао ми је Владимир, и ја сам, у стрепњи шта ће ми Андрић рећи, више искоса загледао у њега него што сам пратио филм, који сам у монтажи и наснимавању тона већ знао напамет. Андрић га је испратио нетремице и када се пројекција завршила ништа није коментарисао. Волео бих, друже Погачићу, да ми се мало слегну утисци, за дан-два ћу вас позвати на вечеру, да мало поразговарамо о свему. Само је то рекао и отишао.

Тако је и било. Неке вечери касније нашли су се у Клубу књижевника, опет сами. Слушајте, друже Погачићу, ово што ћу вам сада рећи никоме нећу поновити, то је ваш филм, и то добар филм, рекао је фра Иво. Посебно ми се допало то што нисте дословно ишли за мојом причом, и сада бих златом платио да сам се ја сетио онаквог почетка и краја, којим се описује пун круг. (Прећутао је „дописивање.”)

Филм, да подсетим оне који су га гледали, а они који нису би свакако то требало да учине, почиње тако што турски кајмаками пуцају у тикве које им стотинак метара узводно бацају слуге, а завршава се тако што пуцају у празну воду, чега у Андрићевој причи нема. Увек пред собом имам нечији лик када о њему пишем, свеједно да ли га замишљам или га вадим однекуд из сећања, још је додао Андрић, и ваши ликови блиски су том мом замишљању, тако сам их и сам некако видео. Ето, тако се мени чини. А ви, а имате ли ви нешто мене да питате?

Не знам шта ми је у том часу било, и одакле ми таква дрскост и слобода, приповедао ми је Владимир Погачић, али ми је синило да Андрића баш тада, јер ако не тада, онда никада, запитам откуд у његовим приповеткама толико интересовања за ситуације које се граниче са психопатологијом, од некрофилије, содомије, педофилије, силовања деце, убиства из страсти, као у „Аникиним временима”, одакле толико прилажења и загледања у демонско и зверско у човеку.

Андрић ми ништа није одговорио, рекао ми је Владимир, само ме дуго, нетремице, ћутке гледао. ►

Дејан Алексић ЧЕКАОНИЦА

Некада сам мислио да је то посвећенички посао, само реткима поверен – читаве ноћи изливати пресне речи у калупове стиха, у страху да их поспаност не развеје, као што одјек звона са светиње распе рафале врабаца у глугу плавет.

Бејак, дакле, сакривен од себе самог, истодобно решен да се пронађем, у потрошеној вечности несанице. Будност се држала на танкој петелци кроз коју речи напуштају значења.

Вечерас, под хладним светлима клиничке чекаонице, речи долазе као ослонци за слике, већ распоређене у стихове, као годиви у прошлост жеђи. Неког су управо прозвали. Једна старица са села уздише као усамљени монарх. Удно ходника кашље свештеник који ме је крстио. Посматрам те руке са којих је на мене сишла Тајна.

Ипак, пожелим ли да измакнем речи, шта ће остати од тих слика? Довољно је да заклати се будност и попусти петелка; и мисао одлутаће већ ка знањима о паду; паду неког царства или паду дуње крај сеоског пута, опшивеног отисцима копита у којима купају се врапци. Поезија је чекаоница. Ћутећи чекам да између два кашља ходником одјекне моје име. Будан сам у тами својих уста.

Али, заправо, хтедох да кажем нешто друго: у тами мојих уста речи се играју жмурке. Свака жмури пре но што крене у потрагу за собом. Наравно, никада се не пронађу, и зато се враћају да жмуре. Заувек.

► Пс. Ову сам причу хтео да испричам на скупу посвећеном могућностима нових и друкчијих читања Андрићевих дела, али сам вишом силом био спречен да то учиним. Мислим да је она добра илустрација за целу једну област или димензију Андрићевог дела према којем академска критика, у напору непрестане глорификације великог писца, показује опрез, а можда би праведније и тачније било рећи – одбојност. У непрегледном океану андрићологије о тамном еротизму, а посебно о тематици патолошких облика тог еротизма, за шта има много примера у Андрићевом делу („Мустафа Маџар“, „Мара милосница“, „Анкина времена“, „За логоровања“, „Злостављање“...), мало се или нимало говорило и писало. Што је и грешка и заблуда, јер је величину, па и естетску вредност дела неког писца, не само Андрића, могуће потврдити и снагом и успелошћу његовог настојања да нам речима, у имагинативном процесу, представи и осветли најдубље, најтамније, најзагонетније пределе људске душе, друкчије речено, да нас примакне разумевању онога што нас превазилази, што нас одређује и обележава, а то је у првом реду (не)могућност контроле наших нагона.

Андрић је то знао, и зато је ћутао. Јер се о томе не може говорити, може се само приповедати.

Мирољуб Тодоровић ИЗ ДНЕВНИКА

Петак, 14. јун, 1985.

„Како је велика мисао да је сваки напор узалудан! Довољно је да допустимо да на површину избије наше ја, да га пратимо, да му пружимо руку, као да је реч о неком другом. Веровати да су наши животи много одређенији него што знамо.”

(Чезаре Павезе)

*

Живан ми доноси „Зборник радова 9” Педагошке академије за образовање васпитача предшколских установа у коме је објављен његов текст „Шатровачка поезија Мирољуба Тодоровића”. Опет обиље штампарских грешака у тексту, пропуст коректора и уредника зборника.

*

Флакер добио (заједно с Јуром Каштеланом), награду „Владимир Назор” за животно дело. Честитао му једном сигналистичком картом.

*

„Совјетска међупланетарна станица 'Вега 1', која је лансирана крајем прошле године, ушла је 9. јуна у орбиту Венере, а данас је успостављена радио веза са њеним делом који се спустио на Венеру – званично је саопштено у Москви. Каже се да све функционише по плану и да се очекује да ће и друга совјетска међупланетарна станица 'Вега 2' која је лансирана шест дана касније стићи у орбиту Венере 15. јуна.”

„Свеједно је да ли свемир стављам у себе или себе у свемир.”

(Новалис)

*

У среду 12. VI на отварању изложбе, Иван Табаковић, легат Ратиславе Табаковић, у Музеју савремене уметности. Легат садржи преко 400 дела: уља, темпера, акварела, гвашева, цртежа, затим циклус фотомонтажа „Феноменологија или извори ликовног истраживања и стварања” – Анализа и фотодокументација, 1955, „Скривени светови” – Ликовне асоцијације и метаморфозе, 1960 – 1968 и колаже из циклуса „Живот, мисли, снови” 1964 – 1977. Наравно, фотомонтаже, затим „Скривени светови” (исти је назив и књиге Љубише Јочића из 1960. године), и колажи понајвише су привукли моју пажњу. Не само због сличне технике коју примењујем већ и због веома маштовите комбинаторике, интересовања за егзактне науке и дубоко песничког размишљања о природи човека, света и свемира. Још увек не могу да заборавим колико су ме изненадили и узбудили његови колажи и фотомонтаже са изложбе у Галерији 73 на Чукарици чини ми се баш 1973. године када је галерија отворена. Дуго сам са Марином (Абрамовић) расправљао о тим Табаковићевим радовима, правио поређења, уочавао сличности и разлике са оним шта смо ми радили посебно стварајући сигналистичку визуелну поезију.

*

Позив из Stockholma:

VIDEO ART **A** STOCKHOLM INTERNATIONAL FESTIVAL '85 2-10 NOV VIDEO-ART-VIDEO INSTALLATIONS '85 25 OCT-6 JUN '86

KULTURHUSET - the cultural centre of the City of Stockholm - is initiating a large international manifestation of video art. The purpose is to present to the Swedish and Scandinavian public the developments in video art since the Korean Nam June Paik realized his first video installation in the early sixties. Kulturhuset will demonstrate through glimpses of its history that video art is an independent art form which has established an undebatable cultural platform through out the world.

In Kulturhuset the audience and the Swedish video artists will be given the opportunity to meet those pioneers of video art that have been its central figures since the beginning - live, by tape and in programmes and performances.

The Art Department will present an exhibition: VIDEO-ART-VIDEO during two months from October 25th in which some of the world's most prominent artists will create video installations on the spot - Nam June Paik, Shigeo Kubota, Wolf Vostell, Ulrike Rosenbach, Rebecca Horn, Brian Eno, Yann Nguyen Minh. In cooperation with the Centre Georges Pompidou in Paris plans are being made to present a workshop/an exhibition, dealing with children and video.

The Programme Department will arrange the STOCKHOLM INTERNATIONAL ART FESTIVAL, during the first week in November. During the festival there will be presentations of a selection of Scandinavian and international video art films, portraits of video artists and other diverse video art programmes.

Preliminary plans include the following programmes:

THE HISTORY - A retrospective from the beginning of video art. OF VIDEO ART - Jean Paul Trefolis from the RTBF in Liège is a producer for a television show in Belgium that deals exclusively with video art. He will be responsible for selecting historical examples of video art.

THEATRE, DANCE AND PERFORMANCE ON VIDEO - Michael Bach from Belgium, video artist, artistic director of Remot Control Productions and one of the artistic advisers of the festival will present a representative selection.

SCANDINAVIAN VIDEO ART - A presentation of the best Scandinavian video productions formulated by Nordiskt Konstcentrum in Helsinki.

A SELECTION OF INTER- NATIONAL AND SCANDINAVIAN VIDEO ART FILMS - Video artists will be invited to send in video tapes for presentation during the festival. Two juries, one for Scandinavian and one for international material will be responsible for selections, coordinated by Peter Meyer.

PORTRAITS OF VIDEO ARTISTS - Invited video artists, for example Marina Abramovic, will present their own work through showings, lectures and discussions.

The video manifestation will be produced in cooperation with the Museum of Modern Art in Stockholm, Fykingen, Remot Control Productions Stockholm, RTBF in Liège (Belgium french language television channel), Nordiskt Konstcentrum in Helsinki, Finland, Video Nu and the Dramatiska Institutet, Stockholm as well as the Swedish Television - Channel 11.

For the Programme Department: Bo André, Claes Karlsson
For the Art Department: Pehr Lagergren, Kerstin Danielsson, Philippe Legros, Sissi Nilsson

KULTURHUSET SERGELSSKOGS J. BOX 2633 S-10334 STOCKHOLM SWEDEN TEL. 08/41800

*

АРАСИГМАОТАЦ ПАМИР
НОСАЛАМАН ИКА КУРДИ
ШЛАГГЕБА КОНТРАНОА
КАДАРТОКААД ТАТ

*

Звао Гојка Тешића због симпозијума који припрема о Винаверу. Симпозијум почиње у уторак 18 јуна у 9h у малој Сали Филолошког факултета. Пријављено је четрдесетак реферата. Гојко очекује и Корнхаузера који се, такође, најавио.

*

Последњи дани у гимназији. Треба још само мало ићи на часове, савладати додатно градиво, и добити сведочанство. Сви моји другови редовно одлазе на наставу а ја то избегавам. Правдам се болешћу...

Сада сам у неприлици. Морам да прођем поред школе. Знам да ће ме професор и другови видети. Успоравам ход, савијам се у пасу и гегам, као да једва ходам, имитирајући болесника.

У току ноћи други сан.

У Кнез Михаиловој сам улици поред академијине књижаре и галерије. У једном тренутку са Студентског трга, из улице Вука Караџића, наилази гомила младих људи са дрвеним палицама у рукама. Вичу и насрћу на сличну гомилу која долази из правца Топличиног венца. Настаје страшна туча, дрека, ломљава и метеж.

У рукама су ми две торбе пуне тек штампаних књига које сам добио од издавача. Уплашен тучом, ломљавом штапова и крицима повређених, утрчавам у зграду Академије.

*

„Сачувај нас, Боже, од остварења снова. Удаљи од нас оно што је предмет наших жеља, јер тело наше жели своју сопствену смрт.”

(Иво Андрић)

*

Главиња дрзник. Кроз млечну мећаву. Моја рука је пламен. Оргазмичка Нинива. У твом оку. Затекао сам звездознанца. Цара змијског. На прагу. Шта тражи. У слеђеном ваздуху. Песник румених образа. С медном кошницом. Међ зубима. Анђео-дете *насмешено*. Реч опора.

Лаза Лазих

ТАМНИЦА ЕГЗИСТЕНЦИЈЕ

Циљ сваког прекомерног, вештачки изазваног заноса, пијанства или лажне узнесености под дејством дроге, јесте заправо – обрнуто од почетних ефеката – самопоништење, самоуништење. Мотив таквих поступака има суицидални карактер. Појединац зна да на овом свету ►

Драган Хамовић НОВИЦИ, ТАДИЋУ

Заумне замичу совице,
Метеж се теже сажима.
Откад изостајеш, Новице,
Лакши је проток лажима.

Начете, нека већ доврше
Секретари из мракова
Равнодушне и нас површне,
Без особених знакова.

Нећу ти роптати, радићу
На безизгледним распрама.
Тек тако се муке надићу,

Не сломе што се не слама.
Баш као и онда, Тадићу,
Нема нам дана без срама.

Гојко Божовић НИЗ ПАДИНУ

Када сам последњи пут
Пролазио тим путем,
Низ падину су се осипали
Боја земље и боја осекнуте поплаве.
Земља је нестајала под предметима
Одбаченим из аутомобила
Чије је кретање једина гаранција
Да ће једном све доћи на своје место.
Пут се губио из вида,
И израњао после превоја
Као освојени плато извесности.
И понегде се указивала река,
Ако је то била иста река,
У којој су се сабирале све видљиве воде.
Али се није видела ниједна кућа.
Као да још није решено ко ће да их настањује.
Мада смо пролазили кроз крајеве
У којима се куће темељније руше него што се
граде.

Нити се иједан човек
Помаљао дуж усамљеног пута.

► живи у тврдом сужењу својих граница, у немилосној ометености својих правих могућности. То је неподношљиво у егзистенцији! Не тупо гађење, мучнина, la pause, разор етике и непризнавање друштвених обичаја, ове су последице секундарне. Човек има страшну и легитимну жељу да из стега изађе, да продре кроз другу, макар вештачку, реалност до света своје истините, неограничене личности. Експлозија је пре, на почетку абзуса, инцидента и претеривања, пре игле и чаше, а не на крају, иначе се по језивим последицама, после дејства опијата, не би понављала! Сваки зависник има апсолутно лоше искуство својих сеанси разбијања оклопа дубоко учаурене и заробљене своје личности, али он, услед обрнутог, отровног а не ослободилачког дејства својих средстава, алкохола или сложених хемијских и биљних нарко-мешавина, до своје личности не долази. Човекова личност у дубини самог његовог особног бића остаје да чами. Већина људи без неке веће драме у мишљењу о својој персоналној ослања се на своју тобожњу инфериорност, карактером, пореклом и судбином предоређену своју ништавност, неспособност, просечност или обичност. Дobar део људи одлази у банализацију: своју латентну побуну заробљене душе, као и цео свет споља, они извргавају потпуном омаловажавању, подсмеху и најзад намерном прљању и кварењу. И то је одговор на незадрживо, незаустављиво бубњање унутрашње, истинске, непоништивне човекове свести о сопственој вредности! Најзанимљивије од свега је то што друштво иницијално уопште није криво! Оно тек подржава страх, недораслост и самоподцењивост личности, али не с неком договореном стратегијом, завером, уопште не, друштво се такође састоји од индивидуа. Опет, велик део одрасле популације – у свом успеху, материјалном богатству, у својој моћи, у својој власти, у својем господарењу другима, погрешно налази оживотворење својих снова о моћи, вредности, снази и позваности. Светом управљају ови последњи, они су људи који су своју самореализацију једноставно промашили; немајући веру ни у шта, уздигли су практично и лажно своју личност над другима... Непосредно, сам за себе, сваки је пропали пијанац, што стоји ујутру рано поред киоска где се продају бочице ракије и пива, заправо на спровођу сопствених нетакнутих, дубоких дарова, задржан у константним фисијама своје људске љуштуре, у свиклим, техничким експлозијама свог психичког набоја, својих најстрашнијих вапаја за слободом, који су му најзад оштетили здравље, тело, и саму свест, и не долази, осим у интервалима просветљености, до истине о унутрашњој озарености своје личности, достојне сваког благослова, сваке лепоте и сваког поштовања. ▲

Милован Марчетић КАПЕ

Мада вам је гестикација другачија, као и извијеност обрва, распоред бора, тамнило испод очију, пеге, носеви, браде, а тек фризура, крагне, крој кошуља, па појасеви, каишеви, подвезице, пертле, другачији чворови којима све те гајтане вежете, тек конач којим сте шили своје смешне ношње, и даље, ћураци, накурњаци, чакшире, хаљине, њихова дужина, боје, врсте тканина, обућа иста као наша, а толико другачија...

А тек како седите, како ходате, и те ваше игре, прегласна или нема кола, покрети ваши дивљачни, рефрени сасвим патетични, или дневни говор, та уњкавост, нагласци на необичним местима, отезање самогласника, уопште кореспонденција, та развучена дозивања и кад вам се презимена завршавају као наша, кад су нам имена иста.

Дакле, поред свега набројаног, поред ваших подруљљивих осмеха и непријатељских намера, свих ваших псовки, клетви, ружних знакова, пустили бисмо да реку граничну пређете, да нам већ једном дођете у госте.

Али оно што не можемо да пропустимо и што ћемо и пушкама и топовима заустављати јесу те ваше капе, те ћуреће кресте, ти неугледни калпаци, ваше одвратне ћубе, на главама вам ружним те отрцане руже.

Зато вам, по ко зна који пут, поручујемо: сплавове своје развежете, весла поломите, лађе секирама пробијте, запалите једра, ни ћуприје ни моста градњу не започињите и ни у сну не помишљајте да икада можете с тим вашим капама на нашу страну да пређете.

МОЋНИ ДОДИРИ

Са Светланом Велмар-Јанковић разговарао Милета Аћимовић Ивков

Историјско-наративну хронику о деветнаестовековном трајању Београда назвали сте Капија Балкана. У шта то, заправо, савремени читалац кроз ту „капију“ улази?

Читалац улази кроз *Капију Балкана* у подугачку историјску причу о разним временима, најчешће ратним, и о различитим људским и владарским судбинама, најчешће трагичним. Деветнаест векова је дуго трајање и за историју јединственог града на међама Истока Европе и Запада Азије, а тај град је Београд.

Та ваша прича о највећем српском граду сведочи о сталним сукобима и разарањима и ретким „предасима“ између ратова. Је ли, заиста, погледа ли се сада са врха „планине од књига и грађе“, трајање Београда одсудно повезано са историјским кризама и ломовима?

Свако дуже трајање државе, покрајине, града или владарске породице, подразумева историјска кретања, преокрете и ломове: то се догађа у свим историјама, и у свим епохама, од како је света и века. Ипак морам да кажем да је Београд посебан, због простора на којем је настао: на споју двају великих река, а на раскрсници два континента и две различите цивилизације, западне и источне.

Ако је тако, питање: А шта га је онда, ипак, очувало? – намеће се само.

Београд су очували људи, заинтересовани да сачувају баш тај простор и то насеље на том простору, а било их је много, и различитих – као што се види у *Капији Балкана*. Машговити Келти, организовани Римљани, мисаони Византинци, смишљени Угари, дивљи Хуни и насилни Авари, упорни Словени, отпорни Бугари, окретни Грци, освајачки Турци – сви су се они јагмили за Београд, и успевали – мање или више, краће или дуже да држе и задрже тај град, који је, рекло би се сам од себе, захтевао да га очувају чак и они који су га, претходно, рушили и спаљивали.

На неколико места у књизи понавља се исказ како је Београд бивао „обасјан неким чудним светлостима“. Без обзира на симболичку сродност тог мотива са мотивима из ваших књига Востаније и Прозраци, и без обзира на нашу метафизичку слутњу, питамо вас: Које су то светлости што понад Београда заре? Шта обасјавају? На шта указују?

Дођите на Калемегдан и стигните на плато поред Мештровићевог споменика Победнику: загледајте се у простор што пуца пред вама, у те несхватљиво моћне додире вода обеју река, дахова земље из војвођанских равница и шумадијског валовитог подручја и неба чији се бескрај највероват-

није назире баш на том калемегданском платоу. И угледајте те светлости којима се диве и странци, кад умеју да открију у њима магични спој енергија земаљског и небеског постојања, пролазног и вечног, физичког и метафизичког. Те светлости и њихове суштине нисам ни измислила а ни домислила, само ми је било дато да их видим. Најпродорније су их видели, изгледа, наши вековни господари, Турци: они су, као што знамо, Калемегдан називали *фиџир бајир*, Брег за размисљање.

У исписивању ове београдоцентричне приче стално сте ослушкивали, следили и усвајали глас историографије али сте, истовремено, указивали на вредност гласова „имагинације и интуиције“. Присећамо се Аристотелових речи о разлици између историје и поезије, па вас заинтересовано питамо: Која је улога, каква разлика и колика вредност тих одвојених гласова за заснивање поуздане представе о историјском трајању нашег главног града, и за разумевање приче о њему?

Сви имамо искуство да нам је, и у свакодневном животу, од велике помоћи она врста спознавања коју препознајемо као имагинацију и интуицију. И кад то признајемо, и кад не признајемо – добар део стварности тражи да буде домишљен, односно обogaћен, растумачен, схваћен процесом мисаоног деловања; често, такође, принуђени смо да се ослонимо на извесна предосећања, на прекогницију онога што ће се догодити, нама или неком другом. Кад је реч о писању као таквом, обликовању уз помоћ речи нечега из ничега, како је рекао и Рилке, о писању наслућеног које ваља преточити у један вид стварности, оне писане – и имагинација и интуиција су неопходна осећања, јер без њих нема стварања, јер нема ни пластичности имагиниране представе, ни интуитивно схваћене садржине замишљеног. То се односи на све типове наратива, јер су сваком приповедању имагинација и интуиција потребни као суштински дах стварања.

У вашој причи-хроници примећујемо активан однос самосвесног наратора према читаоцу. Он читаоца често позива да буде пажљив, усредсређен, да успоставља различите историјске везе и аналогије, маиштенски активира „менталне слике“. На каквог ви то читаоца рачунате? Ко ме се, тако указујући, обраћате?

Обраћам се многим читаоцима, јер и имам много читалаца: младих, средњих година и старијих, различитих занимања и интересовања, а сви су ми потребни као вода жеђном. Књига почиње да живи кад бива читана, а сваки чи-

▶ талац је посебан одјек на прочитану књигу, као што је и сваки тај одјек нешто сасвим посебно. Нема два иста људска бића, и нема два иста одјека – унутарњег одговора на прочитану књигу, а тај одјек-одговор је битан за разговор између писца и његовог читањства, битан и кад је изговорен јавно, али и кад је изречен у себи – јер се и тада одјек и преноси и проноси. Морам да кажем да се одувек поносим својим читаоцима: сигурна сам да су врло усредсређени на штиво које примају, што значи да им не представља велику тешкоћу да прелазе из једнога времена у друго, као из воза у воз, или, из трамваја у трамвај. Духовно су покретни, и кад нису више млади, ти моји читаоци.

Такође у књизи учоавамо и два паралелна садржинска тока. Један је посвећен историји и политици и обречен је „искуству људске свирепости и страдања“, док је други окренут стваралачким подвизима који су подстакли „битан одскок културе“. Опет, изгледа, морамо да се опредељујемо, на питању: Који је од ова два тока пресудније обликовао савремени дух Београда и ваше приче о њему? И коме сте ви интелектуално и интимно приврженији?

Забога, шта вас гони да се опредељујете? Ако сте опазили два паралелна садржинска тока у *Капији Балкана*, што је врло прецизно примећено, склона сам да вам скренем пажњу на одредницу коју сте сами употребили – на реч *паралелна*. Ја сам се надала и замишљала да ће се ти паралелни садржински токови ипак, на неким местима у књизи, укрстити и открити да су дубински међусобно прожети. Искуство људске свирепости и страдања, видљиво, нарочито, у историји политике и у политици историје познато је од почетака и политике и историје, некада као и сада: волела бих да сам успела да повежем битне одскоке и културе и у култури – то је важно обележје културне историје у Београду 19. века, нарочито у последње две деценије тога века – са страдањима од људске свирепости, који се, приметно и неприметно, мешају у политику културе, и, уопште, у политику. У жељи да одговорим на ваше питање кажем да сам одувек, од како знам за себе, привржена култури као сваковрсном интелектуалном и духовном збивању док сам се, увек кад сам могла, клонила политике као делатности која изазива велика људска страдања. Али, као што је рекао Слободан-Боба Селенић, у наше време политику осећамо као другу природу и уопште не можемо да од политике умакнемо.

Главни јунак ваше сторије је наш главни град. Али су у његовом историјском ходу повлашћени и репрезентативни јунаци постали и неке историјске личности. Такав је Михаило Обреновић, на пример. Његову сте трагичну судбину, дијакхронички и поредбено, довели у везу са судбинама краља Александра Карађорђевића и премијера Зорана Ђинђића. У чему се то оне подударају и једначе и шта нам, тако уједињене, оне битно казују?

Морам да вам признам да ме је то питање које сте ви сад обликовали, дуго опседло, а и данас ме опседа. Док сам читала књиге, чланке, необјављене списе са суђења атентаторима на кнеза Михаила и могућим подстрекачима на то убиство, било ми је прилично јасно шта кнежеви непријатељи замерају кнезу, иако је свако од њих имао своје разлоге за непријатељство и мржњу. Оно што ме је погодило била је та огромна мржња која је избила само неколико месеци пошто је племе, које схватамо као „наш народ“, показало велику на-

клоност и оданост кнезу кад се он изборио за ослобођење градова, 1867. године. Од пролећа до јесени исте године наклоност и оданост се претворила у одбојност и мржњу, главно клицање у шапат беса и клетви. После ужасног атентата, опет народна жалост која делује као истинска, а продубљује се, у све већој мери, током следећих деценија. Исти се психолошки профил понашања народа оцртава и код следећа два убиства наших владара: и код краља Александра Карађорђевића и код премијера Зорана Ђинђића, у две различите деценије истог, 20. века, по хришћанском рачунању. Општем одушевљењу – говорим о српском племену, пре свега – следе претерана критичност, па одбојност, па велика омраза али, после оба атентата – и на краља, у Марсељу 1934, и на премијера Ђинђића, у Београду, 2003. – дубока и општа жалост, истинска, и пробуђена свест о судбоносном историјском преокрету за цело племе. Страхујем да овакво понашање нације открива извесну меру незрелости каква се може приметити код тинејџера што се невероватно лако поведе за патетичним говорима и повицима о слободи и једнакости међу људима. Али та запаљива вика траје већ вековима, и не мења се, али стално тражи жртве, све многобројније – као да народи постају све незрелији.

Честа су у књизи успутна запажања о карактеру и менталитету нашег народа. Какав смо ми то народ?

Бојим се да ћу морати да искажем своје уверење које ми тешко пада: наш народ, наше племе – да се подсетимо изрази из 19. века – већ дуго обележава склоност ка забораву, односно непамћењу, неуважавању историјске свести која чини окосницу нашег постојања. Тој спремности на заборав много је допринело неговање намерног заборавља, оног које је подстицала идеолошка усмереност некадашњег политичког устројања, после Другог светског рата. Зато је наше историјско памћење избраздано дубоком празнинама што сваки странац брзо уочава, јер схвата оно што ми недовољно схватамо: да нисмо обучени да учимо из сопственог историјског памћења као из основе историјског искуства, иако би нам тај наук више него добро дошао у невољама са којима се сусрећемо у нашој непосредној садашњости.

Срби, на то и ова књига указује, нису сигурни у своју историју. Не негују систематично културно памћење, не оживљују културу сећања. Многе стереотипе и предрасуде, а „политику“ страствено љубе. Ова повесница о граду и природу, јасно је, таквим је тенденцијама насупрот. Чему се онда, са свим знањима и искуством, њен аутор нада, какав одјек, реакцију, конкретан ефекат прижељкује?

Право да вам кажем, највише бих се радовала ако би *Капија Балкана* успела да продре и до широк читалачких кругова, постепено али сигурно. Кад сам завршила књигу – јер док сам је писала нисам размишљала о онима који ће је читати, пошто се од тих мисли увек клоним као посебно захтевних – понадала сам се да ће књига доћи у руке оних које, на било који начин, занима историографија и Београда и Србије: готово да сам сигурна да ће се у мојој *Капији* они сусрести са многим историјским приповестима што нису много познате, или су, већини, сасвим непознате. Најбитнији ефекти – мада бих радије употребила неку другу реч, јер ефекти имају одвише обећавајућа значења – допиру до аутора у облику утишаних одјека, послатих од читалаца. Ти одједи стижу обично спорије, али се ретко прекидају.

„Национални идентитет“ је једна од најфреквентнијих синтагми у књижи. Примакнута хоризонту савремених друштвено-политичких идеја, представа, јавних говора, колико она значи и вреди?

Национални идентитет је појам који је уведен у европску мисао већ у раним деценијама 19. века и био је од великог значаја баш зато што су се, у том столећу, формирале и веће и мање националне државе. Садржина и вредност тог појма су се мењали, као што можемо и претпоставити, од почетка 19. до почетка 21. века, зависно од једне до друге државе, односно националне заједнице и изгледа да су оне, што су најуређеније међу њима, углавном превазишле бављење тим појмом. Наша држава се још тим појмом бави, јер се бави и проблемом нације па, самим тим, и питањем идентитета те нације, посебно кад непрекидно има у виду приступање Европској Унији, у којој се, рекло би се, национални идентитет осетно подређује културном идентитету, односно културном обрасцу. На нама је, сада, да чврсто одредимо тај наш нови културни образац, обликован у новом, 21. веку, чији именитељи несумњиво остају и историјско памћење, и подизање и неговање историјске свести и непрекидни рад на учвршћивању културних и моралних вредности.

Последња реченица у књижи казује како је њен аутор, стварајући је седам година, био у врту „битних а опасних знања и сазнања“. Одагнајте наш неспокој и реците која су то, и због чега, сазнања „опасна“? Да ли се она, и како, могу пренебрећи, без штете усвојити, у шта уградити? И, најпосле, каква нам је будућност, са њима, у изгледу?

Кад ме питате која сам сазнања, током година рада на *Канији Балкана*, оценила и проценила као „опасна“, одговорићу вам да су то сазнања из реда моралних искустава. Не једном сам се питала који узроци изазивају не само непријатеље српског племена него и њихове савезнике и привидне пријатеље да их, неочекивано, оптуже за издају или и за неку другу тешку подлост? Колико се зна, једна од тих најтежих и најранијих оптужби била је бачена у опсади угарског Београда 1456. године. Турски напад је, изванредно дуго припреман, био страховит а одбрана Београда, којом је руководио чувени Јанош Хуњади, упорна и очајничка. Угарским војницима највећу су помоћ дали српски ратници који су се, у Доњем граду, испречили турским нападачима, и у јуначким окршајима одбили турски напад. Кад се догодило чудо - да је Београд ипак успешно одбрањен - чему се нико више није могао надати, онда је пуштена опака лаж да су за пораз, који је претио Београду, а избегнут је у последњи час - криви Срби. Они су били окривљени, ти кукавички шизматици, да су турском заповеднику открили тајни пролаз који је из Доњег града водио у Горњи. Злу лаж је, кажу, разбио сам војсковођа Јанош Хуњади, познат у нашем народном памћењу као Сибињанин Јанко, али се прљава сплетка још дуго провлачила међу браниоцима Београда. То се десило још пре више од пет и по столећа, шта кажете на ту тадашњу оптужбу? Подсећа вас на ове данашње?

На крају разговора, писца ваља упитати: Шта сада радите, чиме се занимате, шта очекујете?

Надам се, па дакле и очекујем да ћу стићи, ако Бог да, и да завршим малу, кратку прозу коју сам тек почела. Чини ми се да је, унеколико, нова за мене. По теми, свакако. ▲

Дејана Николић УДВАРАЧ

Кожа не лаже.
Његови додири не важе.
Као да су без покрића,
не говоре о бићу.
А многе би рекле згодан младић.
Задивљује ме његова упорност.
Ошишан је као жеж.
Најдража боја беж.
Начитан је и уме да прича.
Али кожа ме не лаже.
Он, заправо, ништа не каже.

Марија Мицовић ДОЗВОЉЕНИ МИНУС

Оргије мрзим, римско
бунило, кад неког отму
усред дана. Масне фоте.

Масовни гробови и
гробови гарсоњере.

Мало пробушен.
Стављам речи у његова
уста. Каменоресци у чуду.

Нема већег огња.
Једем људе, они једу
мене. Рођена глумица.
Празна срца.

Српски Марија.
У лизези од бордо плиша,
коју простији свет
назива *болеро*.

Севну мушке груди,
врата египатског
царства.

Краља Петра гарда.
Господин Фока.

Црни лак за нокте.

Вера у Бога
код девојчице
најдуже траје.

Мирјана Павловић

ДО УШНЕ ШКОЉКЕ

Ничега свежег није било у сандучићима за пошту. Нису стигли рекламни материјали, ни рачуни за струју, иако је рок за плаћање истекао претходног дана, ни обична писма, која и пре тога углавном нису долазила. Тек понегде су у полумраку чамиле бајате пошиљке. Ништа није тог дана стављено ни у један од 60 преградака у сваком улазу, ништа у 240 њих у стамбеној згради са четири улаза. Без оброка су остали плитки ковчежићи слични окаченим тамносмеђим дрвеним маскама, сада и сложном хору од 4 реда са по 15 немих певача, сваки са узалуд развученим гладним процепом за убацивање нечега, сваки са готово слепим металним оком у које кључић нема разлога да се забоду, сваки са правоугаоним прозорчетом кроз које се могло видети да вратанца немају шта да чувају. Нико није станарима ништа донео, ни државни поштар, ни приватни дистрибутери, ни анонимни дародавци, који понекада у претинац, било који, баце опушак цигарете или остатак оглодане јабуке.

Ни сутрадан није ништа приспело. Увече су се испред преградака окупили људи лишени пошиљки. И остали су ту, да бдију, очекујући ванредну, ноћну испоруку бар најредовније пошиљке, рачуна, ако не и опомене пред утужење због дуговања, неважећег новчића, пикавца, и осталих повремених достава.

У зору су сви прозори зграде остали без завеса, било да су оне уклоњене изнутра, како би се могло открити чега све напољу нема, или скинуте споља, да би се могло установити да унутра самује ваздух. Постиђени редови разголићених прозора нестрпљиво су чекали да буду употребљени, макар за упоређивање унутрашњег и спољашњег стања.

Испред заједничке гараже ишчезли су контејнери за ђубре. Кратка композиција од четири неповезана вагона стропоштала се у земљу, остављајући за собом четири раздвојене и уплашене новорођене рупе, које су покушавале да се ухвате једна за другу рукама које немају.

У самопослузи наомак зграде снажђено је мировала армија беспрекорно постројених идентичних флаша које ништа не садрже. Нико није однео ниједну флашу, иако не би морао да је плати зато што строј закључаних каса са мртвачки посивелим лицима, угашеним малим екранима, није куцао рачуне.

У великој тржници, далеко од зграде, није било прехрамбених производа. По тезгама су се ваљали докони и распакани продавци и препродавци. Осунчани кроз стаклени кров, нудили су своја изложена знојава тела, нико ме, у бесцење.

Око тржнице, докле је поглед могао допрети, ничега није било на незатрављеној површини. Могуће је да се и преко те границе простирала гола земља.

У улазима I, II, III и IV, стиснути и ћутљиви станари су од вечери до јутра стојећи дежурани пред својим сандучићима празних утроба. Мада нису знали шта још мањка осим пошиљки упућених њима, већ од сванућа је из свих улаза почело да навире њихово јецање. Били су то, у ствари, зваци само налик до тада познатом човековом плачу, на пример оном због писма којег никада нема у сандучету за по-

шту. Множили су се грцаји у теснацу затрпаном људима, пузали су уз ужаснуте зидове, који су их стално стресали са своје наежене коже, коначно их натеравши да кроз уска врата покуљају напоље. Излила се мешавина звукова различите затамњености, чујности и заступљености, зависно од врсте ускраћене пошиљке, а надвладавао је најстрашнији икада регистрован умножени људски јецај, због рачуна за струју који више не стиже.

На стази која спаја зграду са парком лежала је педантно одрезана човечја ушна шкољка. Претварајући се да не зна за нестанак спољашњег ушног канала, средњег и унутрашњег ува, понашала се као да је она цело уво. Усисавала је јецаје који су надирали из зграде и кроз своју рупу их спроводила у бетон.

Сава Дамјанов

ЛИСИЦА И КУРЈАК

Сусретне остарела лисица курјака. Он дрчан, у пуној снази, а она олињала и у голој невољи – ни попару није кадра себи скувати, а некада се најдебљим гускама и кокошима чашћавала. Курјак ни пет ни шест – залети се у њу, али га она почне молити да је не дира тако бедну и немоћну, јербо ни неима ништа него кожу и кости. Курјак к'о курјак, режи и шкргуће зубима, тешко му је од наума одустати, а ни кости му лисичије – истину говорећи – нису баш наодмет: могао би (размишља он) из њих праву мудрост посисати, а у њену се кожу после преобући, да га злотвори не препознају и да се Власи не досете!!!

- Пустиху те, лијо, ама ми најпре неке ствари разјасни – рекне јој курјак.

Лисица пак к'о лисица (превејана мудрица!), не желећи курјачку злу ћуд искушавати, а опет да га не остави гладног и жедног разјашњења тражених, опрезно му одговори:

- У зао час те сусретох, дражајши мој!

- Та ти је на месту – задовољно се искези он.

- Ако те опет сретнем, волела бих те ћопава наћи, да не можеш на ме скочити!

Насмеја се на то курјак, подиже ону своју бангаву ногу и опаучи је штулом право у њушку:

- Зар не видиш лисице, курјакова сестрице, да ти је браћац хром, ама му то ништа не смета да те заскочи и прикоље?!

- Како ћу видети, јадна, када сам ослепела од страха, а и мотора сам па ме вид додатно напушта?!

Знао је курјак да је пред њим веома лукава зверка која се на да ласно преварити, али се оваквој домишљатости ни у сну надао није. Лисица опет, пажљиво стрижући ушима, упи сваку његову реч и намах јој би јасно са киме у ствари збори. „Боље ми је мудро ћутати, јер у шутњи је сигурност“, помисли она, а курјак је сажаливо погледа, схвативши да никакве хасне од ње не има нити имати неће. Или пак хоће, али само ако је пусти и он одшепа даље, својим путем?!

НАРАВОУЧЕНИЈЕ

Када некоме ум није просвећен чистом науком, када неко обитава у варварству и глупости, он онда не може

никакве праве поуке извући из некога важнога збитија. Некима истина није мила, а како су злобе, сујете и зависти пуну – тешко ће роду своме добра учинити. Курјак је тобож лисици старој живот поштедео, али зашто? Зато што није разумео да би више среће имао ако са њом скупа на даља путешествија крене: јесте она била стара, олињала и слепа, али јој очи ума још увек блистаху сјајем Знања, које би засигурно њему онако шантавом помогло да без покртања и застајања светом ходи. Добри Бог који све види и свакојака чудеса чини, није овде право показао ко је персонa достојна осуђенија а ко пак хвале вредан муж, за узор браћи Сербљима.

Давно је речено: ко ће светини уста запушити и ко ће кривду коју неуки једном прогласе правдом, наново к истини привести? Тачније: ко ће незаситу курјачку глад утолити и његову зверску ђуд питомом учинити?! Јербо учтивост изискује да се свагда говори оно што јест и оно што ко мисли, а не да се лажима и сплеткама до циља долази. То се наизглед зна, али када се лисичија и курјачка нарав исправити желе, онда ту добродетељ страда више на једноме од то двоје. На којему, питање је сад?! О овоме је један мудри Инглез беседио јасно: гди се слабији не боји силнијег, гди се сиромаш богата не стиди и гди се непоштен жиг на челу јавно носи – тамо се судба добродетељи распознаје! А још је љубезнији отвјет на исто питање дао неки старац Бошњак простосердечни: ако ли хроми курјак коло води, нема нам ни кола ни песме ни јестествене мудрости коју свака лисица – сходно дивноме Одисеју – весело проповеда.

Браћо и сестре, не веле људи за цабе: „Доста је красан ко је добар“; ама ко није ову изреку штовао, лисица стара или курјак хроми?! И јоште веле: „Блажени милостиви, јакоже помиловани будућ“; на што би једно од ово двоје поучитељно закључило: никога у злополучију не укоравај, ибо случај је општи и време будуште не види се! Само које, питање је сад?! И каквоју је хасну очекивао млађахни курјак од маторе тета-лије? И каквоју се заиста надати могао ако је пусти на миру – што је он и учинио?!

Нико боље разумети те загометке не би умео, него баиш лисица наречена. Али, она је у молчанију – тј. сигурности властитој – намереније имала да опстоји јоште неко време, докле добри Бог не одлучи да је призове к себи. Сходно тому, очи ума морамо ипак ка будућим временима окренути и разазнати какав су образ добиле горенаведене, неразјашињене ствари: најпосле, зашто је смели курјак лукавој лији **ствари** а не **вещи** помињао?! Није мала разлика между то двоје, ама је стога и замка дубља: не говори се мимо здраваго расуђенија да онај ко другоме јаму копа, сам у њу упада! Неишчистије већма се приказивало лисици нежелу курјаку, но има ли правога ишчистија ако ли потомству сјајна дела не оставимо и не положимо жизн своју на олтар милога рода? Вечити мудрољубија слишател, сербски Сократ зовоми, вазда је звуке просвештенија наместо звона и прапораца хтео чути; онај пак сербскога народа Син (али и Отац и Дух!), никако није исту музику љубио!

Кромје музике те, но тоже благодарећи његовом чувствованију Љубве саме – следујушчу философију спознати можемо:

Характер свакога народа иште слогу у пословима обштим, мужествену храброст по потреби, верност друга к другу (како у пријатељству тако и у бракосочетанију!),

Владислава Војновић LIEBE, KALTER ALS DER TOD

XУ рођен је с тринаест година,
с лоптицом за бадмингтон у руци,
у једном ајнфору
у којем су тек пристигле ласте
поправљале гнездо,
прошлогодишње,
у пролећни сумрак.

Без те лоптице нема игре.
А тад, у том ајнфору,
судбински, оставила сам му је.
Свест о лоптици, лоптица је.

Повремено, током живота,
наново сам почињала, па одустајала,
па опет испочетка.
Све у свему, силно сам време потрошила
на оно што се у CV не ставља,
на бадмингтон.

Ја, XX, рођена сам, прича ми,
годину дана раније,
кад му је било дванаест,
а мени десет,
у фискултурној сали,
на приредби за Дан школе:
прочитавши свој литерарни састав,
после аплауза, онесвестила сам се!
Ударац стваралаштва,
раздеротина јавног наступа
и ерупција идентитета
непримерена узрасту.

Сад ласте одлазе, јесење је јутро.
Црни се хоризонт од њихових љупких крила.
Остају само болесне и дефектне.
И оне ће, с првим мразевима.
XУ нуди ми пропуштено,
читаваог живота жељено,
сањано, злоупотребљавано...
Лепо видим, хтео би да ми врати лоптицу.
Узалуд. Рекете сам поклонила кћерки.
Душа ме боли,
навлачим џемпер, привлачим тастатуру,
кажем не и мислим не,
јер љубав је хладнија од смрти.

► послушност zakonima otčestva, трудољубивост, честосердечност и понајвише трезвеност – кромје по холбе вина и пар фићока ракије! Такови народи вазда правичности су љубитељи и претпочитавају чест привременој користи, те ће радије жин изгубити неголи славно и поштено име; они су достојни имати над собом просвештене вождове зашто их умеју верно следити и не само њихову љубов већ и почитаније стећи. Србски је благочестиви род најизврснији егземплар таквога чувства философического јер одавно знаде да правога напретка без добродетељи не има, а да добродетељ изискује здрави природни разум чије је оригинал горе лист – управо курјак из наше басне! Лисица нас опет подсећа да попут сунца на небу токмо они народи сијају које словесна душа краси, дакле – да без науке и писмености общче нико се неће божественим венцем бесмертија овенчати (кромје нашега курјака, опет, јер тај без пар фићока вина и по холбе ракије осванути не може!)...

(Из рукописа романа Вук)

Ђорђе Писареv

СТАНИЧНА ЗГРАДА ГОТОВО ПУСТА У БЛАГОЈ НОЋИ

Веома је распрострањен велики морски звекан, зову га Артур. Тај велики морски пуж, дуг отприлике тринаест метара, прљаве је жућкасте боје с гримизним пегама. Храни се локалним урођењеницима, а у стомаку једног од њих пронашао сам три Енглеза, два Немца и једног Холанђанина (штета што их није било више!). Изгледа да су они били из састава претходне контролне експедиције која није упозорена да се артурима не сме изговорити изазивачка, провокативна реченица “Артуре, покажи своје змијске зубе”...

- Извините, можете ли ми рећи како да стигнем до хотела „Кирка“ – упитао је Граб чувара који је доконо шеткао испод канделабра што је исижаво флуоросцентну, заразно привлачну светлост у ноћној тмини небеског свода исликаног милионима звезда плаве, жуте, црвене, зелене, модре, а богами и беле боје – неми, спектакуларни ватромет. Имао је дуге, поносне бркове и добро неговане бакенбарде. Униформа је била парадна, а надувана и нахерена шапка од пурпурног баршуна звецнула би ситним прапорцима са сваким његовим покретом који би начинио јер је личила – а и понашала се тако – на помпезни балон излепљен ратним одличјима. Био је наоружан пушком једнометком и дивно украшеним бодежом, а дувао је лепак из елганте кесе пореклом из најчувенијег ланца парковских хипермаркета.

- Сновита ноћ, господине. Хотел “Кирка”? Ноћас је он померен на Север, значи, идете лево, а код четврте клупе, то је она која наткриљује велики јасен, скрените десно. Затим сазом док не осегите јаку промају, пазите, промају а не ветар, а тада потражите врата. Када прођете кроз њих, ето вас на железничкој станици. Онда више не можете

промашити: воз који иде до хотела “Кирка” биће на трећем колосеку.

Врата су заиста била тамо где га је упутио чувар. Стајала су сама на хоризонту, уписана и усликана као на стерилној, декадентној реклами, а из њих је ударала жестока промаја. Повремено би само испљунула понеког поспаног становника Парка добре наде који би се брзо изгубио у лавиринтима недефинисаног бескраја парковског континента.

На трећем колосеку тихо је пућкала мајушна парна локомотива са три путничка и једним теретним вагоном који је био натоварен добро упакованим ганц новим аутомобилима на пару. Граб је ушао у први вагон и сместио се на слободно дрвено седиште. Путници око њега или су дремали или су одсутно, замишљено, зурили кроз отворена окна у тиху и светлу парковску ноћ за коју се никада није знало колико ће потрајати. Баш као што, сигурно, није могло ни да се претпостави када ће воз да крене, а камоли када ће да стигне.

Граба је из дремежа прекинуо звонасти писак и слатки тутањ челичних точкова који хватају залет. Путовање до бескраја ноћи је отпочело.

Чу - чу, чу - чу, певушила је локомотивица, а Граб је размишљао, где чуда, о својој љубљеној девојци. Није му баш било јасно како у Парку функционишу љубавне везе. Какве су заправо конвенције и правила емотивних односа? Начин опхођења, даривање, састанци, први пољубац и први секс. Да ли је могуће да се ТО овде другачије ради?

Па, сад, није да је Граб имао неко специјално искуство те врсте са дамама у свом свету. Тамо се његов љубавни живот сводио на успутни, брзи, услужни секс са женама које је сретао на конференцијама за штампу и краткодневним путовањима на симпозијуме и саветовања с којих је извештавао. Муњевита, блицнута познанства, банални секс без обавеза, сат или два, ноћ или две у оним ретким, спектакуларним случајевима, или тек понеки блиц-блиц-нутији флерт који само блесне у редакцији, а још брже згасне угушен неизбежним унутар-редакцијским конфликтима које су изазивали како другачији однос према плесним вестима, тако и различитим погледима према политичкој стварности која је све време лебдела као рогобатни баук око њега и колега чинећи од свих њих сулуде, али и свенуле политичке животиње под сталним притиском. Што се тиче љубави, тог, веровао је Граб, слатког, неописивог доживљаја, он је био невин као новорођенче. Па и више.

Уз благи трзај возић Идимидођипасебрзоврати на ситну пару се ипак, на крају свега, зауставио.

- Преседање за хотел „Кирка“, молим лепо, молим фино! – Чуо је како виче железничар. – Путници за хотел „Кирка“ нека пређу у плави воз који је с ваше десне стране. Полазимо чим кренемо!

Граб је лагано изашао. Видео је плаву локомотиву, али и схватио да нема журбе, можда да прошета станичним колодвором, потражи WC... Мала жута кућица, отворена врата на којима је насликана женска силуета. Пришао је следећој кућици – и на њеним вратима је била женска силуета. А где је мушки? Обишао је станичну зграду, готово пуну у благој ноћи и успео само да пронађе још један женски WC: чудновато, али изгледа да

није било предвиђено да мушкарци пишају на овој постаји..

Када је ушао у плави воз, схватио је да је сам у вагону, а воз је истог тренутка запевао чу - чу, чу - чу, уз слатко додатно пућкање, хућ-ку-хућ, баш као да је само њега чекао.

Био је, те ноћи, једини путник који ће стићи до хотела “Кирка”.

(Из рукописа романа *У парку добре наде*)

Ивана Димић

ПУТ У БЕШКУ

Расел је са својим учеником, Витгенштајном, кога је неизмерно волео због његовог блиставог ума, сео у воз и одвезао се у Бешку. Сама чињеница да је предузео такво путовање сведочи о трпељивој природи његове наклоности. Витгенштајн је, са своје стране, неизоставно хтео свом учитељу и ментору да прикаже да су логички ставови скеле света и зато га је наговорио на тај пут. Бешка је потпуно непознато мало место у Србији до којег се може стићи бродом, возом или друмом. Ова завидна трострука стратешка предност учинила је малу Бешку магнетно привлачном за посвећеног Витгенштајна који је тврдио да став мора да фиксира стварност, али није нимало марио за географију. Сматрао је да ће путовањем до тог места показати пре свих свом учитељу, али и себи, да доказни поступак увек мора да буде догађај са озбиљним последицама. Како је Расел и сам подржавао филозофију свог ученика, сматрао себе унеколико учеником свога ученика, и тврдио да метафизички субјект не припада свету, него је граница света, он је на тај пут и пошао. Из Бешке су се отиснули узводно Дунавом на једном шлепу. Кад су стигли у Тибингем, Расел се превезао опет возом до француске обале, трајектом преко Ламанша, па возом до Лондона, локалном железницом до Кембрица и напослетку бициклом до куће. Успут се прехладио и страшно назебао. Витгенштајн је на растанку са Раселом сео у воз за Аустрију, па се из Беча таљигама одвезао у село Тратенбах где је због предугог одсуства изгубио место учитеља што га је приморало да потражи и срећно пронађе нови посао баштованског помоћника.

Мало потом једне вечери Расел је стигао са предавања кући једва се ослободивши од напада једне бакице која је викала на њега да свет лежи на леђима корњаче. Таман је хтео да седне кад је угледао писмо на столу. Писмо је било од Витгенштајна који се жалио да су људи у Тратенбаху зли. Расел се толико ражалостио да, иако веома исцрпљен, није хтео ни да сачека јутро, него је одмах отписао Витгенштајну да су свуда и сви људи зли. Тек кад је сročио ту утеху за свог вољеног ученика отишао је на починак.

ЈЕЖЕВА КУЋИЦА

Мисли су ми се ослободиле, потрулили су свилени конци који су их усецали. Немам више срце од ►

Небојша Васовић ДОГАЂАЈ БЕКА

Година је 1965-6 („ту негде“) у градском парку у Краљеву после школе седимо нас тројица другара и чекамо да почне („догађај века“)

Наш друг чији је отац фотограф докопао се часописа са сликама голих лепотица (наравно из иностранства)

И коначно пред нашим очима нешто што нисмо ни сањали: обнажене „доћи-доћи“ у разним положајима

Између ногу тајанствени хијероглифи а око њих жбунићи (тада се жене нису бријале јер су имале преча посла)

Груди ових и оних облика брадавице од шумских јагода кукови што дозивају од једног до другог канабета

Једна од жена је црнкиња значи има и оних које нису беле а исто тако су лепе да ми је знати где живе и када возови полазе?

Помислих: ко има овај часопис тај је цар царева већи од свих византијских већи и од Тита

Било нас је тројица величанствених а само један је био власник златног албума који се листа златним прстима

► нара, површина му се уцелила. Поново располажем својим временом. Снег се није ни отопио, а ја могу да чујем шапат лубеница у касно летње поподне. Водени колотови мојих опсесија изумиру зачас, много пре него што бачена помисао и досегне дно. Више ништа није тако страшно као што је донедавно изгледало, сад кад је лутању дошао крај, кад се стварност посматра са кућног прага.

ЈАРАЦ ЖИВОДЕРАЦ

Има таквих дана кад се нанижу нежељени догађаји, кад се сударе неповољне околности, кад све крене низбрдо. Наравно да је непотребно бити у тој мери преосетљив, то, уосталом, није објективно. И надасве је штетно по разложно расуђивање. Нико не би требало да повлађује својим страховима, они, удружени са самосажаљењем, муте видљивост и сеју штету. Међутим, овог часа, није ми преостало потребне снаге да се одупрем. Препуштам се и почињем да тонем. Падам полако, као кроз челично сиви океан, али све дубље, далеко од извора светлости. И видим како ми вода кроз коју продирем лагано скида кожу са целог тела као да ме свлачи. Ако нешто не учиним, мислим, досегнућу дно тако одране коже. Срећом, падне ми на памет, нема никог нигде уоколо, јер би ме у оваквом стању ранило и да неко дуне у мом правцу, чак да ме само окрзне погледом. Најзад схватим да ћу престати да се опирем. И пре него што је наступило црnilo, нит једне помисли закачила се за оно што је преостало од мене: Ако се не пробудим све ће заувек престати. Оставићу за собом недоречене послове, ствари, људе, обећања, дугове, рукописе, све. Сем љубави у срцу. Али, зар је то мало? Има ли смрт, у било ком облику да наиђе, достојнијег противника?

БЛАТО ИГРА САЛСУ

Једног дана цео град је освануо прекривен блатом. Све је изгледало нестварно житко. Као да се земља окренула наглавачке и да су девет година све кише падале натопљене прашином. Становници су правили мале отворе на окнима прозора и кретали се улицама споро напредујући кроз таму као рибе у еволуцији. Сва врата су се отварања уз тешку шкрипу. Од страха да их блато не угуши кад отворе уста, људи су заћутали, а њихове кости су, од напора да произведу било какав покрет, почеле да говоре. Замрла је свака ужурбаност, време се разболело и заличило је на стару грамофонску плочу која је грешком пуштена на седамдесет осам обртаја. Све је опхрвала каљава тама.

А онда је, једног дана пала киша и блато је почело да се спира. Оtekло је безазлено поскакујући до увала и низбрдица са таквом лакоћом и брзином, да се намах могло помислити да је све био само сан. Нико се више не би сећао тмасте туге и напорног дисања у заробљеном времену и простору, да блато у одласку није заиграло, остављајући за собом гужву малих музгавих трагова, као дете које оконча-

ва игру и напушта замкове и кофице у песку. Људи су накондно оградили један жбун од скореног блата на излазним капијама града. И уз потпуно неразумевање оних који нису доживели опсаду, обележавали су годишњицу, обилазећи патуљасте објекат у немом мимоходу. Било је најважније сачувати успомену на апокалиптичну претњу раздраганог блата које увек може поново да успостави своју надмоћ.

ИДЕАЛНЕ ПОЛОВИНЕ

Међутим, живот је кратак, а истина делује далеко и живи дуго. Казујмо истину.
А. Шопенхауер

У време кад су утрнули сви снови и паучинасти спокој се устолочио вредно кротећи очајање, све је имало довољан разлог, било је разумљиво и водило је крају утабаном узаном стазом. Одједном се догодило нешто необично. Прекорачена су сва предвиђања. Настао је велики поремећај.

Зачула се музика и љубав је ступила на подијум за плес. Изникла је из напрслине у свемиру и заузела сав расположиви озон. Међутим, љубав није била сама. Испоставило се да постоји њена идеална половина. У видљивост је уронило затегнуто заводљиво лице смрти. Обзнанила се тајна скривана еонима и Платон се збуњен скаменио у бесконачности.

Онда је започео плес. Заљубљени и самодовољни, не обазирјући се на срушене митове, изгубљену будућност и несталу прошлост, на ивици бескраја, у савршеном складу, љубав и смрт су заиграли танго.

(Ово су приче из необјављеног рукописа, писане у последње три године.)

Славољуб Марковић ИСТИСНУТО ИЗ ЖИВОТА

У кафани нема некадашњих гостију. Сећао сам се лика једног инвалида који је дуго побољевао. Час му је било до игре мице, а час до неке жене коју је тражио да му доведе. Када би нашли какву жену инвалид не би дуго залазио у кафану и тада би се појавила његова супруга, која је била заробљеница ћерке, зета и њихово двоје деце, и тражећи га плакала:

„Нема га дуго, потрошиће инвалиднину!“

ПРЕСИПАЊЕ

За Божу Калезића

Да бисмо срушили цркву, било је потребно да је пре тога спалимо. Нисам био сигуран да ли је стварно

неко од рушитеља запалио црквени звоник јер је то лето било тако врело да су избила три пожара. Али после тог догађаја, пре него што је одлучено да се сруши црква, звоно је целог лета лежало међу изгорелим гредама. Како се недалеко од црквеног дворишта налазило сеоско двориште, где је ударен темељ дому културе, цигле од срушене цркве служиле су као грађа за нови дом. Приликом радне акције направили смо две колоне од једног километра и с руке на руку очишћене цигле пренели смо у домско двориште. У дому су одржаване културне манифестације. Требало је просветити народ. Приказивали су се филмови са ФЕЕСТ-а, долазиле су позоришне трупе, неколико пута је извођена и опера, а када је културни живот замро више нисмо могли да обезбедимо средства за одржавање дома. Затворен је домски клуб. Неколико пута је обијан дом. Ствари су покрадене. Крајем века дом је био потпуно напуштен.

А онда је црквени одбор предложио да се у некадашњем црквеном дворишту изгради црква. Пошто су у црквеном одбору били и људи који су учествовали у рушењу цркве нико им није, у име хришћанског праштања, ни замерао. Али нису предлагали да се руши напуштени дом и цигла користи за обнављање цркве.

Једино прота није преболео рушење цркве. Умро је убрзо. Не знам да ли је опростио рушитељима.

Небојша Ђосић

ЛЕТЊЕ УСПОМЕНЕ РЕЧНОГ ВУКА

Производи и пуни летња љубав у сенци тополе, односно, Carlsberg (Карлов брег окружен, чини се вечним као и наша љубав, пољима јечма, хмеља, детелином, А, В и С витаминима), Србија, д.о.о. Пролетерска 17, Челарево, 21 413 (дакле, негде око 22 гајбе пива, сасвим довољно уз вино и лепезу жестоких опијата за нашу малу свадбу. На председнику Управног одбора свадбе, старом свату и кумовима је да нахватају довољан број пилића, патака и гусака, крупније живежи која се просто одметнула у збег, као некада сиротиња раја пред пореским управама турских, аустријских, кнезмилошевских власти, обавезно да из густих шума врати бар једног до два вола разочараних у технолошке домете јарма, плуга, ашова и мотике, и бар једну краву јаловицу за свадбарски купус и паприкаш, и због коже потребне фабрици обуће изграђеној преко реке, ту, одмах поред нас и наше љубави у сенци тополе), Сервис купаца (+381) 021/755 06 03. Чувати је (љубав), га (пиво) на температурама 5 – 15 степени. Произведено под надзором генералног инспектора *Carlsberg Breweries A/S*. Увозник за MNE, MAK, BiH, CRO, ALB, FR, UKR, ESP, UK...

Недељу дана после величанственог сплета пражњења небеског електрицитета које је становништву штедро даровао Свети Илија, за ту прилику људи из електро струка максимално су редуковали свој умни и физички рад, а челична крила наше пољске авијације се са товарима противградних ракета винула у космос, затекао сам себе како усред купуњака са вредном Црвенкапом, зурим у ►

Ибрахим Хаџић

НАГОНИМ СВОЈУ ДЕВЕДЕСЕТОГОДИШЊУ МАЈКУ ДА ЈЕДЕ

Хајде мајкице,
Престани да се играш,
Охладиће ти се супица,
Дођи да видиш шта сам ти спремио,
Све оно што ти највише волиш.

Дођи,
Богами ћу се наљутит ако одмах не дођеш.
Остави те крпице, неће ти их нико.
Ако не дођеш одмах,
Ја ћу ово дати мачки па нека она поједе.

Погледај како лепо изгледа,
Помириши како лепо мирише,
Меко је ко душа,
Ни у ценету нећеш имат овако.

Дођи,
Сад ће ти и праунука доћи
Па ће ти она све то појест.
Остави крпице
Нека те чекају,
После ручка играј се до миле воље,
Или лези да се одмориш.

Сећаш се како си ме некада прекидала у игри
Зовући ме да дођем да једем,
Како си ми претила
Ако не дођем да поједем оно што си ми спремила
Да ћеш дати птицама да покљуцају?

Ово није освета, мајкице,
Али, остави те крпице,
Неће ти их нико дират
Па после ручка
Играј се до миле воље,
Или лези да се одмараш до сутра.

Ти ми сада, девојчице,
Најрадије причаш о времену
Када си била сасвим мала.
И ја те замишљам како трчиш,
Како прескачеш по две степенице када се пењеш,
И по три када силазиш.
Устани,
Узми штап,
Корачај полако
Или скакући на једној нози
Као да играш школице.

Дођи,
Остави крпице,
Охладиће ти се ручак.

10. IX 2010.

► усправљене домине Новог Београда.

Тамо, тамо ваља нама отићи пре завршетка годишњих одмора. Да се изблиза, тамо, лицем у лице подсетимо појединих координата корбизијеовског схватања архитектуре, тамо да очи напојимо разиграном еклектиком новијих, постмодернистичких схватања уметности становања, да после неба над реком Јордан и небесима над целим Јорданом, опружимо тела на обалама Дунава и Саве. Освежени и препланули, чили после посете Муракамјевој земљи *окорелих чуда* тамо на крају света где се црвено сунце злати на белом царском/медицинском/погребном платну и после посете фантастичној земљи љубави и вотке на Аксјоновљевој фресци (14 x 12 метара), по крајевима начетој опекотинама (фреска је како сазнајемо, до даљег поверена међународној екипи за реновирање уметнина). Тамо ћемо отићи на позив пријатеља, звон, звоон-звоон, долазиш ли или не долазиш, потврдно сам одговорио: да учествујемо на обали Дунава, можда и на самим таласима у гастрономској свечаности: пријатељ, две златокрале језерске утве, ја, на столу раскошно испружена, доцирано испружена и деликатно испухована хоботница, ти у пругастом костиму морнаричких дезена, поред тебе без оркестар речне флотиле, пред тобом такође ваљано похован реп хоботнице. До сутона и летње ноћи над реком, по навизи нас двојице, наћи ће се на нашем столу нешто пешака, ловаца и коња, пар кула који повезују бедеме и оне корбизијеовске сугестивности: ромб, квадрат, коцка, квадар, катакомбе, први-други хришћани, трапез, арсенал... ах, ти сувоземци.

Пријатељ станује високо у кошници коју је већина грађана одмах по изградњи назвала *телевизорка*, мањина *екранка*. Престоницка, богме и шира полемика (Црвенкапо, то су они досадни округли столови над којима се у безваздушном простору одвијају пусти разговори без дима и ватре) око односа *опште* (телевизор као предмет, метафора и симбол) и *појединачно* (екран као само један од делова без кога општост не би могла да се наметне ни као метафора, ни као симбол који отелотворује људску чежњу да човек буде примећен у Вациони, да се његова микромикросмичка луча примети у бесконачној општости) престала је када је кошница добила сестру близнакињу. Обе **странке** су се уплашиле да ће уколико прича настави да се провлачи кроз јавност, луди архитекта са својим тимом наставити да сади близнакиње дуж целог новог Београда. Зато је боље **угасити** расправе и сачекати да уметник замени стилску формацију „телевизор-екран“ неком другом, можда гаудијевском, за почетак... тако је било некад, Црвенкапо.

А сада, хајдемо, котарице су пуне купина, ливаде се злате, ваља се нама спремати на пут.

Производи и пуни *united serbian breweries euc d.o.o.* Темерински пут 50, Нови Сад, Србија. Member of the Heineken group. Кориснички центар: 0800 003337. Нето количина 3 литра у сенци тополе. И љубави наше. Баку чувати на хладном и тамном месту. Тамо је најсигурнија.

Светлана Поровић Михајловић

ПОГРЕШАН ЦЕП

„По оваквом времену, сигурно неће далеко“, закључи професор Велимир Красић и пусти завесу да ново прекрије прозор.

Вече је било мокро и хладно. Са променљивим ветром, како је спикер малочас изговорио. „Променљив ветар – чиста будалаштина од исказа“, иронично је помислио осматрајући двориште између зграда. Да је Олга ту, сада би имао коме да објасни.

– Правац може бити променљив, интензитет дувања, такође, али ветар по себи – никако. Појам *променљиво*, кад се боље удубиш у семантику, уме да донесе наговештај извесне, макар нехотичне, добронамерности. Овај ветар, међутим, ни најмање није добронамеран. Дува чак некако злобиво, подло, као са скривеним предумишљајем. Речи треба веома обазриво користити, уз прецизан одабир и пуну одговорност према њиховом значењу.

– Нису речи криве него ми који их користимо. – Могао би се заклети да би она нешто слично одвратила, са примесом додатног значења у смислу изговорене реченице. Осећао је те скривене поруке које су се вукле као репови из свега што би му рекла. Али, уместо Олге, сачекао га је празан стан.

Осетивши умор у ногама, професор Красић окрену се од прозора. Дневно светло већ је губило бистрину у угловима собе. Погледа на сат – за главне вести још је било рано и он искључи телевизор. Мада му се није миљило да исправља „недотупавне стилске и недопустиве правописне грешке за неког ко себе сматра студентом треће године књижевности“, ипак је морао да прегледа неколико семинарских радова. Са том мишљу, сео је за радни сто. Учинило му се да издалека чује како лифт стаје на њиховом спрату. Преварио се, кораци нису уследили. Погледао је изнова на сат. „Куда се дева по овом ветру?... Ветар...“ Одгурнуо је студентске радове, дохватио лист празне хартије са стола, одвио налив-перо и почео да пише.

У ђудљивим налетима, ветар је и даље мушичаво мењао правац и смер, разметљив и бахат попут силника од чијег каприца једино зависи шта ће се даље збити. Швићкао је уз рубове зграда, режао по уским пролазима, чангао преко дворишта попут обесног крда у галопу. У забаченим ћошковима, час на једну час на другу страну, ковитлали су се вртлози уздигнуте прашине, неизбежних пластичних кеса, откад бачених аутобуских карата, угажених пикаваца, запушача, хартијица и којегега још што је некад имало име и облик. Онда би, подједнако хировито, у трнутку потпуно утихнуо, примирио се, накратко ућутао, да убедљивије заваја и обмане. Изгледало би тада да се напокон све смирило. Само што би олакшање наступило, смутљиви лукавац би се изнебуха повратио, залећући се истом силином где год захвати који педаљ правца или парче голе равнине. Као да обесно истреса преостали инат, кренуо је да набацује ледене капи ситне, лепљиве кише по свему што би му се нашло на путу. Април, па шта, као да се ругао... – ту се заглавио, не знајући како да настави. Фасцикла у његовом столу, на којој је само писало *роман*, била пуна истоветних започетости.

– Погледај! – неки дан је с врата узвикнуо, показујући

најновију књигу колеге професора са којим је делио кабинет. – Њему су студенти узредна прича. Паметан човек, а ја... Запео да их нечему научим. Сасвим логично што немам времена за сопствену књигу. Ко све данас неће објавити роман?!

– Немој да си љубоморан. Можда је добар.

„Љубоморан?! На његову осредњост. Тој књизи је и те како потребан лектор, најмање“, помислио је гневно, погледавши опет на сат. „Какав је то начин, само тако – нема ме. Осим свега, то је и невоспитано. Чему јој, побогу, служи мобилни телефон? Не, не, госпођо, тако неће моћи, тек ћемо причати о овоме. Па да си на крају света отишла, досад би се већ вратила.“

Професор Красић ретко је бивао тако рано код куће. И тада, увек је из своје радне собе чуо како она послује по кући или разговара телефоном испред укљученог телевизора.

– Не разумем зашто га уопште укључујеш ако га не гледаш. Још мање ми је јасна твоја потреба за бескрајним, испразним ћаскањима, чији је једини смисао како да се улудо потраћи време. И кад дођем да одгледам последње вести, твоје бесмислено кикотање једино могу да покријем све гласнијим тоном на телевизору. Добро нас комшије не пријаве полицији због узнемиравања. Уосталом, то није пристojно ни према људима које позиваш. У ова доба телефон сме да зазвони само у два случаја: ако се неком родило дете или, не дај Боже, уколико је неко преминуо. Све остало може да сачека сутрашњи дан.

– Кума ми је на вези...

– Ако ћеш да наставиш разговор, молим те, буди љубавна да изађеш у другу просторију. Ја бих да чујем шта министар говори.

Када се вратила из кухиње, није му промакао њен израз лица – дурила се, онако њено.

– Неки пут се заиста понашаш ирационално детињасто. Не видим ниједан разлог за твоју љутњу. Сасвим уљудно и пристojно, и то не одмах чим ми је засметало, замолио сам те да изађеш да бих могао да чујем вести.

– Више не бираш пред ким ме вређаш...

– Побогу, жено! Шта је увредљиво у томе ако те замолим да ме пустиш да одслушам вести? Тебе то не занима, јасно си рекла. Мене, видиш, веома интересује шта се збива. Не могу као ти нојевски да забијем главу у песак, када се све директно рефлектује на наше животе.

– Да је само то...

– Знаш да не волим недовршене реченице.

– Мени ниси професор.

– То не мења на ствари да ми ниси пружила ниједан разуман и прихватљив аргумент за своје понашање.

– Молим те, не почињи, уморна сам.

– Па да, кад немаш ваљани одговор, бежиш у самосажалење.

– Хајде да прескочимо бар једно вече...

– Твоја типична интелектуална дефанзива. Немаш објашњење па је најлакше да не одговориш.

– Ако ти одговорим, хоћеш ли престати? Не гледам вести јер су ми се смучиле. Не подносим да ме лажу и обмањују. Не знам због чега ти то смета. Ти гледај, ко ти брани.

– Ти ми не дозвољаваш! Од твојих разговора, не могу ништа да чујем.

– Не чујеш зато што вичеш. Сад не телефонирам. Изволи, убризгавај своју редовну дозу мазохизма

Зоран Пешић Сигма

ГНУСНО НЕБО

У сваком сну гледаш преко својих леђа
у пуну пучину
и није ноћ а светла нема
и таласи претећи ваљају отровну пену
а ветра нема
нигде никог на видуку
а гласови људи са целог континента
шапућу ти своје тужне приче
како је гнусно небо
издало наређење
да се свако врати себи
и да се пре зоре
пробуди

Јелена Ленголд

ЉУБАВ ПОСТОЈИ ДА БИСМО ЈЕ ОД СЕБЕ ОТЕРАЛИ

*Читаву ноћ, кажу, славуј пјеват мари
кап крви из кљуна док му не удари,
ја да своју љубав могу испјевати
не бих жалио појућ задњу капљу дати.*

Арсен Дедић

тамо кроз дрвеће, пун је Месец изнад језера
ноћ је топла, летња и славуј пева у грању
саслушала сам хрпу љубавних речи
одговорила на исти начин
одложила слушалицу и прочепркала по
минибару,
ко ноћас не уме да буде срећан, тај никад
неће бити
после две чаше вина опет разговарамо о Месецу
у некој далекој улици он га такође гледа
над крововима кућа о којима не знам ништа
не помаже небо и вино се чини мутно
сутра ће ме болети глава и желећу да заборавим
а нећу заборавити никада и свега ће увек
бити недовољно
љубав постоји да бисмо је од себе отерали
и онда гледали преко језера у тамне
Месечеве очи
од којих сам на свету само још ја усамљенија,
од којих само још мене ређе обилазе
Спутњици и сонети.

► пред спавање. Ако нећеш, потражила бих неки филм.

– Наравно! Кад не телефонираш, гледаш филмове. Без икаквог вредносног критеријума. Ти си типичан представник конзументског друштва. Теби све може да се прода. Мислиш да не чујем како шмрцаш над јефтиним мелодрамама. Па то је увредљиво за твоју интелигенцију! Филмови које наше телевизије емитују или су сто пута репризирани или су енга копија неке америчке трећеразредне продукције. Речју, смеће! Како можеш да гледаш те будаласте глупости, снимане по лошем сценарију, са безнадежно аматерском глумом?

– Молим те, немој...

– Некад си волела да читаш.

– Читам и данас...

– Мислим на праве књиге. Литературу! Не ове скрибоманске ступидарије које сада немилице гуташ. Твоје те образовање обавезује, Олга! Никад ми неће бити јасно како пристајеш да се заглуљујеш тим имбецилним површностима. Све саме баналности: ко кога, с ким, када, како, где... Искрено, вређа ме твој укус. Ти си жена професора универзитета, доктора наука! Зар ти се не чини да и то обавезује? Бар на минимум критичности и стила.

– Ја немам стила?! А ти га имаш? Ко те је научио основним естетским нормама? И да је тако како тврдиш, и да немам више никакав критеријум, и да сам начисто интелектуално закржљала, какве то везе има са бруталним вређањем, господине стилски гиганту?!

– Олга, какав је то тон? Сабери се! Упутио сам ти најпристојнију могућу молбу. То што је ти погрешно тумачиш, везано је за твоју преосетљивост која се, веруј ми, опасно граничи са комплексом ниже вредности. Твоја животна несигурност и неоствареност уводе те у таква расположења, не ја. Излишно је да мени испостављаш кривицу за то што се осећаш лоше. Имала си то мрачњаштво у себи и као девојка. Мислио сам, веровао да ћеш успети да га превазиђеш, ту необјашњиву адолесцентску рањивост, да ћеш ипак надрасти инфериорну колебљивост карактера, који никако да се одлучи коју улогу преузима: паћенице или феминисткиње. Сад би да те грлим и тешим, у следећем часу инсистираш да укрштамо мишљења као одрасле индивидуе.

– Велимире, залуд тупиш зубе... Оуглала сам на те експозеје о мом карактеру и твом „светоназору према слабостима од којих сам саздана“.

– Лоша иронија. У животу, извини, нема места за слабиће. Зар бих доведе стигао да сам се лако предавао? Мој отац је рођен...

– Између нигде и збогом...

– Не подсмевај се. То село, наравно, има име. И то је једино што је имало; све остало, било је немање.

– Чему та театрална патетика? Сами смо, немаш публику... И ови зидови знају све о твом пореклу и „успеху који си, упркос томе, постигао“. Причу о тешком детињству и мукотрпном школовању чула сам милион пута. Заиста јој сад не видим сврху.

– Сврха је, госпођо Олга, у реализацији животног сна. Ти за то, једноставно, немаш довољно куражи и снаге. Знаш добро о чему говорим. Какав си ти сликар? Сликаш а не излажеш – ето, то је парадигма за немање сврхе, питај кога хоћеш.

– Остави моје слике на миру!

– Сузе..., типично! Чим поменем с од сликарства сва се уњањавиш. Ти си, Олга, једно најобичније преплашено мазало. Како да ће галеристи баш тебе да вуку за рукав. Изађи већ једном на ринг, бори се! Признај, бар себи, ја то знам, бојиш се неуспеха. Ја, видиш, нисам имао луксуз да не успем као што си ти могла то себи да дозволиш из ушушкане удобности размажене Београђанке, коју сада муж издржава. Уметница за кућну употребу – сврховито, нема шта!

– Касно је, Велимире... Не морамо сада о томе...

– Некад морамо. Зашто не сад? За лошост неке истине увек је подједнако недовољно добро време.

– Нека, Вељо... Сутра ћемо причати...

– Твоје снобовско лицемерје ни у овом тренутку ти не дозвољава да будеш искрена. Пређуткујеш, а видим ти презир у очима.

– Хајдемо на спавање..

– Никуд ми сад не идемо док не рашчистимо твоју, узгред да нагласим, потпуно бесмислену опортуност...

Олга је заћутала. Свеједно, знала је шта следи, што ће, без њеног хтења и учешћа, потрајати до ко зна кад. Поточи мужевљевих речи, које су саме рађале све више нових, куљале су са добро познатим жаром, и до танчина предвидљивим током, као да их он, унапред спремне, згрће са неког купа без дна. Није много вредело што би се она склањала, одлазећи у други део стана. Он је упорно ишао за њом, једнако говорећи, увек и изнова исто. Чак и испред затворених врата на купатилу, његов монолог није јењавао. Трајао би све док га самог не савлада умор.

Када је синоћ заћутао, чекала је још пола сата, онда је отворила врата и на прстима се прошуњала дуж ходника. Провиривши кроз довратак дневне собе, видела је да муж спава на каучу. Телевизор је и даље радио. Пре него што је затворила врата спаваће собе, у џеп његове пролећне јакне ставила је цедуљу са поруком. Наредни априлски дан лично је на праву јесен. Професор Красић одлучио се да преко сакоа обуче и мантил.

(Из романа у настајању) ▲

Рајан Марфи

НЕПОЗНАТА А ПОЗНАТА СТВАРНОСТ У ПОЕЗИЈИ ВАСКА ПОПЕ

Чарлс Симић у свом уводу преведених одабраних песама Васка Попе на енглески језик, *Поклоњење хромом вуку*, пише како Попа покушава „да прикаже познато уз помоћ непознатог како би познатом вратио потенцијал митског“.¹ Симићева тврдња, која указује на Попину способност да изрази митско, истиче једну од основних одлика Попине поезије: занимање да се свакодневно представи као несвакидашње. То својство Попине поезије – дестабилизовање стварности – врло је промишљено. Необичност у поезији се може поимати као средство за наглашавање језика којим је написана (или на који је преведена) а која представља њен крајњи исход, али Попин циљ митолошког причања приче нема значај само на формалном плану. Сходно томе, Симић у уводу закључује да се „у Попиној поезији сусрећемо са духовношћу која је и древна као што су дечје песме и нова као што је то случај са радикално иновативном поезијом двадесетог века“.² Попино коришћење митолошких прича и структура које подсећају на дечје песме није нарочито иновативна поетска техника, али начин на који он користи ту технику као и њена сврха јесу. Попа у својој поезији, заправо, онеобичава свакодневне и једноставне идеје и предмете, стварајући нове приче које подсећају на митове; али он то очуђавање митичних прича користи да би пружио поуку људском роду, али и да би доказао како створене ствари – концепти, предмети, говорни чиновни – попримају сопствени живот оног тренутка када настану а потом се шире или се уништавају.

У одељку насловљеном „Зев над зевовима“³ у *Поклоњењу хромом вуку*, песнички глас ствара наративе о концептима и идејама – који су често повезани са математиком – и који имају подједнаку слободу као људи и животиње. У песми „Мудар троугао“,⁴ песник прича причу о троуглу који се „дању пео на своја три врха/ и дивео се свом средишту“⁵ у коме је скривао „четврту страну“. Описане карактеристике троугла доприносе необичности у песми. У овој песми се математички концепт и представа троугла понаша попут човека када се пење „на своја три врха“. Међутим, особине троугла указују и на нешто више од људске слободе у делу где се његове три стране описују као „врхови“ који се касније трансформишу у „три ужарена точка“;⁶ троугао има улогу разборитог створења, природе и стваралаштва. Мењајући познате особине троугла у песми, песник успева да створи митски наратив о троуглу који након што се „пео на своја

три врха“ и „ноћу се одмарао/ у једном од своја три угла“:⁷

Зором је гледао своје три стране
У три ужарена точка претворене
Како се у неповрату плавом губе

Вадио је своју четврту страну
Љубио је ломио је трипут
И поново је на старо место скривао

И опет је имао три стране

И опет се дању пео
На своја три врха.⁸

Понављање речи „опет“ указује на циљ трансформације троугла на начин како је већ поменуто; наглашавање оног „опет“ зашто је троугао „ломио“ своју четврту страну „трипут“ и на крају створио три стране које се „у неповрату плавом губе“, говори о томе да се песнички глас занима за ширење троугла. Песнички глас открива да троугао понавља ломљење своје скривене четврте стране како би се одржао након што његове три стране нестану.

Одређена митичност песме приметна је и на крају. Делови троугла – „ужарени точкови“ и „врхови“ који представљају његове три стране и присуство четврте „скривене“ стране – доприносе непрекидном постојању троугла; међутим, троуглу је ипак потребан неки унутрашњи посредник који покреће и контролише делове.⁹ Заправо, док се концепт троугла распростире кроз време, песник изражава да разлог за његову дуговечност није у људској машти или корисности троугла, већ у нечем другом – самој идеји.

У том истом делу, у једној другој песми „Заборавао број“,¹⁰ догађа се слична ствар са једним математичким концептом – овог пута је то „број/ чист и округао као сунце/ али сам много сам“.¹¹ Песнички глас казује како је усамљени број „почео да рачуна са собом“,¹² „делио се множио/ одузимао се сабирао/ и увек остајао сам“.¹³ На самом почетку песме, број нам се представља као биће које има осећања – осећања усамљености – а потом се говори о томе како он реагује на своја осећања. Тако у првом делу песме песнички глас открива на који начин концепт који су створили људи поприма засебан живот након што је створен. Међутим, митолошка суштина у овом делу песме усмерена је и на број и на психологију људи, тако што осе-

ћање које је заједничко свим људима служи као покретач за радње које број извршава. Пошто се број ствара у уништава – дели, множи, одузима и сабира – у периодима када је усамљен, песнички глас задира у „митски потенцијал“ броја како би људима дао поуку, али и демонстрирао своје уверење да идеје имају властиту аутономију.¹⁴

Наредни део песме проширује радње које број изводи и показује нам да су „усијани трагови његовог рачунања“¹⁵ „почели да се јуре по мраку/ да се деле кад се множе/ да се одузимају кад се сабирају“.¹⁶ Овде нам се представља друга генерацију бројева у песми – то су наследници првобитних радњи – као начин да се прошири митска лекција и продуби идеја о томе да концепти отпочињу сопствени живот одмах након што су створени. Нови бројеви „јуре“ једни друге, што нам казује да не само да су математичке радње које се изводе постале злехуде, већ и да се наследници разликују од бројева својих родитеља, бројева које су, имајући другачији циљ, укалкулисали у сопствено биће; да би указао на последице разлике у радњама које бројеви изводе, песнички глас наводи да нови бројеви делају у складу са сопственом вољом, што са првобитним бројевима није био случај.

Свака песма у „Зеву над зевовима“ подробно разрађује следове догађаја у њима. Песнички глас своди сваку причу на један догађај, почињући песму речима „Био једном један“,¹⁷ као да тиме додатно жели да појача њихову сличност са митовима. Међутим у првом делу књиге, „Белутак“,¹⁸ истражује се како се један јединствен ентитет – белутак – мења кроз низ догађаја кроз седам песама. У средишњем делу приче и наративне конструкције, белутак добија разум, али кроз тај одељак мењају се уобичајене особине које се везују за идеју белутка како би се испричала митична прича – а на крају потврдило да створене ствари саме одређују да ли ће се наново стварати или изумрети.

У свакој појединачној песми у „Зеву над зевовима“ дешава се онеобичавање уврежене идеје о нечему, као и откриће да је свака идеја аутономна – а у песми „Белутак“ се то дешава постепено. Одељак почиње једним метафоричким исказом о белутку у уводној песми „Белутак“,¹⁹ али песнички глас убрзо у следећој песми „Срце белутка“²⁰ мења читаочево поимање белутка. У овој песми се казује како су неименовани „они“ „играли се белутком“,²¹ „ко да срца нема“,²² па су га „разбили у трави/ и угледали му срце збуњени“,²³ а потом су га отворили и нашли „у срцу змију/ заспало клупче без снова“. ²⁴ Белутак се онеобичава, а да се посредно не описује. Уместо тога мистериозни „Они“ врше одређене радње са белутком, што открива његово чудесно срце и змију унутар срца.

Недостатак делања самог белутка у песми „Срце белутка“, мења се у наредним песмама, што говори да једини случај када белутак не може да контролише своје окружење заправо доводи до његове самосталности. Другим речима, након што су „они“ поломили белутак, он почиње своју побуну и почиње да дела. У „Сну белутка“,²⁵ рука је „у ваздух хитнула белутак“,²⁶ али није јасно где он завршава свој лет јер „на земљу се није вратио“,²⁷ „на небо се није попео“. ²⁸ Уместо да се понаша као типичан белутак, односно да падне на земљу или да се вине ка небу, белутак остаје „тврдоглав у себи“²⁹ и борави „ни на небу ни на земљи“. ³⁰ Белутак показује сличну самосвојност у „Зеву над зевовима“, што заправо ослобађа његов „митски потенцијал“, јер

он подсећа на особину својствену људима – у овом случају то је тврдоглавост због које се људи понашају на одређен начин.

Следећа песма у овом делу „Љубав белутка“,³¹ доноси још једну причу о новонасталој способности за делање белутка. Овог пута, белутак се заљубљује у „облу плавооку/ лакомислену бескрајност“,³² и песнички глас показује како се белутак „у беоначу њену/ сав праметну“.³³ Уместо пуке побуне против наметнутих радњи које би извршавао – као што је повиновање законима физике – белутак се сада трансформише како би испунио своје жудње. Чини се, ипак, да белутак није заинтересован само за продужење своје врсте и жели пре да оствари једну романтичну везу; отуд се каже да је белутак „слепо заљубљен/ и никакве друге лепоте/ не види“. ³⁴ Песнички глас чини понашање и емотивна стања белутка комплексним зато што му је потребан људски аспект у причи – јер би то читаоцима пружило уверљивији утисак сличности између понашања и живота белутка и људи.³⁵

Међутим, самосвојност белутка је таква да он може да се уништи или да се измени до непрепознатљивости. У „Пустоловини белутка“,³⁶ показује се како свака идеја, чим је настала, може да одабере своје уништење. У песми се то овако објашњава:

Досадио му је круг
Савршен круг око њега
Застао је

Тежак му је терет
Сопствени терет у њему
Испустио га

Тврд му је камен
Камен од ког је саздан
Напустио га

Тесно му је у себи
У рођеном телу
Изишао је

Сакрио се од себе
Сакрио у своју сенку³⁷

У свакој следећој строфи белутак се лишава по једне своје особености, док се напоследку није „сакрио од себе/ сакрио у своју сенку“. Песнички глас се у овој песми занима за облутак тако што одређује шта заправо чини дефиницију саме речи *облутак*. Сваком следећом строфом, лишавајући се једног свог својства, белутак успева да се ослободи – као реч и концепт – једне одређене асоцијације. Иако се у закључку, када се белутак „сакрио од себе / сакрио у своју сенку“, указује на то да белутак, премда жели да прошири свој идентитет, не жели ни да га изгуби кроз потпуну деструкцију.

Стога се у случају белутка не догађа потпуна деструкција, већ се у преосталим песмама овог одељка – „Тајна белутка“³⁸ и „Два белутка“³⁹ – показује како је белутак продубио своје постојање створивши други белутак. Белутак је испунио „себе собом“,⁴⁰ а онда се коначно појављују „два белутка“ и „гледају се тупо“. ⁴¹ Након епизоде деструктивног по-

нашања у „Пустоловини белутка“, чин пуњења себе собом постаје неком врстом мешавине самоповлачења и самообнављања. Идеја *белутка* је истрајала дуго времена, али песнички глас показује како ова идеја наставља да постоји; сам белутак показује одређена ограничења у препознавању себе као белутка – зато што је уништио своје особине – а онда наставио да постоји хранећи самог себе.⁴²

Развијање белутка у разумно биће и његов раст је сличан људском развоју и читаоцима пружа могућност да остваре блискост са текстом. С друге стране, власт коју белутак има над сопственом деструкцијом и обнављањем указују да је једино он власник свог постојања и продужетка своје врсте. Овакав тип приче која се протеже кроз неколико песама у причи о белутку, налазимо и у другом делу *Поклоњења хромом вуку*, у песми „Кост кости“.⁴³ Међутим, у песми „Кост кости“ не само да наративни слој песме постепено приказује своје протагонисте – у овом случају, две кости, ослобођене од тела у којима су биле – већ се у овом одељку такође говори о томе са њихове тачке гледишта; уместо да песнички глас служи као медијатор за информације које потичу од неколико генерација, наративни елементи потичу директно од понашања костију и њиховог дијалога. У уводној песми у овом поглављу, „На почетку“,⁴⁴ две кости говоре једна другој о томе како су се ослободиле тела и заправо тиме се очуђују од своје уобичајене дефиниције.

Сад нам је лако
Спасле смо се меса

Сада ћемо шта ћемо
Кажи нешто

Хоћеш ли да будеш
Кичма муње

Кажи још нешто

Шта да ти кажем
Карлична кост олује

Кажи нешто друго

Ништа друго не знам
Ребра небеса

Нисмо ми ничије кости
Кажи нешто треће.⁴⁵

Упорно питање и одговор између две кости показују како једна од њих, она која одговара, има проблем због тога што се оградиле од своје уобичајене дефиниције – да је кост нешто што чини скелет и да је причвршћена за месо. Кост може да замисли себе као саставни део „муње“, „олује“, и „небеса“, што показује делимичну отуђеност од карактеристика из дефиниције, премда она још увек не може да направи апсолутну дистанцу у односу на своју функцију.

Кост која пита има улогу покретача; она жели да се у потпуности отуђи од класичне идеје која се везује за кост. Ова њена жеља да се потпуно одвоји од своје дефиниције носи већу енергију и тежину јер кост која пита ►

Стеван Тонтић

ЉУБАВ НА СЕОСКИ НАЧИН

Никад у том селу не видјех (оку је то жао),
Да сељак, млад или стар, жену своју пољуби.
Љубав су водили у густом земаљском мраку,
Кад пол подивља па стид се и рачун губи,
И бог би им, расипник, по чопор дјеце дао.

Никад у том селу, била недјеља или сриједа,
Не видјех двоје да јавно се милују, ћућоре,
Ни младића да драгану макар за руку држи
Осим на пиру, на збору – док коло не разоре
Пуцњи и јауци коловођа и чувара реда.

Нема више тога села, тих дјевица, момака,
Спржено је са другима, са стотинама сељака.

Сунчица Денић

СЕЛИДБА, ПУКОТИНА

Конац из завежљаја два хвата
Још толико чворова
На сваком по биљка сува

Лек за одлазак

Из недра вири камен-божјак
налик човеку

Мало за пут

Тако се рађао хуманизам, чуло се
вадила чаура из утробе

Писало се тако

За стару кућу узалудан је сваки одговор
сувишна актуелна питања

Историја лудила такође

Остала је иза бескрајна дуга над Пољем
Остала пукотина до пукотина

говори као особа, као да су кости заробљене или ограничене од стране неког другог – сходно томе, кост која поставља питања на крају песме изјављује „Нисмо ми ничије кости“. Сукоб кости са спољашњим силама постаје директнији због овог људског аспекта, што читаоцима обезбеђује бољи увид у проблеме које кости имају. Заправо, кости не желе да буду дефинисане кроз нешто друго, нити оне желе да дефинишу нешто друго. Баш као што су оне „ничије кости“ у буквалном смислу, то постаје јасно и у пренесеном значењу – оне не припадају ничијем систему етикетирања. У извесном смислу, ова жудња за слободом и отуђивањем је у исто време и деструктивна и обнављајућа. Две кости уништавају уобичајен концепт „кости“ и стварају њену нову дефиницију: оне контролишу терминологију којом се појављују и поново јављају у свету.

„На почетку“ је уводна песма која дестабилизује дефиниције и стварност, нарочито од тренутка када ствари почну да се дефинишу саме, уместо да то чини нека спољашња овлашћена сила. Главни ток приче се наставља показујући шта се дешава када кости освоје жељену слободу. Троп који се јавља неколико пута потенцира како су кости након што су добиле слободну вољу, по којој

могу да делају, добиле и проблем да одаберу шта ће то бити. У неколико песама, кости упорно питају, „Шта ћемо сад“, „Шта после“, и „Где после“. Попино укључивање ових питања током овог одељка ситуацију у којој су кости чини сложеном. Уместо да, када су добиле оно што су хтеле, уживају у томе, оне морају непрестано да траже значење и своје место у свету. Ова несигурност по питању тога како треба делати говори да, иако кости имају контролу над дефинисањем себе, када се потпуно ослободе своје прописане дефиниције и покушају да створе властиту, имају потешкоћу са поновним осмишљавањем себе у свету.

Пошто кости имају проблем са редефинисањем себе у свету и са тим како да испуне своје време, често се налазе у ситуацијама где испуњавају типичну дефиницију *кости*, али под њиховим властитим условима. На пример, у песми „После почетка“,⁴⁶ кости угледају псе и једна од њих пита, „шта ћемо када пси наиђу/ они воле кости“,⁴⁷ а друга кост одговара „онда ћемо им застати у грлу / и уживати“.⁴⁸ Иако ће кости испунити своју исту предодређену улогу у односу са псима, оне и даље одлучују о томе да ли ће се стриктно држати те улоге – зато кост која одговара на питања каже да ће оне „уживати“ у томе што ће бити у грлу паса. Исказ

¹ Vasko Popa, *Homage to the Lame Wolf*, превод Чарлса Симића, Oberlin, Oberlin College Press, 1987, стр. 9. У оригиналном тексту, сви наводи Попине поезије су из Симићевог превода. На тим местима ће се у преводу на српски језик наћи Попина поезија у оригиналу. Симићев превод на енглески ће бити навођен у фуснотама. (Прим. прев.)

² Исто, стр. 15.

³ „Yawn of Yawns“

⁴ „Prudent Triangle“

⁵ By day climbed its three peaks/ and admired its center

⁶ Three fiery wheels

⁷ At night rested/ in one of its three angles

⁸ Each dawn it watched its three sides/ Turn into three fiery wheels/ And vanish in the blue of no return// It took its fourth side/ Embraced it and broke it three times/ To hide it again in its old place// And again it had only three sides// And again it climbed each day/ To its three peaks.

⁹ Можда постоји систем за описивање и разумевање посебних улога делова који чине троугао, али успоставити такав систем тренутно није уопште тако битно као приказати технику песничког гласа у целини – а то је техника у којој песнички глас мења позната својства троугла да би могао да промишља како идеја троугла одржава његово постојање.

¹⁰ „Forgetful Number“

¹¹ number/ pure and round like the sun/ but lonely very lonely

¹² started to calculate by itself.

¹³ divided multiplied/ Subtracted added itself/ But remained always alone.

¹⁴ Пошто поуке за људе могу послужити различитим интерпретацијама, митови су отворени за истраживање и песнички глас читаоце наво-

ди на разумевање људског понашања генерално. Број се ствара и уништава у периодима усамљености а ова стварања и уништења остављају осетан траг који заузврат ствара сопствени низ обележја; овакав наратив даје поучну причу о емоцијама, нарочито о томе на који начин се људи понашају када су усамљени.

¹⁵ glowing tracks of its calculations

¹⁶ begun to hunt each other in the dark/ To divide themselves while multiplying/ To subtract themselves while adding.

¹⁷ Once upon a time

¹⁸ „White Pebble“

¹⁹ Попа, Васко, 19. Песнички глас у овој песми описује белутак, али он то ради користећи метафоричан језик у конвенционалном маниру, правећи поређења попут „Бео гладак недужан труп/ Смеши се обрвом месеца.“ (A white polished virgin corpse / Smiling with the eyebrow of the moon.“) Међутим, језик и слике у овом поређењу ипак јесу неуобичајене.

²⁰ „Heart of the Pebble“

²¹ Played with the pebble

²² as though it had no heart

²³ broke it in the grass/ Startled they saw its heart

²⁴ In the heart a snake/ [a] sleeping spool without dreams

²⁵ „Dream of the pebble“

²⁶ A hand throws a pebble in the air.

²⁷ It doesn't „return to earth“

²⁸ or „climb to heaven“

²⁹ stubborn in itself

³⁰ Neither on earth nor in heaven.

³¹ „Love of the Pebble“

„и уживати“ претвара се у афирмацију стварности – и говори о томе да језик подједнако као и став детерминишу стварност.

Ствари које условљавају стварност и распознавање шта је то што њу чини у великој мери су кључне и оне се јављају не само у песми „Кост кости“ већ и у другим деловима *Поклоњења хромом вуку*. Стварност је нешто што може да се мења у зависности од тога како дефинишемо ствари – а оно што дефинише ствари могу бити само оне саме. Зато, када песнички глас једном разоткрије „митолошки потенцијал“ идеја и концепата, он доноси одлуку да исприча причу о самосвојности идеја и томе како идеје саме могу да се шире или да се уништавају. У већини случајева идеја ће се понашати попут људи, у покушају да се редефинише или уништи до тачке када постаје *готово* непрепознатљива. Препознатљивост идеје или концепта се обично не мења, упркос томе што идеја има своју самосвојност, али заузврат она потврђује свој избор о томе на који начин се дефинише и ствара, испуњавајући своју исту предодређену улогу. У свим овим примерима, Попа показује да идејама нису потребни људи да би се оне шириле.

Превела са енглеског Ивана Максиф

³² Round blue-eyed/ Featherbrained eternity

³³ has turned itself/ Into the white of her [eternity's] eye

³⁴ Blindly in love/ So that no other beauty/ It notices

³⁵ У извесном смислу, белутак има већи степен људскости у овом одељку, него што је то случај у „Зеву над зевовима“.

³⁶ „Adventure of the Pebble“

³⁷ Fed up with the circle/ The perfect circle around itself/ It came to a stop// Its burden is heavy/ The burden within/ It dropped it// The stone is hard/ The stone it's made of/ It left it// So confining where it lives/ In its own body/ It stepped out of it// Hid itself from itself/ In its own shadow.

³⁸ „Secret of the Pebble“

³⁹ „Two Pebbles“

⁴⁰ Fills „itself with itself“

⁴¹ They look stupidly

⁴² Чин храњења самим собом вероватно указује на нешто алегорично више него што је то песнички глас директно исказао. Каква год била тумачења сваког читаоца понаособ, ова слика указује на то да белутак користи самог себе, а не нешто друго, као средство да продужи своје постојање.

⁴³ Bone to Bone

⁴⁴ „At the Beginning“

⁴⁵ That's so much better/ We've saved ourselves from the flesh// Now we'll do what we'll do/ Say something// Would you like to be/ The backbone of lightning/ Say a bit more// What can I say/ Hipbone of a storm// Say something else// That's all I know/ Ribs of heaven// We're nobody's bones/ Say something else

⁴⁶ „After the Beginning“

⁴⁷ What do we do when the dogs come/ They like bones

⁴⁸ We'll stick in their throats/ And love it

Рајко Лукач

ТЕЛЕФОНСКА ПОРУКА, ТАСТЕР ДВА

Добили сте издавачку кућу. За информације и радно време † бирајте нулу. Уколико желите да вас спојимо са уредником прозе † бирајте један, поезије † два, посебних издања † три, са дистрибуцијом † четири, малопродајом † пет, осталим службама † шест. Уколико нисте бирали ниједну од могућих опција, сачекајте и јавиће вам се први слободни оператер.

Поштовање. Уредник при телефону. Жао ми је, али не објављујемо поезију. Свакако да су ваши стихови нешто посебно, али никако не можемо пристати на преседан. И други нуде из дана у дан знатну спонзорску или другу помоћ, али кад је поезија у питању, ту, верујте ми, нема помоћи. Поезију треба писати, у томе се слажемо, али нема једног јединог разлога да се и објављује, јер чему штампати оно што нико не купује, нити чита, па ни песникови укућани, како су показале најновије анкете. Ето, у томе је проблем. А ви слободно пиштите. Мрчите хартију, што би рекао Вук. Растурајте тастатуру од јутра до сутра и дивите се строфама на монитору. Исто ће вам рећи и други издавачи. Већ су вам рекли. Ето видите. И врапци знају да је прошло време гуслара и да се од песама данас не живи, па цвркућу само за себе, и кад су сити. Нисте још прекинули везу. Онда морам из почетка да вас убеђујем. Поштовање. Уредник при телефону. Жао ми је, али ми не објављујемо поезију...

Љиљана Вулетих

ПОРТРЕТИ ЖЕНА КСЕНИЈЕ АТАНАСИЈЕВИЋ

Поводом тридесет година од смрти Ксеније Атанасијевић

Ксенија Атанасијевић (1894–1981), једна од најзанимљивијих и најпривлачнијих појава у историји српске филозофије, била је у много чему авангардна личност. Прва је жена еминентна филозофкиња код нас; прва жена која је стекла академску титулу докторке наука на Београдском универзитету (1922); прва жена изабрана за универзитетску наставницу у звању доценткиње (1923). На Филозофском факултету Београдског универзитета предавала је историју класичне, средњовековне и новије филозофије, историју индијске филозофије и естетику. Иако прва и, у своје време, једина жена наставница Београдског универзитета није могла да се одржи и да напредује у академској заједници. Универзитетска каријера јој је насилно прекинута, а она 1936. године принуђена да напусти државну службу.¹

Стваралачка делатност Ксеније Атанасијевић је богата, сложена и разноврсна. Створила је оригинално филозофско дело; проучавала историју светске филозофије од античке до модерне; написала низ студија о нашим филозофима; преводила је капитална дела филозофске литературе са старогрчког и латинског на српски језик; написала многобројне расправе о феминизму и пацифизму; била је полемичарка; објављивала књижевну, музичку, позоришну, ликовну критику. Увек у матици актуелних идејних токова у Европи и свету, писала је о најновијим делима филозофске продукције, феминизма, пацифизма, психологије, политичке и религијске мисли и књижевности. Дела Ксеније Атанасијевић преведена су на енглески, француски, немачки, бугарски, холандски и чешки језик. Учествовала је у раду међународних феминистичких, пацифистичких и филозофских скупова и конгреса. Била је чланица управе и потпредседница феминистичке организације Женски покрет. Међу првим женама у овдашњој средини изабрана је, 1928. године, за чланицу Пен клуба. Била је еминентна сарадница Коларчевог народног универзитета од оснивања. Колико је била авангардни дух види се и по томе што су је привлачиле и инспирисале не само модерне идеје него и могућности једног новог медија, какав је, између два светска рата, био Радио Београд, преко чијих је дугих и кратких таласа одржала десетине предавања.

Ксенија Атанасијевић је током живота објавила књиге: *La doctrine métaphysique et géométrique de Bruno exposée dans son ouvrage „De Triplici Minimo“* (1923), *L'atomisme d'Epicure* (1927), *Filozofski fragmenti I–II* (1929–1930), *Penseurs yougoslaves* (1937), *Смисао и вредност егзистенције* (1968). Од текстова Ксеније Атанасијевић преузетих из часописа, дневних новина и из рукописне заоставштине

постхумно су приређене и објављене књиге: *Српски мислиоци* (2006), *Античка филозофија* (2007), *Етика феминизма* (2008), *Портрети жена* (2010).

*

У опусу Ксеније Атанасијевић издваја се посебна група текстова у којима су дати портрети жена, било да је реч о женама реалним историјским личностима, или о женама ликовима књижевних дела, или о концепцијама женског рода у филозофској литератури. И портрети жена историјских личности, и портрети жена књижевних ликована, и анализе филозофских концепција о жени обојени су феминистичком визуром ауторке. Понекад је то очигледно већ из наслова текстова кад Ксенија Атанасијевић употребљава речи и синтагме блиске феминистичком приступу и анализи: еманципација жена, феминист, схватања жене, итд. Такође, Ксенија Атанасијевић у текстовима који имају за предмет жену, доследно употребљава називе позива у женском роду, те јој припада заслуга да је једна од првих, ако не и прва теоретичарка у нас, која је увела, као релевантну, ову језичку праксу, још почетком треће деценије XX века. У свим портретима доследно је егземплифицирана феминистичка концепција Ксеније Атанасијевић чија је полазна тачка „веровање у неприкосновеност личности, у њено апсолутно право на слободу и обезбеђење свих потреба за њено развијање. Из тога излази, као нужна логичка последица, побијање, теоријско и практично, грубе апсурдности укорененога веровања да један пол има, по самој природи, преимућство над другим полом. Ту су апсурдност жене горко осетиле, са свим сложеним последицама што су из тога произлазиле...“²

Из реалног живота изабране су за портретисање оне личности чија се животна судбина остварила у сукобу са менталитетом друштва којем су припадале, те се, током времена, кристалисала у својеврстан симбол женске тежње ка еманципацији и остварењу изван сфере приватности. Све те жене су својим начином живота и стваралаштвом искорачиле из уских граница које је владајући менталитет неког одређеног друштва у неко одређено доба поставио женском роду и због тога биле исмеване, неприхваћене или чак убијене. Ксенија Атанасијевић посебно ставља акценат на сукоб жене са патријархалном средином и на провокативност феномена успешне, утицајне, социјално видљиве жене у различитим историјским епохама. Анализирајући различите женске егзистенције, Ксенија Атанасијевић је тежила да прикаже, пре свега, снагу и креативност жене, те истицала „да се са стваралачком моћи жене мора рачунати“. Домети, успеси и

постигнућа таквих жена у различитим областима живота и стваралаштва јесу, по њеном мишљењу, „коначни аргумент да је неистина све испредање о тобожњој инфериорности жене, да је она одувек била надахнута да изрази своја осећања, и увек довољно заинтересована да задовољи тежње свога духа“.³ У њеној живописној галерији женских портрета написаних акрибично и с топлином сусрећемо: песникиње, филозофкиње, романсијерке, политичарке, ратнице, царице, светице. Ксенија Атанасијевић их портретише као особе од крви и меса, пластично, свестрано, детаљно, наводећи при томе исцрпно историјске изворе. Посматра их у специфичном историјском, друштвеном и културном контексту, са којим контрастирају. Бави се њиховим делом, карактером, мотивацијом, физичким изгледом, утиском који су остављале на своје савременике, али и многим другим, само наоко, неважним појединостима. Посебно су живописни, разрађени и упечатљиви портрети песникиња и филозофкиња старе Грчке, египатске царице Клеопатре, ратнице и светице Јованке Орлеанке и свеге Терезе из Авиле.

Надахнуто и са емпатијом писала је Ксенија Атанасијевић о песникињама и филозофкињама старе Грчке. „Интелектуални развој грчких жена био је самим друштвеним уређењем скоро искључен. Стари Грци, иако у свему другом врло напредни, гледали су у њима нижа бића, и намењивали им само скучене послове. Па ипак, упркос свему, међу олимпијским друштвом представника грчке поезије и филозофије наилазимо на један, не сасвим незнатан, број жена чија је сарадња имала непобитних заслуга.“⁴ Песникиње о којима Ксенија Атанасијевић пише су Еутемис (кћи Клеобула), Сафо са острва Лезбоса, Ерина са Телоса, Корина из Танагре, Миртис из Бизанта, Аните из Тегеје и Носис из Локра. Али највеће дивљење и највеће симпатије Ксеније Атанасијевић припадају ненадмашној Сафо. Иако је у свом времену била изузетно уважавана као песникиња, Сафо су комедиографи безобзирно карикирали, а њихово мишљење су као истину прихватили први хришћански писци. Тако је о Сафо, највећој од свих песникиња што су икад стварале, по мишљењу Ксеније Атанасијевић, створена ружна слика. Иако каже да би био изванредно пријатан посао спасти репутацију једне велике жене, Ксенија Атанасијевић се на том питању не задржава, сматрајући да га је наука о књижевности, у новије доба, решила дефинитивно у корист песникиње. Јер, Сафо је тако значајна песникиња и самом прегршти стихова који су се сачували из њеног поетског опуса да јој вредност не могу оспорити ни највећи мизогини. Стога, Ксенија Атанасијевић радије говори о Сафиној поезији. „Лирика Сафина је разноврсна; знамо да је писала химне, љубавне песме и епитамијуме (песме које се певају младенцима). Њени стихови показују раскошно обиље облика, њен израз је сугестиван својом непосредношћу, скала њених тема је богата; она иде од бурлеског подсмеха великим ногама једнога девера и несташних осећања шипарице, до озбиљне и тешке еротике, до трагике остављености. Нико није тако успело као она дао мир ноћи обасјане месечином и сијесту јужњачког летњег дана. Инспирисаност њена може да се пореди само са неким ставовима Платонових дијалога. Зато, ударимо гласом на то, никакво педантно и доконо истраживање неће умањити лепоту Сафине поезије.“⁵

Говорећи о грчким филозофкињама, Ксенија Атанасијевић запажа да је њихова вредност мања од вредности грчких песникиња, али да постоји више „грчких жена које су

се бавиле филозофијом, дубоко је познавале и имале за њу стварних заслуга“.⁶ Можда најстарија грчка филозофкиња јесте питагоричарка Теана, која је падала у очи као маркантна и изразита фигура, те је, такође, карикирана. У књизи о грчким филозофима Диогена Лаерција сачувана су три Теанина писма која бацају јасну светлост на њен правоумност и сигурност којом је изводила закључке о практичном животу. Филозофкиња Хипархија била је присталица кинизма „доктрине која је својим тешким етичким захтевима директно супротна свему, за шта се верује да годи женама“.⁷ Противно владајућим обичајима, сама је себи према сопственим афинитетима изабрала мужа. То је био филозоф киничар Кратес, који од материјалних добара није поседовао ништа. Напустила је богаташку кућу свога оца и пошла за својим изабраником. „Тако је својом непоколебљивошћу и самосталношћу Хипархија постала чувена жена Старога века.“⁸ А киничари су као успомену на ову филозофкињу установили празник „Киногамија“ – што означава везу киничара. Неоплатоничарка Хипатија предавала је на катедри за Платонову филозофију у свом родном граду Александрији. Имала је велики број ученица и ученика, а политичари и државници често су је посећивали и од ње тражили савет. Али, углед Хипатијин побудио је толику суревњивост александријског епископа, да је овај одлучио да је ликвидира. Године 415. после Христа „скупила се бесловесна руља распаљених хришћана, под предводништвом анагноста Петра, да изврши мучко убиство. Филозофкиња Хипатија враћала се колима кући. Њена кола су била заустављена, она скинута са њих, одвучена у цркву и каменована. Кад су свршили недело, хришћани су исекли тело Хипатијино на комаде, и светина је вукла крваве хришћанске трофеје александријским улицама“.⁹

Међу женама које су се истакле грандиозним политичким и војним подухватима издваја Ксенија Атанасијевић египатску владарку Клеопатру. О Клеопатрином животу „вредном анализе у свим појединостима“, објави-

ла је у угледном часопису *Мисао* дужи, веома занимљив текст. Насупрот оним интерпретаторима који у Клеопатриној личности истичу еротичност испред њених других особина, Ксенија Атанасијевић истиче као њену доминантну црту свесну жудњу за моћи. „Нама изгледа да је у Клеопатри доминирала тежња за влашћу, за перпетуирањем себе као славне царице. Она је само једно страсно желела: да под собом види што више побеђених земаља. Зато је свесно бирала моћне Римљане, да јој они крче пут слави. Ни у једном њеном поступку нема пасиониране занесености; све је код ње било прорачунато, процењено, одглумљено. Њен велики план остао је промашен, не зато што је подлегла осећањима, него што су се све њене конструкције сложиле о челичност још присебнијег непријатеља... египатска царица остаје једна од најпривлачнијих личности старог века, јер је знала да краљевски спроводи своју вољу, и јер је умела да умре на изванредно господствени начин.“¹⁰

Са каквом је ерудицијом, ширином увида, сложеносту елаборације Ксенија Атанасијевић конкретизовала своје идеје водиље у интерпретацији теме жене, види се веома добро у њеној егзегези женских ликова у трагедијама Есхила, Софокла, Еурипида и у Ибзеновим драма. И у најстаријим уметничким текстовима, какви су они грчких трагичара, Ксенија Атанасијевић је истраживала у женским карактерима елементе који кореспондирају с модерним поимањем женског персоналитета. Поредиши уметност Есхила, Софокла и Еурипида, она је највише трагала за тим колико је трагичар успео да одбрани право жене на слободу, неспутану осећајност и достојанство. Жену као посебну личност први третира Есхил, али код њега налазимо мали број изражајних женских ликова. Он нема смисла за психолошке детаље женине душе, јер је само узвишено, а не људске страсти, његова тема. „После Хомера ја сам приказао Патрокла и Теукера лавовског срца, да бих улио грађанима жељу да се изједначе са овим великим људима, чим одјекне глас трубе. Али ја нисам изводио на сцену ни блудницу Федру, ни Стенобеју, а не сећам се да сам икад приказао заљубљену жену“,¹¹ наводи Ксенија Атанасијевић Есхилове речи. Софокле, пак, особиту пажњу посвећује женама. Његове хероине су мање узвишене и дате су са више психолошких појединости него Есхилове, „али се њихове склоности и врлине увек крећу у оквиру могућег“. Трагичара Еурипида интересују сви културни проблеми, па и проблем жене. Кад говори о Еурипиду, Ксенија Атанасијевић највише цени код њега то што је он први дотакао питање о еманципацији жена, иако су га у античко време, а и касније, сматрали мизогиним. Одабацијући такву квалификацију трагичара, Ксенија Атанасијевић се позива на Виламовица који ју је успешно оспорио и пронашао да је Еурипид први увео у поезију моралне конфликте до којих долази због разлике међу половима. У деветнаест преосталих Еурипидових трагедија наилазимо на галерију живих, природних жена. Све оне страствено воле, пате, мрзе и изгарају на пламену јаким емоцијама, на које је с презрењем гледао Есхил. Еротске склоности добијају код Еурипида централно место. У помамним, патолошким страстима што пустоше срца, живо је приказао Еурипид заводљивост жеље, парализујуће и опијеност чула. Ксенија Атанасијевић закључује да је: „Галерија Еурипидових жена богатија но Есхилова и Софоклова заједно, обојенија је и ближа нама...“ и да се он „озбиљније но иједан антички писац, заинтересовао жена-

ма, да је био сигуран познавалац њиховог менталитета, и да их је третирао тако, да се може прогласити за све друго пре него за женомрца“.¹²

Ибзеново драмско дело изграђено је на побуни против хипокризије грађанског морала и на беспштедној критици друштвених институција, посебно брака и породице, и, у много чему, конгенијално је етичким схватањима Ксеније Атанасијевић. Драматичар је приписао жени високи дигнитет, доделио јој главну ролу носиоца прогресивних стремљења и вредности у личном и друштвеном животу. „Ибзенове јунакиње скоро увек су јасно свесне свога позива на земљи, и насупрот предодређености стављају своју челичну вољу.“¹³ Ксенија Атанасијевић цитира једну од Ибзенових хероина: „Истина је да светом владају зле норме, али њихова је моћ незнатна, ако не нађу у нама помагача. Срећа припада човеку довољно јаком да норме подстакне на борбу“.¹⁴ Захтев да жену треба ослободити економски, социјално и етички истакнут је јасно, по мишљењу Ксеније Атанасијевић, у Ибзеновим делима. Ибзенове јунакиње су самосвесне жене, које насупрот предодређености грађанске егзистенције, и проблематичној сигурности брака, радије бирају самосталност и моралну одговорност за сопствени избор, што Ксенија Атанасијевић посебно истиче у својој анализи ликова жена у Ибзеновим драмама, а што је постулат тако близак и савременим феминистичким концепцијама.

Из филозофске литературе Ксенија Атанасијевић је издвојила концепције Платона и Музонија Руфуза, кога назива феминистом старог века, зато што одударују од уобичајених патријархалних схватања о жени као инфериорном бићу. Она је прва истакла значај и улогу Платонових концепција о жени. Мислиоци старог века, скоро без изузетка, приписивали су жени другачију, нижу природу него мушкарцу, и на основу тога одређивали јој потчињени ранг у социјалном, али и у породичном животу. Остао је низ мизогиничних епиграма у којима се песници малициозно исмевају особинама жена. Готово сви ставови грчких филозофа, који говоре о жени, такође су негативни и непријатељски. Аристотел, на пример, у својој политичкој филозофији развија идеју да жена као „непотпуни мушкарац“ може да егзистира искључиво у скривености оикоса, дома, где важи принцип владања међу неједнакима, док је полис у коме се остварује једнакост слободних грађана и начело непосредне демократије, искључиво домен мушкараца. Једино Платон, примећује Ксенија Атанасијевић, „највиши дух античког времена“, има о жени „мишљење сасвим супротно уобичајеном схватању онога доба, мишљење тако далековидно, да и данас може да буде интересантно, напредно и блиско“.¹⁵ Питање еманципације жена код Платона повезано је с његовом интелектуалном конструкцијом идеалне државе. Политика је проширена етика. Дужности сваког грађанина је да се посвети држави. Најсавршенији облик владавине је владавина филозофа – софократија. Будући да се природа жене не разликује од природе мушкараца, јер су природне способности на исти начин подељене међу оба пола, само што је жена физички слабија, женама се мора дати право да у држави обављају све послове као и мушкарци. Оне могу да вежбају у борилиштима, да учествују у заједничким гозбама, да ратују – речју, способне су да заузму све позиције у држави, па и оне највише, да се уздигну чак и до контемплације идеје

Добра. А ако међу половима не постоје разлике у способностима, онда је сасвим логично да жене треба да се образују једнако као мушкарци: да челиче тело гимнастиком, профињују душу музиком.

Ксенија Атанасијевић не пропушта да већ у свом првом феминистичком тексту, „О еманципацији жена код Платона“ (1923), парадоксално упореди Платоново, по њеној оцени, сасвим модерно гледиште – да жене могу да достојно врше све позиве у држави – са ретроградним схватањем интелектуалаца њеног доба, „који, немоћни да пробуђеност и активност жене укоче, гледају да бар њено напредовање што дуже и што злонамерније ометају и компликују“. Она закључује: „Визионарски геније Платонов први је продро у истину да између човекових и жениних подобности за рад не постоји никаква битна, квалитативна разлика, него само квантитативна; да жена *нема* другачију природу него човек, него да је само финија, и зато донекле слабије конституције од човека. Зато је он објавио да не постоји разлика у способностима човека и жене која би била одлучна за избор позива, и широкогрудо признао да жене изузетно могу својом развијеношћу да далеко за собом оставе људе. Колико је свежија и истинитија аргументација великога филозофа из V века пре Христа од аргументације по неког интелектуалца из XX века после Христа, који ће се чак позивати и на ауторитет примитивних народа, код којих је жена још увек роб, да би онемогућио модерној жени право на позиве за које је показала довољно зрелости и спреме!“¹⁶

Упозорење о мизогиничности која се пренела и у XX век, чак и у интелектуалне кругове, Ксенија Атанасијевић не изриче насумице. Атмосферу мизогиничности осетила је од самог почетка свог ступања на пут филозофске афирмације, већ на одбрани докторске тезе, када је изражена алузија на адекватност њених хормона. А после, коју годину касније, кад је бирана за ванредну професорку, Ксенија Атанасијевић је постала и жртва мизогиничности, јер је, након дуге дискриминаторске кампање, избачена са универзитета.

¹ Види: Љиљана Вулетић, *Живот и мисао Ксеније Атанасијевић*, издање ауторке, Београд, 2005.

² Ксенија Атанасијевић, „Етичка подлога феминизма“, у: Ксенија Атанасијевић, *Етика феминизма*, избор, приређивање и предговор Љиљана Вулетић, Хелсиншки одбор за људска права у Србији, Београд, 2008, стр. 22.

³ Ксенија Атанасијевић, „Песникиње и философкиње старе Грчке“, у: Ксенија Атанасијевић, *Портрети жена*, избор, приређивање и поговор Љиљана Вулетић, Плави јахач, Београд, 2010, стр. 58.

⁴ Исто.

⁵ Исто, стр. 64–65.

⁶ Исто, стр. 72.

⁷ Исто, стр. 73.

⁸ Исто, стр. 75.

⁹ Исто, стр. 81–82.

¹⁰ Ксенија Атанасијевић, „Египатска царица Клеопатра“, у: Ксенија Атанасијевић, *Портрети жена*, стр. 55.

¹¹ Ксенија Атанасијевић, „Жене у Есхиловим и Софокловим трагедијама“, у: Ксенија Атанасијевић, *Портрети жена*, стр. 107.

¹² Ксенија Атанасијевић, „Жене у Еурипидовим трагедијама“, у: Ксенија Атанасијевић, *Портрети жена*, стр. 104.

¹³ Ксенија Атанасијевић, „Ибзенова схватања жене“, у: Ксенија Атанасијевић, *Портрети жена*, стр. 121.

¹⁴ Исто.

¹⁵ Ксенија Атанасијевић, „О еманципацији жена код Платона“, у: Ксенија Атанасијевић, *Портрети жена*, стр. 83.

¹⁶ Исто, нав. дело, стр. 88.

Рајко Ђурић ДОБА НЕДОБА

У доба Недоба
Бог је рог.
Дани су змије и звери,
А ноћи – логорске двери.

Све је у крви,
Све је од црви
У доба Недоба!

У доба Недоба
Змије се у крсту легу.
Смрт је к'о царска круна,
Живот – струна:
Између труна и чуна.
Очај и стрепња
Већ пуне круг,
Човека бруси
Паклени струг.

Све је од црви,
Све је у крви
У доба Недоба!

У доба Недоба
Бог је роба.
Свет је само очајна борба,
Његов чувар је кобра.

Све у крви,
Све је од црви
У доба Недоба!

Милен Алемпијевић У КРАТЕРУ МЕНЕЛАЈ

у кратеру менелај
на планети месец

седи један чича стари

дуга лула у зубима
у крилу му цибетка

(са прозора
сваке ноћи
ми одоздо
гледамо их:

када ли ће свадбовати)

Марија Кнежевић
РЕТРО

Постојала сам када су оне госпође у финим
Годинама свакако најлепшим
Употребљавале реч *решпект* готовећи *часком*
На лицу места читљиву гримасу угледа.

Памтим *мајсторе* и *мајсторице* за случај
Паузе у обузданом темпу дана
За сендвич и мисао о наслеђу.

Закачила сам биоскопе чија су имена одзвањала:
„Одеон“, „Звезда“, „Балкан“. Осмех гардероберке.
Семенке, разуме се, кикирики, леблебије.
Грађани су пушили са умереном надом да бар мало

На Хемфрија Богарта док узгред ћаскају о мору
и бањама.
Виршле из киоска биле су неприкосновене! Јогурт
у тетрапаку!

Само то недостајање не праштам, никако.
Живело се тако што се и куповало
На кредит – кревет више за рођаке,
Фотеља али и њено место у дану, отворена књига
Одложена лицем према улеглом седалу.

Сећања у писмима
Повезаним машинцом
Накнадно прочитана.

Памтили смо текстове песама певајући,
Дивили се гласовним могућностима, мање
инструментима
Махом изнајмљеним у време фестивала.
Било је такво време – свака пратња на висини задатка.
Уживали смо у породичним ручковима једва се

Дакренемо у сусрет са „јао, та будала“ течом или
стрином.

Супа се пушила из овалне посуде са цветићима.
Молили се немајући појма да то чинимо
У диму, у пари,
У време када је религија била опијум за народ.

*

Сада дуго држим часове енглеског у кухињи.
Не сећам се од када не могу да је окречим,
Тужна, насупрот мојој природи, сувише тужна,
Тако да ме расплаче поглед на мрљу изнад шпорета
Иако је комшијска поплава реално историјска.

Ученик се мучи да упамти именицу *respect*.
Редовно се уморимо од понављања, он стане
Како би протегнуо главу, спази мрљу као спас:
„Кухиња ти је ретро! *Cool!*“ – искрено га радује
Повратак у своје време.

Одједном ми гране његова наранџаста тренерка
Коју је трампио за „неки крековани програм који
скида
Филмове са нета“.

Прелеп је!
Дечак тај личи на младиће на вазама
И даље доступним на солунској пијаци
Док вежбају бацање копља у још већи даљ
На обали загледаној у Троју.

Његово име би стало уз Антонија
Да га је Кавафи на време упознао.

Из добре је куће, његови се воле и помажу.
Добро му стоје навике *старинске*.
Доноси ми шарена јаја сваког Ускрса.
Бави се спортом, не пије, не пуши траву.
Вредно студира, вешт је са рачунарима, не чита
књиге.

Неизоставно пренесе поздраве од куће.
Има једног најбољег друга.

Дечак тај каже да откида на плазма кекс.
Не говорим му да је Бамби на кутији чудо
Истог паковања моје и његове младости.
Једном ће му, знам од сад,
То лане постати обележје времена бившег.

За мене су такав знамен чоколадице „Животињско
царство“.

Не постоји реч за срећу
Када сам их после рекла бих вечности
Угледала недавно у Америци,
На полици емигрантског дућана „Луда браћа“,
У малом храму кајмака, ајвара и кора за гибаницу,
Тамо где океан зачијава вакумирани жал,
А реч ДОМАЋЕ њише се изнад продавнице као
застава.

Тесла је остао у свом времену
Странац заувек младе земље
Незасите по питању светлећих реклама
Тамо где се обавезно одједном ужелите
Глупости као што је љутеница
(а код куће је никада нисте јели),
Боли колико дуго нисте чули нешто
Попут прекора: „Срам те било!“
За који је некада била довољна праћка.

Сада је све свуда.
Оно чега нема не налази се нигде.

Носталгија је ретро.
Као и све жеље недокучиве. Жеље су остале
Тајне. Жеља за жељом јесте
Лекција о епу.

Мрља се шири несметано

У ритму воде између два стана.
 Назирем боје Мексика у кухињи
 Док понављам *respect, proud, decent*.
 Живот оспорава тугу, не да јој да дише.
 У томе је неумољив.

Драган Јовановић Данилов
**ИМАШ ЛИ И ТИ НЕКОГ КОМЕ
 БЕШ СЕ ИСПОВЕДИТИ?**

Никада нисам посумњао у то да је мучно
 бити Бог. Јер, ма колико био обожаван и слављен
 Оченашима, ма колико хваљен да си једини
 пријатељ и склониште од олује на помолу, мислим да је
 непрегледна Твоја осама, Свезнајући.

Зато бих Те тако радо видео неуљуђеног и необријаног
 како навијаш на каквој фудбалској утакмици.
 Или заваљеног на летњој тераси, с хладним пивом
 надохват. А затим, како мокриш у смрдљивом
 станичном нужнику. Или пркосиш моћницима на
 власти
 и њиховим подрепашима.

Зашто бар једном не будеш непослушно дете које ће
 ућукати шибом? Што не сиђеш међу људско стадо
 да осетиш како живот боли? Да видиш како изгледа
 бити бачен на колена. Да будеш опхрван тугом
 када ти дете има врућицу, да заплачеш када ти
 умре отац.

Волео бих да видим Твоје очи погођене љубавном
 заслепљеношћу и да данас када више нико није
 сигуран
 да живи у Твом врту, погледаш на мене као да си
 људско биће.

Ти, мањи од себе, а већи од ничег, засигурно си био
 пијан када си стварао овакав свет!
 Како би било да Ти будеш дете Људско као што смо ми
 деца Божја? Да ми од Тебе, а не Ти од нас отклањамо
 жеље неразумне. Да се ми, људи, кајемо што смо Тебе
 створили, и да на Твоју главу пошаљемо Потоп,
 иако добро
 знамо да неће више бити Потопа да нам исприповеда
 једну дугу причу.

Или, рецимо, како би било да ми будемо сабрани
 изнутра,
 а Ти ускомешан, поремећен и замршен? Да Ти прво
 послушаш нас, а потом себе? Да макар један минут
 живиш
 по нама као што се ми трудимо да бивамо по Теби?
 Да се Ти држиш наших заповести, а не ми Твојих?

Да се Ти темељиш у нама и да се из сопствене воље
 успнеш до воље Човечије?

Ти, Оче, што переш руке у облацима и крепиш нас
 речју својом
 у нади да ће душе наше засијати, имаш ли и Ти неког
 коме ћеш се
 исповедити? Да ли је све изван Тебе незаконито?
 И зар ти више
 није дозлогрдило да будеш горе, тако свезнајући
 и надмоћан
 над свима нама? Мудар и недоступан у хладној
 празнини?
 Без топле жене која ће Те у постељи обујмити и утонути
 с Тобом у сан.

Ненад Шапоња
МАСКИРАМО СЕ У ОБИЧНОСТ

Отказују се свечаности тела.
 Покривамо се летом, јесени и зимом.
 Дим златни, разилази се,
 а времена таложе, често као туђа.

Бејасмо далеко, а сада смо близу,
 били смо овде, а већ смо тамо.
 Никада довољно унутра нисмо били,
 а душу пуштасмо и превише ван тела.

Са различитих страна временског склада,
 препознати у разлици, гледамо исто.
 Изврнути свет истиче из нас,
 а ми изједамо остатке будућности.

Упорно тражимо у себи оно место
 у коме се одиграва доживљај постојања,
 представа присуства, а живимо у матрици
 која га открива изван нас.

И тако, свет расте, и смањује се,
 док време погађа тачку
 у којој се наше нигде и ништа
 савршено додирују.
 Облачимо се већ у сатници варке.

Слободан Тишма

ПРИПОВЕСТ О ЖРТВИ

О роману *Бернардијева соба*

Чини ми се да је роман *Бернардијева соба* настао помало случајно, али када сам почео да га пишем, ствар се одвијала готово судбински. Мој пријатељ, песник Роланд Орчик, замолио ме је да напишем за часопис *Нови симпозион*, причу на тему аутомобилске олупине. Тако је настало прво поглавље, које се зове “У љусци”, после је све ишло невероватном брзином. Једног тренутка имао сам цео роман, такорећи, у глави. Дакле, нисам се посебно припремао за писање, као што је био случај када сам писао *Quattro stagioni*. У роману се више бавим „океанским осећањем“, а мање политиком, дакле, могло би се рећи да је тема баченост субјекта у понор универзума. Ни мање, ни више, туп! у стомак. У питању је типично паланачки синдром. Људи су исувише заокупљени политиком, свакодневним полемосом, својим интересима, загрижени су, заборављају где живе, па самим тим нема отворености за свет или светове у најширем значењу те речи. Звезде не постоје, небо им не значи ништа. Уметност им такође не значи ништа. У ствари, тако се бране од понора у коме лебде, али и од празнине у себи самима, од метафизичке усамљености. Илузија моћи је ефикасно средство. Постоје две линије које стварају контрапункт и које се преплићу. Прва је тема аутомобила, тј. олупине мерцедеса, остављеног на паркингу. Постоји измаштана историја тог предмета, на коју се хватају сећања на стварне догађаје из живота Пиште Петровића, то да је давно, једном на Јадранској магистралаи, био невољни учесник саобраћајне незгоде са смртним исходом, или пак са срећним исходом. Заправо, догодиле су се сукцесивно две незгоде, такорећи на истом месту у размаку од десетак минута (манифестација принципа синхронитетa). У оба случаја су у питању били тамни мерцедеси, са младим возачицама, једна се спасла, испливала је, друга се утопила. Пишта не може да сазна са којом се флекао (утркивао), да тако резреши дилему и ослободи се гриже савести или да дефинитивно урони у њу. Само један дан после ових догађања, на само неколико километара од места несреће, у Болу на Брачу, умро је Бернардо Бернарди, чувени хрватски архитекта и дизајнер. Друга тема је тема намештаја, собне гарнитуре, чији је аутор управо Бернардо Бернарди, и која се налази у власништву главног јунака романа, Пиште Петровића. Извесни Митар Јованић, трговац

уметнинама из Загребa, покушава да откупи намештај, али Пишта у почетку нема намеру да га прода, да би га до краја чак поклонио дотичном Јованићу. На паркингу испред своје зграде, као што сам већ рекао, открива олупину мерцедеса, у којој ће повремено боравити бежећи од гостију: пошто се Пиштин отац, војни лекар, после распада државе одселио, стан је у међувремену постао свратиште. Пишта фантазира да је то мерцедес са којим се утркивао, и то мерцедес никог другог до Бернарда Бернардија, који је возила његова ћерка када је после претицања слетела у море и утопила се. Почини да га распиње чежња за њом. Али да не препричавам, ово је роман о самоћи, заправо, о страху од самоће. На развалинама друштва, породице, сопственог тела, биће без идентитета у било ком смислу, живи само још ту стрепњу од самоће коју симболизује велики ледени Океан и којег Пишта стално поздравља не би ли му се умиловитио. Колико га Океан привлачи, толико га и плаши. За разлику од романа *Quattro stagioni* који је нека врста Роршахове мрље, овај романчић је старомодније приповедне структуре, и што би се рекло, има почетак средину и крај. Ипак, постоји само привид целине и заокружености, прича лако пуца по шавовима, шрафови нису притегнути. Приметни су обриси неколиких жанрова али они нису дословно развијени да би у фокусу текста остала сама судбина Пиште, тј. његово постојање, његов голи живот. Негде сам већ рекао да је ово пост-књижевност, што није никакво самохвалисање, напротив. Али то је неминовно ако озбиљно приступимо послу. Морамо бити и лоши писци и писати фалш књиге, неко мора да поднесе ту жртву. То је цена сваке неиздиференцираности. Ипак, најбитнија је проходност, комуникативност, а мислим да се *Бернардијева соба* лако чита, течно је исприповедана и није превише дугачка. У њој нема текуће политике, нема криминала, нема убистава, нема секса, нема забаве, што је данас иначе грађа за сваку добру прозу. У ствари, свега овога има, али само у обрисима, као нешто недовољно утемељено у искуству онога који прича. А опет, рукавица се изврће на наличје и поново враћа на лице, ствари се преокрећу и изненађују, одвијајући се задовољавајућом брзином, једноставно. Приповест о последњем човеку, најпрезренијем. О жртви.

Тања Крагујевић
АНЂЕЛОВ ШЕГРТ

Погледај. Први снег.
Рекох. Провејавао је већ
кроз малу пукотину рђе
на возилу Хитних служби.

И топио се. Као Небо.
На лепом лицу дана
за којим остављени смо
да чезнемо.

Дуго и дубоко.
Покорно и ћутке.

Јер ко зна колико дуго
и како све снег
уме да пада.

Било га је и у белим
ходницима Лавиринта
мог страха и наде.

Где одбијао је
да на мерачима пулса
белих соба каже
да последњи је
у тим лепим очима
непресушних
мојих суштина.

И ко уопште зна када
и у ком часу и коме
снег престаје.

Када се и сам
непрекидно сели у бића.
Носећи са собом
своје завичајне пределе.

Као да му је тешка
празнина без вејавице
у којој нас затиче.

Не може он ту много.
Анђелов шегрт.

Са стипендијом
за наук правог
утешног анђела.

У часу кад ипак смо
сами. Без шминке
других времена.

Чисти. И без лажи.
На голем месту
оскудице и туге.

Као поларна лисица.
Дуга дуга зима.

И овај живот.
Где падох и ја.

Драган Драгојловић
РОЂЕНДАН

Рођендан. Који по реду?
Коме су потребне сувишне информације,
непотребна знања?
У зрак сунца који је из таме
извео овај дан
људско око не може да гледа.
Нисам описао све оно
од чега сам бежао толиких година
крећући се кроз лавиринт речи,
узмичући пред искушењима људског пада –

да бих стигао до ових врата
испред којих сати, као ударцем чекића,
металним звуком време претварају у број
и роне се низ стрмине неба.

Који рођендан, која година?
Да ли сам залутао на лажне видике
од којих се не виде препреке
уз које се пење и стрмоглављује нада
док не призна узалудност напора и пораз,
и не остану само листови свеске
по којима је рука исписивала
мисли, бол, утеху и питања без одговора
знајући да је свака реч божји уздах
који, без трага, у вечност пада.

Ален Бешић
МЕЛОДИЈА

Немуштим устима захваташ свијет
спокојан у својој другојсти. Налакћен
на доклат, у раскораку потмулих дамара
срца (као да неко пијуком крчи себи пут кроз
рушевне руднике твога тијела), гледаш како липове
крошње грезну у тмину. Однекуд, из дубине собе,
у потиљак ти се зарива тугаљиви рефрен: *I've been
miner for a heart of gold...* Дјетињство је издужена
сјенка, нехајно те дотиче по рамену и шапуће: Колико
дугујеш мртвима? Под капцима, као утуљена воштаница,
затрепере злаћана писмена: „*Melodija*“ *EI Niš*. Очев
отац, окренут леђима, рјешава укрштеницу. Мајушним
прстима вртиш скалу претпотопског лампаша, крманиш
кроз пометњу међу језицима. Из тог узаврелог улишта
наједном се пуцкетава извије севдалинка. О чардаку,
мезару и клепету нанула. О сузама. Познајеш те ријечи.
„А шта је дар од срца?“, питаш. Он гаси радио. Пулсира тишина.
Љето је начето као наранџа нејаким палчевима дјетета.

Дубравка Ђурић
IT IS LIKE
AIR FRANCE MAGAZINE

између копенхагена и ... * thank you very much * шали се * веома духовито * идемо у провод * наносиш руж
на усне * док чекам да авион полети * на крају * у прогонству * поезија и (мушки) пол * радујем се * веома
сам сретна * девојчице шетају пустом плажом * жаргон * доминира француски * под водом * у пећини * у
утроби * земља Маја * утопија * атопија * кад затворим очи * видим твоје лице * не причај глупости јер нећу
да слушама * веома је духовита и опуштена * када се шали * кад се смеје * we like it * надомештање * i loved it *
симулација * трче да се сакрију и запале цигарету * шкуре * светлост пада на лице правде * никад нећемо
стићи * комешање * пијем сок * природнији од природног * једем кроасан * прави француски * аеродромски
* читаш о француским теоретичарима * али не можеш бити сит од теорије * sneakers * бићеш један од
великана * вентилатори * грејалице * хортикултура * природније од природног * изворније од изворног –
FAKES – кога ти фолираш * сипа сам * октопод * ботаничар брине о башти * изворније од извора * кич *
мушкарац у скупом оделу са краватом * лети * belle devant le prototype * јагуар мутира * жена с бомбом * не
говори већ дела * agency * терористкиња гледа на сат и чека на знак * наноси шминку * испод * narciso
rodriguez parfum for her * ружичасте ципеле с високом потпетицом * петпарачке приче * technologie **hybride**
Haute Performace * изводи свој плес у новом металик аутомобилу * никада нећу бити усамљена * никада
нећу бити повређена * никада нећу бити напуштена * јер брзина је савршенство * јер луксуз је нормалност *
јер * 5 dollars for chach the bell * то је права цена за сваку прекомерност * she * che bella * bella * bella idea *
потребна вам је заштита * потребна вам је промена * потребна вам је иновација * vuarnet sunglasses * la
legende * у савршено дизајнираној соби са лила двоседом * лила столом * лила столицом * лила и белим
зидом * у којој доминира елегантна нова линија црног samsung екрана * Karin Rechid ће вам објаснити *
Каиро * Прадо, Мома Њујорк, Канада * схватићете да само деструкција има смисла * опседнута тероризмом
* Париз, ах Париз * Нова магична формула у Монтреалу и Минхену * Нова Ева у романтичној хаљини
загришће нову Nina Ricci јабуку * the new magical fragrance * а он ће знати шта значи та формула Gentleman
farmer „be & behave“ * ма шта да изабереш да будеш * хедониста, DJ, јапи * мисли на брзину која те ослобађа
* мисли на сигурност * на то што је разумно и доноси узбуђење * динамични дизајн * смеша гламура и
латентне снаге * ослобађа ум * подстиче имагинацију * будите креативни * будите своји * будите иновативни
* изаберите рај на земљи * бочица парфема cosmofobia * купите овај сат добићете више од сата

Соња Шљивић

ПИСМО

Спотичала се сенка о сметове.
Фебруар је имао тридесет ноћи.
Јавила сам се писмом.
Из предела без умора.
Ја, легура душе и мяса
изнутра претопљена,
пишем, без додира.
Не дозивајте.
Овде слух дотиче само тишина,
понекад мукло проговори ћутањем.
Не пружајте руке.
Овде се додир у етар претвара.
Отписујем
у оно што присвајате као стварност.

Тања Ступар-Трифунковић

УТАКМИЦА

Дјеца трче по киши у гуменим чизмама локве толико пута опјеване прште под њиховим ногама
као наше године
ја старим мајко ја старим сине
обала је непливачу уречено мјесто казне одакле гледа колико далеко не може отићи
а све ме мами

Ја сам уморан мајко неке земље су предалеке моје очи нису дјечије
и имам тамне кругове околу и имам црвене жилице унутра у оку имам те знакове
године као дрво године кружне путање када сам спавао када нисам спавао када сам плакао
када сам пио када сам чекао да дођеш и распоредиш ствари по кући по свом
и спремиш ручак по свом и испричаш ми како треба да живим по твом
онако како ни ти ниси могла
али знаш да треба
да ми буде боље

Отпутовао сам у далеку земљу далеко од тебе кенгури који висе на твом зиду
у предсобљу су ми сада ближе него ти и сунце сија јаче горе ми очи док му трчим у сусрет
да одиграм с њим утакмицу са својим брзим ногама
са сунцем за вратом ја сам добар фудбалер можеш да се дивиш мојим вјештинама мајко
док сањаш да сам млад
и чујеш како ударам лоптом о спољни зид куће као да хоћу да га размрскам ударцима
и банем у твоју собу унутра
не брини за мене ја сам у оној топлој земљи не вјеруј телефонима и плачу
не вјеруј људима уопште
то је била само још једна утакмица
брат и ја смо твоји вјечни дјечаци погледај смијемо се уоквирени иза напуклог стакла на натказни
вани прште локве под ногама дјеце
капљице су свукуд гласови су свуд све се слива низ окно у твој сан
све је у реду мајко
ту сам

Даница Оташевић

ИСТИНА О ДИСУ И ПРЛИТИ

Сто година од објављивања књиге *Утопљене душе*

Владислав Петковић је од 1906. до 1909. године учитељевао у околини Зајечара и Пожаревца одакле се у Београд вратио као зрео песник

Песник који је „рођен са раном која се не лечи“ угледао је светлост овог света 27. фебруара 1880. године по старом, односно 10. марта по новом календару, у чачанском селу Заблаћу. Девето од тринаесторо деце Димитрија и Марије Петковић, једино је рођено и крштено у Заблаћу где је Димитрије имао механу. Кума Кристина Ђирић, трговац из Чачка, младенцу је на крштењу у месној цркви Светог Архангела Гаврила дала име Владислав.

Полугимназију је Владислав Петковић завршио са добрим успехом школске 1896/7. у Чачку, а седми и осми разред у гимназији „Доситеј Обрадовић“ у Зајечару, где је његов старији брат Радослав добио војну службу у 12. пешадијском пуку. Будући песник је 1899. завршио разред, али није положио испит зрелости, него је остављен да следеће године полаже матуру. Узалуд Владислав Петковић покушава 1900. да матуру полаже у гимназији „Краљ Милан“ у Нишу – просветне власти враћају га у Зајечар где се безуспешно завршава и други Дисов покушај да матурира.

Дис више нема разлога да остане у Зајечару, јер је његов брат Радослав већ добио премештај у Крушевац. Нема разлога да остане ни у Чачку где му 1901. умире мајка Марија, а имовина Петковића се после Димитријеве изненадне смрти 1893. године због приспелих дугова распродаје и одлази на добош. Млади Петковић креће трбухом за кружом у Београд где ради на трожарини и друге послове, а упркос скромном образовању пише и песме. Песничко крштење имао је у јуну 1903. године у *Српском књижевном гласнику* када објављује прву песму „Идила“. У потпису испод песме писало је само – Dis. Овај латинични псеудоним одмах је изазвао бројне коментаре савременика, а београдски боемски кругови и песничко братство радо су прихватили разбарушеног Диса: другује са Симом Пандуровићем, Јанком Веселиновићем, Нушићем, Одавићем... Дис седи у *Позоришној кафани*, *Дарданелима*, у Скадарлији. Замишљен, ужагрелих очију, често одсутан, више од оног него овог света, привлачи пажњу и симпатије. После „Идиле“ објављује песме у *Новој искри*, *Звезди*, *Делу*, часопису *Мисао*... Осим што у *Књижевној недељи* штампа песме „Химна“, „Поглед“ и „Утеха“, Дис са Пандуровићем уређује часопис од броја 19 до 22, али се *Књижевна недеља* 13. марта 1905. године гаси због недостатка пара.

У потрази за новим послом, Дис одлази у Јагодину где

захваљујући пријатељу Драгом Николићу ради у пореској управи, али не задуго: младог песника више привлачи кафана и весело друштво, него писарски послови и канцеларија. Песнички двојац Сима Пандуровић и Владислав Петковић одлазе потом у Ваљево, Пандуровић у гимназију а Петковић у суд, али се Дис ни ту није дуго задржао. У септембру 1906. године Владислав Петковић се писменом молбом обратио министру просвете и црквених дела да га постави за заступника учитеља у Кленовцу, или неком другом селу у зајечарском крају. У молби је навео да има завршена четири разреда гимназије без матуре, а потписао се као новинар. Истог дана, 16. септембра по старом календару 1906. године, министар издаје решење о постављењу Владислава Петковића за привременог учитеља сва четири разреда школе у Горњој Прлити. Учитељ је могао одмах да почне да ради, а годишња плата му је била 600 динара.

Иако су у часопису *Дисово пролеће* број 35 и 36 из 2004. и 2005. године, који излази у Чачку, о томе на основу неопоривих архивских докумената писали Радослав Маџаревић и Радивоје Бојовић, ове чињенице још нису у потпуности заживеле у српској историографији, па се грешке из прошлости и даље преписују. Тврдња да је Владислав Петковић учитељевао у Прлити 1901. и 1902. године, како се нетачно наводи у до сада прихваћеној песниковој биографији, и затим дошао у Београд као зрео песник, тешко је одржива и примерена двадесетједногодишњем младићу који није могао да положи матуру. Временска дистанца од пет година, двадесетак објављених песама у водећим београдским часописима, боемско престоничко искуство и познанство са значајним песничким именима, дају другачији легитимитет Владиславу Петковићу: у Прлиту је за учитеља отишао песник Дис, а не анонимни средњошколац. Разумљиво је што се две године касније, 1908. године, из зајечарске забити у престоницу вратио зрео песник који је све време учитељевања објављивао песме у часописима, највише у *Босанској вили*, и сазревао, а онда их 1911. године објединио у збирку *Утопљене душе*.

Дис је стигао у Горњу Прлиту једне хладне и снежне новембарске ноћи, слабо обучен, промрзао и скоро бос, да је школски фамилијаз једва поверовао да је тај сиромашак нови учитељ. У самоизгнанству, које му је обезбеђивало какве-такве сигурне приходе, песник је остао од 1906. до 1908. године и овде су, највероватније, настале многе данас антологijske песме које су Дису обезбедиле трајно и сигурно место у српској књижевности.

Далеко од престоничког живота и пријатеља, далеко и

од Зајечара, у глувој забити, песник је окружен неписменим сељацима, рударима из рудника Вршка чука који су држали Белгијанци, влашким становништвом, сиромаштвом и бедом. Песник се стопио са чамотињом и паланачким живљем, лошим условима и овом недођијом. У зиму 1908. године учитељ побољева и тражи једногодишње одсуство. Локални физикус Лаза Илић 18. фебруара 1908. констатује да је „учитељ нежне грађе, млиставих мишића, мршав и блед, као и да на врху десног плућа има катарално стање, а живчани систем је ослабио и показује знаке неурастеније.“ Лекар предлаже да се „болесник уклони из ове средине и да се поштеди сваког напора, и да је у интересу његовог опоравка неопходно одсуство од годину дана“. Уважавајући интерес учитеља и школе, министар Андра Николић одмах је прихватио извештај лекара и Дис се враћа у Београд на лечење.

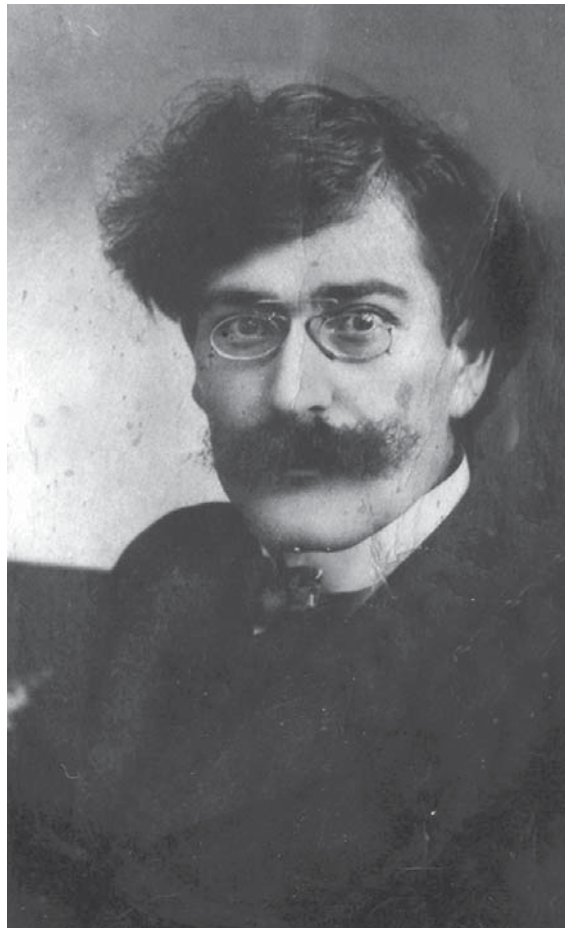
О овом периоду Дисовог живота не знамо много, сем да су резултати деце коју је учио били поражавајући. Школски надзорник Војислав Михајиловић испитивао је на крају године Дисове ђаке и могао само да извести надлежне да „иако је учитељ у школској 1907/08. радио шест месеци без прекида није такорећи ништа урадио ни у једном разреду“. На крају године „прваци нису знали ни сва мала слова, а о писању се не може говорити, влашка деца једва знају понеку српску реч, из математике ђаци не располажу никаквим знањем“, па је једино четвртацима прогледано кроз прсте, а сви други ученици су враћени да понове разред.

Шта је Дис радио у дугим данима и ноћима у Прлити? По извештајима школског надзорника видимо да се није баш прославио као учитељ. Да ли је у мраку ове зајечарске забити „малаксао, ломан одмарао тело и поручивао једној Лили да не тугује и не брине за њим, да облак туге одагна са чела и срећног га сања у свом дивном куту?“... У напуштеној Прлити, око разрушене школе, пара и данас небо гранама неколико столетних дудова. Да ли су то једини живи сведоци песникове самоће пренете и у песму „Под дудом“, која је објављена први пут 1911. године у *Утопљеним душама?* Дис меланхолично пита: „Шта ли радиш сада, је ли небо моје?/ Да ли ми се надаш, да л' те слугња пече?/ Куда око гледа из твоје одаје/ Кад дан мртав падне на радосно вече?“ Можда...

Недовољно опорављен, без новца за престонички живот, Дис поново у октобру 1908. године тражи намештење у школи, овога пута у пожаревачком округу, и министар га одређује за учитеља трећег разреда у селу Мелници. Нови учитељ у Мелницу стиже са закашњењем, тек у новембру, и одмах тражи заосталу плату, а школу због болести напушта после неколико месеци. За њим стижу у министарство просвете притужбе и негативне оцене, јер је већ јасно да учитељ у школи и државној служби тражи могућност да преживи и презими. „Господину Петковићу никада и нипошто не дати учитељску службу, јер она није за њега, нити је он за њу“, оцена је школског надзорника из пожаревачког краја. Тако се неславно завршава Дисово учитељевање у Прлити и Мелници о коме се недовољно зна, и почиње песнички живот који му такође неће донети благодарење и земаљско признање.

То је истина о Дису и Прлити.

Песник, који је привремено био учитељ, вратио се писању и у мају 1911. године о ауторовом трошку штампана

је књига *Утопљене душе*. На скромним корицама само наслов, а у горњем левом углу латинични псеудоним – Dis. У књизи је скупљено 47 песама подељених у пет циклуса: „Кућа мрака“, „Умрли дани“, „Тишине“, „Недовршене речи“ и „Сан“. Пролошка песма носи назив „Тамница“, а први стих – „То је онај живот где сам пао и ја“. Од података једино: штампарија „Штампа“ Ст. М. Ивковића и Комп. Цена – два динара.

Остало се мање-више зна. И шта је написао Јован Скерлић обрачунавајући се са „лажним модернизмом“ и тешка осуда да „кад човек у 30 година објави овакву књигу од њега треба дићи руке“, до венчања са Христином Павловић, заборављеној бурми, кафанским седељкама, тешким ратним данима које је, иако болестан и слаб, проводио као ратни извештач у браничевском округу, прелазак Албаније, трагичном Дису који је нестао у водама Јонског мора са само драхмом и по и наочарима у цепу...

Али, сва врата још нису затворена, нити је стављена тачка на Дисову био-библиографију. Још се копља књижевне критике укрштају око Дисовог „оног живота“ и „очију изван сваког зла“, а младе генерације га све радије читају. Дисови *Наши дани* су и – наши дани. Век од објављивања *Утопљених душа* није све тајне открио, још се размешта српска поезија и мери на кантар. У свим комбинацијама не може се без Диска. Али, то је већ сасвим нова прича и страница Дисовог постхумног животописа који је богатији и веселији од стварног песниковог живота.

Звонко Карановић
МРТВИ, ЛУТКЕ, РОЂЕНДАН

Окружен стотинама мртвих
размишљам
о преосталим годинама
покушавам да се сетим тренутка
од којег је свет почео да се распада

желим да сазнам неке ствари
док равнодушност
није узела маха
и људе почела да претвара
у стабла
у тресет
у избезумљене кипове

није ми преостало много избора
бесконачна инвентура малих
свакодневних ствари
о чему сада писати?

неважне ствари
већ сам прогласио важним
важне ствари светим
свете ствари свакодневним
никога нисам успео да преварим

свету је потребно пружити *нову* лепоту
нисам сигуран да смо је вредни

дезертирао сам усред свеопштег јуриша
на каталогe играчака
за престареле дечакe
дезертирао услед свеопштег јуриша
на брзи и ефикасни инфаркт

ноћу стојим на тераси
и на околним зградама
посматрам осветљене прозоре
понекад ми се чини
да је то корисније
од разговора с мртвима

у дневној соби
насумично
пребацујем канале на ТВ апарату
научила сам да не осуђујем друге
изговорила је једна ТВ лутка
и затрептала
(учинило ми се да она није само лутка
која изговара речи)

када говорим о далеким градовима
само не желим да признам
да сам усамљен

морам да одем

што даље од додира новца
морам да одем
што даље од додира света

један по један
пријатељи нестају из мог живота
неки су отишли
са некима сам се нашао
на супротним странама

не знам зашто се то догодило

и како се осећаш на свој рођендан
пита ме глас из слушалице
остављају ме векови, кажем

а прошлост је била тако дивна
штета што не могу да се сетим
свих детаља
(можда тек неких идеја)

желео сам да свету вратим анархију
уметницима глад
био сам претенциозан
лежао сам на улици
и гледао
како промичу аутомобили уместо облака

лутке из излога
водио сам на ливаде уснулог рузмарина
да плешемо уз немачку музику
механичког ритма

оштећена небеса крпили смо
нежним додирима коже
тихим суседима
нисмо се јављали на улици

стојим на тераси
и посматрам рекламе
ноћ
светла
солитери
на хиљаде усамљених људи иза зидова

некада сам настањивао
непознате пределе
презирао пурпур
(боју згрушане крви)
више волео изузетке од правила
а данас само гледам

превише је амбиција
превише страсти
превише победничке опијености
већ колико сутра
ова ће се епоха чинити романтична

неразумно ће се увек враћати

нико нема потребу
да застане бар на трен
седим крај прозора
и посматрам сребрну кишу

најбоље ствари већ су се одиграле
најбоље ствари већ су приграбили
пророци и свеци
диктатори и скитнице
сви они који су на време побегли од људи

немам с ким да разговарам
осим с мртвима
свет је постао
избезумљена пегава тинејџерка
с обилном менструацијом
а мртви понављају
једне те исте ствари

бојим се да је још будућности пред нама

Живко Николић

НАПУШТЕНА КУЋА

„Шкљоц!“ каже брава старе, напуштене куће.
Цела породица из ње је на своје путеве отишла,
цела се потом испод њеног огњишта скрасила,
а сад брава тако збори. Зарђала, безуба, отупела.
Шкрипи снажније од зидова и размакнутих црепова.
„Шкљоц!“ каже брава напуштене куће.
Али, шта зна брава, више ни врата не затвара,
него их придржава дретва труљава, ко зна када донета,
ко зна када испредена.
„Шкљоц!“ каже брава старе, напуштене куће.
Шкљоц кажу и моја колена када се сетим
како је некада овде песма протицала.
Пишем и стидим се од те чађи,
и од те браве која ми је у руци остала.
У тим одајама сада мишеви и горуни имају своја
витлишта,
паучина би очи да опседне, уста да прекрије.
Пресела ми жеља да се давних дана сетим.
Ах, где су сада дани ти?! Ко да их и не би,
испарило све! Сад „Шкљоц!“ каже брава.
Тек неки траг стидљиво дозове:
бокал мрљама засут, котао без верига,
столица сломљеног наслона,
огледало у коме око на једвите јаде себе разазнаје.
И стоноге на трonoшцима, на софри преполовљеној,
у кандилу пресахлом!
„Шкљоц!“ и кандило довикује,
а помало и цијуче када га зањишем.
Све се круни и обрушава. Кућа саму себе ждере –
у подрум се свој кров сурвава. И нестаје!
Ко ће тај покрет да заустави?

„Шкљоц!“ каже брава напуштене куће.
Али, све је у праху запамћено.
То је велика опомена.
То немо, упорно нестајање.

„Шкљоц!“ каже брава старе, напуштене куће.

Ранко Рисојевић

ТИЈЕЛО

Ко си ти,
што ме цијелом свијету
откриваш и показујеш?
Ко те је и гдје изабрао,
Да ме ружиш
И да те се стидим?
Колико сам само труда
Уложио да те поправим,
Да те склоним од гомиле,
Да те занемарим!
Ништа није вриједило
Ни користило мојој залудној муци.
У теби су гледали мене,
Смијали се и понижавали ме,
Док сам самотан и погружен,
Бјежао кроз тебе
Тражећи право мјесто
Које свјетина неће поплувати.

Стана Динић Скочајић

ПРИВИКАВАЊЕ НА ЦРНУ МАЧКУ

Извија ти се
однекуда твоја
низ месечину спузна
прометнута испод капије
Шиц туђа
поништаваш је као виртуелну
До свитања
она само промени место
Сад расте као украс на прозору
откинута од ноћашње глине

У новом кадру
учиш
прозеваће ти се на узглављу
Тако млада
а већ сита твојих снова
Потамо се мало
размешта те невенчана

Е неће вала она тебе
одрешити се

него ћеш ти њу
Пис море
поново размахнеш
Она се одмакне
подигне главицу
и заомчи те зеленим погледом

Па ипак
није она сасвим црна
преобрађујеш се
Данас си наврага
стрплив са незванком
Посвећујеш се
или само подозреваш
Мац мац мац

Није она ту
тек тако
Она нешто зна
што ти само слутиш
Као да јој је у ћутању
тајанство свих исхода
Пушташ да ти наскочи на крило
и то није све
Пишеш јој песме
понижаваш се пред људима
Само свест о теби
чини ме чини ме чини ме
рецитујеш по механама
Зором лудиш
Сва су твоја
њена лица
у огледалима

Јутрос ти је
лизала кроз прсте
слабу тачку
жарну птицу у костном кавезу

Сезаме отвори се
сколила те репом
око врата

Дао си јој што си имао
веровао да си платио
Окренуо би потом
својим путем
Живети се мора
убеђујеш је
И пропадати
одвраћа ти
преко залогаја

Мирослав Цера Михаиловић ЦИПЕЛЕ ИЗ МАЈСТОРСКЕ РАДИОНИЦЕ

сени Зорана Радмиловића

како излете из ципела
оне остадоше под столом
по којем се просуло време
живот у Српској кафани

столовао ту и Краљ је Иби
и Радован Трећи и Били Питон
под истом кошуљом зноје се дишу
под кожу се још ено увлаче

од себе уморан свет
уверен је да мајстор Живота
опет демонстрира
ко је мајстор живота

нема тога госта Српске кафане
који у празне не би ускочио ципеле
не би ли и он узлетео некуд
ма и тамо где једном мора свако

са зида са групне фотографије
једно око само намигује
брк извирује
шеретски се смешка

ко још зна
да су ципеле прављене
по мери непознатој
по непознатом калупу

ето их и данас на истом месту
под истим столом чекају исту ногу
туђа нога у њих не може
само једној су оне таман

Чарна Поповић СТВАРИ КОЈЕ ЛЕТЕ

Одлетела је некуд одећа која те скрива
лагано, као кошуља од свиле или
панталоне од лана, изгужване од седења

Сада можеш бити само свој
и смејати се без разлога
Биће безбрижна јесен која долази

Сезонски премераваш контуре свог тела
и пијеш чајеве за радост

док ти се нежно појављује стрија на леђима
Задовољан си и полусвестан да те пратим
док играм око твоје сенке, као лист што кружи
док пада у контејнер

Одлетела је некуд одећа која те скрива
а ти се нимало не плашиш хладних јутара
јер знаш да је акт твоје природно стање

Не можеш другачије бити срећан од среће
какву сад имаш, коју ћеш тек добити
од најобичнијих људи што носе јефтине кишобране

Понекад ти завидим на њима
и на безбрижном осмеху
који шапућеш кроз буку

Док лети твоја одећа и случајно пуштен балон
чујем те како негде далеко плачеш
а ноћ што пада не смирује ни мене ни тебе.

Радивој Шајтинац НАКОН УЖЕГЛИХ ПОСЛОВИЦА

вечној судбини певача

Ко?
Ја?
То никако није могуће,
Нити сам писно, нити сам мако,
Нити сам зуцно, нити сам тако,
Ни коракнуо, ни привиро
Ни руку померио, ни око отворио
У уста ни срка, ни обзинућа
У црево ни гутљаја, ни залобаја
Оба уха зазидана, ни звука, ни гласа
Ни говора, ни шушња,
То сам, ко нигде никакав
Ништа низбогчег,
То сте ви мене с неким и нечим
Заменили, побркали,
Ево, храбри ме, куражи,
кроз ово дрхтање
Да сте ми икакво непочинство,
Зло, грешно и наопако
Пронашли, наденули, приписали,
Речи не могу наћи
Да вам се захвалим на добронамерности
Ма каква да је
Где сте се и мене
из неке сенке, из рупе сетили
било би штета да нисам тај
па макар одмах црко.

Братислав Р. Милановић ЗАР ЈЕ БИО САН

Пробудио ме је крик из сопственог грла:
сањао сам дубок, недоречен пад:

падао сам од самог рођења,
још тада већ стар, крај слика што ће се
тек касније збити
и леден страх ме је обузимао од свега
што сам видео... Тек помало радости у том
суноврату, по који жижак у сивилу
што ме мимоилази као неразвијен филм...

И падало је са мном све што сам волео:
пода мном се распукао под,
и још, док траје овај запис,
падају свезане за мене, јарке, мале моје
и велике љубави, и тричаве туге...
Само ме још оне грле док са стране,
запрепашћен, буљи у мене
мој једини живот...

И сад сумњам
да је све то био сан.

Дејан Илић

★ ★ ★

*Место, као било које, где се полако
сажимам (је ли и смрт дестилат,
кап по кап, есенција). Продужетак
и екстензија мог живота, или његово
слепо црево. Пораз, повлачење, бег.
Кад падне вече, крештање ноћних
птица није непријатно, синоћ је,
тако, огромна сова слетела на ограду
и дуго ме гледала. Голема, као сова
филозофије, сигурна у себе,
дуго ме гледала, све док нисам
пљеснуо рукама. Не, није ме
гледала као да нешто зна, не још,
само је одлетела у мрак,
на оближњу јелу, можда
остала тамо целу ноћ, преко пута
веранде, спремна да лови, друге
животиње, ја спреман да легнем,
да уроним у друга ловишта,
дубоко, у четинаре, ако је могуће,
пре и после мене.
Двориште је било тихо,
кућа је била нема.*

Петар Милорадовић
НА ПУТУ

Сада сам на путу,
у камиону
са старим возачем,
и мотор још увек споро, тихо ради.

Вода се слива низ ветробран,
у левом углу
огледало показује руку,
часовник.

У сасвим другом
остаје иза мене све мања слика
јучерашњег славља, вечере.

Овце у пољу подижу главе,
уплашене, можда звоне у трку преко пољане.

Нова имена предајника
на мобилном телефону трепере
као први пут откривена.

У кабини мала лутка пса подрхтава,
маше репом, одмахује главом.

Флеш фотоапарата обасјава камион
са налепницама огромног воћа на каросерији.
И тај фотограф, овога пута,
нисам ја.

Одлази све од мене,
тако изгледа,
и тако ће бити заувек...
Гледам тамо где ћемо стићи.
Изгубиће се наивност,
”заурлаће у дубини душе”
чује се на радију нешто слично.
Показаће се друго време,
осветлиће се затамњено,
машина ће се зауставити,
растаћемо се,
ући ћу у непознати град.

Јасмина Топић
ПОСЛЕПОНОЋНА ПТИЦА

она иста која се не одазива
а до мало пре држала је телефонску слушалицу
и ћутала
повремено отварала кљун
као да је жедна

много жедна.

скоро је јецала
звук налик сакупљању јутарњих гранчица
смештен до пупољка
али јутро је далеко.

сад носи црва
док лети у ноћи
оног што ће ујутру можда бити на трави
и одлазити у небитно станиште

постаје опрезна сова и притајена врана
крило: понекад ноћ понекад облак
али гласове гута све тежи сан

на главу пада
на још неорошену траву

и повремене поруке
главна упозорења
кидају се на ваздушним струјама
тешко уочљивим далеководима

јутро је далеко.

где ћеш сад да слетиш
птицо?

Ђорђе Кубурић
ШЕСТАР

Један крак његов, забоден у срце брата,
захваташе осталу браћу.

Други крак
парао је орбите, цртао планете.
Измерио космос, савршени круг.
Онај, који шестар горе метну*
створи човечанство, крхки Универзум.
Меланхолик, видљив је на јужном небу, као сазвежђе

Цирцибус,

у друштву са Лупусом и Нормом.

* Данте, Рај, 19

Владимир Копицл

РЕЉЕФ

Дани су као јела. Сласна, топла уз нас,
тако добра на језику, док се не измакну, охладе.

Али што да се хладе, ако су већ уз нас,
ти дуги, бескрајни дани, та брза, жива јела?
Можемо их додирнути, посисати, полизати,
чак и кад их не гутамо. Баш као и нас саме,
њих гута неко други, друга уста и рука
која нас понекад прихвата, да би нас исисала
из календарског круга који се предано склапа
уз сва још гипка тела, да их учини крутим,
да буду свесна себе, својих ноћи и дана.

А с другим постају несвесна, титрава као зачин,
онај зачин што клизи увек ка рубу нечега
и тамо где он клизи увек га нешто чека,
нека страсна празнина с понором својих потреба
као дубока ноћ која би да се раздани,
заискри за тренутак у оба спојена света
и да из себе истисне све сем оног што нема,
све сем својега јела које је и њен дан.

Тај дан долази дању, а понекад и ноћу,
јер ноћ је оно време кад свако сваком је храна,
као и тело телу које за другим трага,
било да лежи уснуло или се у сну усправља.

Нека. Нек буду храна, макар и само напитака,
напитака сабран од капи што сливају се с тела
вечно младе сирене, оне што стално израња
да види који је час, пре него што опет урони
у слани, бескрајни понор, где свака ноћ је јело
које ће језик тражити докле год буде дана,
тих бледих, млечних дојки које се податно нуде
на трпези преосталог с рељефним ликом детета.

Дарко Даничић

САТЕЛИТСКА АНТЕНА

Лептир прикуцан на зиду
ољуштене зграде;
тераса у цвећу,
веш на конопцима.
Доћи ће човек,
доћи ће Бог
да залије цвеће,
да покупи веш,
да послушне дисање

оних што ће доћи,
невини, као из
мајчине утробе.

Живорад Недељковић

ЖИЦА

У време освајања изазовног,
Свима знано, Дивљег Запада,
Кад су се досељеници све више окретали
Гајењу житарица
На пространим окућницама,
Узгајивачи стоке који су огромна
Стада изводили на пашу беху им,
Баш као и говеда, стална претња,
Несавладива невоља; пред најездама
Копита и папака беше немогуће
Заштитити усеве. Беше, све док се,
И сам не знајући како да поштеди засејано,
Извесни Гилден није досетио
И изумео 1873. године бодљикаву жицу.
Постављањем ограда од претеће жице,
Стада бежаху одбијена, а овај проналазак,
Наизглед мали и неважан, убраја се,
Ипак, кад се стави прст на чело,
У оне који су одистински променили свет;
Јер беше могуће у непрегледним преријама
У којима и бизони и Индијанци беху
Безмало истребљени, бизони због коже
За којом је вапила полетна индустрија
Нове Енглеске, Индијанци такође због коже,
Због боје за коју нико није марио,
Беше могуће произвести пшеницу и кукуруз
За милионе стомака који су пристизали
На докове Њујорка и другде,
И стапали се са обећаним светом.

Овде би се та прича о жици могла, лако
И неопрезно, завршити, уз наздрављање
Прастарим бурбоном домишљатом Гилдену,
Који је за непуну деценију постао милионер;
Уз величање пионирског ума.
Могла би се окончати
Да није мноштва простора који жицом
Беху ограђени, са стражарским кулама
И митраљеским гнездима на угловима,
Простора заузетих фабрикама у којима
Спаљиваху оне којима силна глад
За истребљењем посвуда испречила је жицу;
Да не би никада њихове глади, њиховог дамара,
Никада више да не би било;
Понешто би од њих, као од бизона кожа,
Било искоришћено: одећа, златни зуби,
Коса, али то беше мало, безмерно мало,
Понижавајуће и за саму жицу,
За бодље које је добри Гилден
Свијао на почетку малим млином за кафу.

Понижавајуће и недостојно.
А душе, душе које су се провлачиле
И биле раздеране, и куршумом за свод приковане,
И оне које из димњака
Логорских крематоријума сукљале су увис,
Сада у небеским преријама чаврљају
И смеју се грохотом у сваком сећању на препреке,
На бодље које измениле су свет.

Ангела Рихтер

О НЕУНИШТИВОСТИ ПРИПОВЕДАЊА

Предговор антологије савремене српске кратке приче
Der Engel und der rote Hund, Berlin: „Noack&Block“, 2011.

*Свака се ствар може препричати.
А те се приче укрштају, мутирају, живе...
Прича је неуништива.
Ласло Блашковић*

У задњих двадесет година Србија је за многе људе постала оличење проблематичног детета Европе. У свом друштвеном развоју земља је знатно заостала након година изолације, ембарга, привредног слома, бомбардовања од стране НАТО-а и петооктобарске „револуције“, која је довела до пада режима. Ни радикалне промене након 2000. године још нису донеле очекивани бољитак. Дуг је пут до демократске правне државе – барем то није нека српска посебност.

Јесу ли то за књижевност и књижевнике добра или лоша времена? Како су ауторке и аутори промишљали „екстремно доба Србије“ (Holm Zundhausen)? У коликој мери им је терет стварности заиста за вратом? Стварно, чиме се они баве? Шта мисле и осећају? Који хоризонти се отварају на теме које се тичу свих нас?

Књиге из Србије преведене након 1990/91. никако не пружају задовољавајући одговор на постављена питања. Дакако, није тајна да интензитет рецепције других култура у знатној мери зависи од политичке конјунктуре. Већи издавачи издавали су деведесетих година пре свега ауторе тражене у несумњиво битним политичким дискусијама у Немачкој, као што су „Сећање и заборав“ или „Рат и холокауст“. Пре свега бих поменула Данила Киша (чија рецепција је започела још раније), Александра Тишму и Давида Албахарија, чији су изузетни домети у контексту европске књижевности коначно постали далеко познатији у Немачкој и на читавом немачком говорном подручју, где се реципирају на далеко широј основи. Надаље, поменула бих Бору Ђосића и Драгана Великића, којима је пошло за руком да свој постојећи медијски углед – захваљујући трајном или привременом боравку у Немачкој, односно у Аустрији – додатно искористе за бржу популаризацију својих књижевних (и есејистичких) текстова, због чега су релативно континуирано присутни у немачкој култури. Политичка актуелност и уметничка вредност дела поменутих аутора су неспорне. Али исто је тако неоспориво да је на крају 20. века могући рецепцијски хоризонт књижевности из Србије на читавом немачком говорном подручју био знатно сужен. На сву срећу, у међувремену је почео да дува други ветар. У новије време све је више настојања, посебно немачких и аустријских издавача, уредника и преводилаца да се и ово узбудљиво подручје Европе – да

парафразирам наслов заслужне едиције аустријског издавача Визера – опет пробере.¹

У то се уклапа и ова антологија. Она не претендује на свеобухватност и књижевноисторијску систематичност. Заснива се на субјективном читању и одражава такође личне наклоности.

Критеријум за избор текстова није била репрезентативност појединих ауторки и аутора на српској књижевној сцени, већ пре свега потенцијал тематски разnorodних текстова да одговоре на нека од постављених питања.

Усредсређеност на кратку прозу проистиче из два разлога – кратка проза је посебно погодна за упознавање других културних контекста и њихових представника, и управо је идеална за први додир са неком књижевном сценом. Осим тога, поменути жанр је без обзира на доминацију романа крајње виталан на књижевној сцени у Србији. У односу на роман, који упркос уочљивим метаморфозама још увек прилично изражено разрађује историјске садржаје, кратка проза у оквиру антологије омогућава увид у далеко шири спектар тема и наративних поступака.

Многи су на различите начине допринели настанку ове антологије, пратили су рад на њој и заједнички утицали на крајњи резултат – студенти и постдипломци као преводиоци попут Еве Коволик (Kowollik) – одабирајући са мном текстове; ту су пријатељи и колеге из Београда са којима сам у оквиру истраживачког пројекта о књижевности у друштвеној транзицији дискутовала о разним питањима.

Замисао о антологији настала је током летњег семестра 2009. године у преводилачкој радионици на Одсеку за јужну славистику Семинара за славистику Универзитета „Мартин Лутер“ у Халеу-Витенбергу. Након што су бројни млади људи уз огроман труд и преданост превели текстове, уследила је дужа фаза интензивне редакције. Антологија позива на сусрет са деветнаест ауторки и аутора, а њихови овде скупљени текстови настали су углавном почетком новог миленијума. Већина ауторки и аутора је досад готово непозната на немачком говорном подручју, односно још им није објављена ниједна књига у немачком преводу; неколицина је већ на сајмовима књига и књижевним фестивалима имала прилику за успешан блиски контакт са веома комуникативном публиком. А понеки од њих су већ на видiku и са већим пројектима.

Постоји ли нешто што повезује ове ауторке и ауторе? Одговор гласи: да, постоји – њихов задивљујући креативни потенцијал, поетичка разноврсност, провокативни рукопис и приказивање духа времена и животног осећаја он

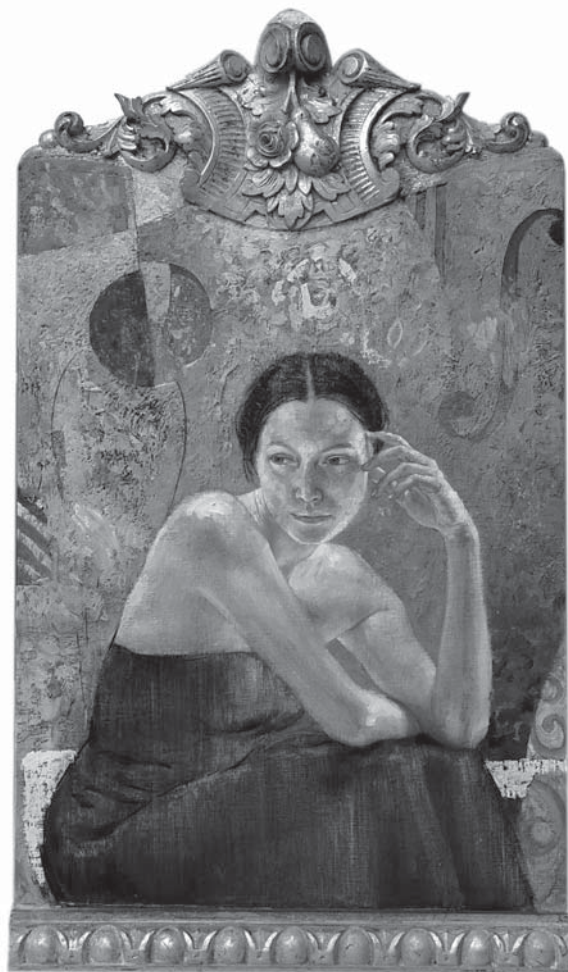

крај примарно политизираних фабула, без националног патоса и националних стега. То такође значи да се ауторке и аутори непосредно не баве баш само специфичним проблемима своје земље и друштва, већ бројним другим проблемима који надиласе искључиво српски контекст (егзил, мултикултуралност, родна проблематика итд.) и који су делимично егзистенцијалног карактера.

И још нешто. Ако је нека/ неки од представљених ауторки/ аутора у међувремену у Србији добио неку књижевну награду, то не значи одмах да су многи од њих аутоматски спадали у таленте које су фаворизовали српски медији и културни естаблишмент.

„На путу“ Ђорђа Јакова (алијас Илије Ђорђевића), лекара са адресом у Данској, датира с почетка деведесетих година. Уколико поверујемо приповедачу, то би требало да буде „прича о путовању“. У контрасту са култним аутором америчке битничке генерације Џеком Керуаком и његовим романом *On the road* (1957), евоцираним у тексту, а чији јунак касних четрдесетих предузима необуздана пушествија и живи несталним чергарским животом вођен скоро па дивљим нагоном за слободом, Јаковљев јунак само машта о путовању. Он се заглавио у олупини и живи сећајући се нечега што се више не може досегнути. То ми се чини као темељна ситуација српске односно (екс-)југословенске свакодневице (не само) деведесетих година. Друга важна ситуација је егзил. Са те позиције (егзила у Америци), Владимир Пишталo приповеда необичне, поетске *Приче из целог света*. Самсон, златни ретривер из насловне приче ове антологије, није обичан пас, већ води мултикултуралан живот у добросуседским односима са две мачкама, све док се не суочи са другошћу у виду једне ламе... Појављивање бугарско-француског филозофа Цветана Тодорова у лику анђела, као ни његови аргументи очигледно не пружају излаз из замршене ситуације.

Сасвим другачије полази Саши Илићу за руком да у причи „Север-североисток“ уметнички крајње суптилно и емпатично уобличи ситуацију бекства и прогона са приметним ослањањем на лик оца из Кишове породичне трилогије *Рани јади*, *Башта*, *пепео*, *Пешчаник*. Илић је горљиви заговорник интернетске културе и занимљиви представник београдске алтернативне сцене, један од (не само хваљених) саоснивача *Бетона*, критичког књижевног додатка независних дневних новина *Данас*, који постоји и као портал на интернету. Са алтернативне сцене поникао је и Владимир Арсенијевић, најмлађи добитник некада у читавој Југославији реномиране, а сада искључиво српске књижевне награде београдског недељника *НИН* за роман године. Углед у свету стекао је сада већ култним романом *У потпалубљу* (немачки наслов *Слоаса тахита*, 1996). Арсенијевић је по мом мишљењу први аутор који је књижевно обрадио осећања младих Београђана под екстремним околностима 1992. године. Његов антихерој одбија да крене у рат и повлачи се из јавности. Тражи уточиште у сањаријама, али ипак не може да утекне суровој стварности. У тексту, који је заступљен у антологији, Арсенијевић монтира флешеве индивидуалних ситуација на разним странама света, које се згушњавају у филигранску представу глобалне симултаности. Поред најмлађег овде заступљеног аутора Марка Видојковића, фронтмена панк-групе „On the Run“, чија је књига *Плес ситних демона* (нем. *Tanz der kleinen Dämonen*, 2005) о размишљањима и осећањима

шеснаестогодишњег панкера из београдских солитера, и поред превода на немачки језик остала, нажалост, скоро непримећена, те Звонка Карановића, који се као песник у својој трилогији *Дневник дезертера* (2006–2009) успешно опробао у жанру романа, Арсенијевић спада у оне који се без длаке на језику баве утицајем савремене политике на индивидуалне животне планове и судбине, без улепшавања, али не и без хумора и ироније. Марко Видојковић је заступљен са причом у којој се говори о различитим видовима моћи и насиља између човека и најомраженијих бића у новобеоградским блоковима („Бубашваба“).

„Србија није добро место за живот, али је добро место за писање.“ Игор Маројевић, аутор ове реченице, зна о чему говори. Напустио је Србију тек након НАТО-бомбардовања и упутио се у Барселону, где и поред успеха није издржао за стално и вратио се након четири године у Земун. Збирку прича *Медитерани* објавио је 2006.; плурал у наслову је изабрао због разноликости и различитости видова живота на том простору. Када човек чита о „Рату за част Моане Поци“, пита се да ли је зло постало свакодневица. Тако барем делује лаконичност загонетне криминалне приче која се дешава у Црној Гори, у којој се ради о мистериозној смрти пријатељице чувене Чичолине, глумице, порно-глумице, а на кратко време и политичар- ▶

► ке. Маројевићева прича функционише као, рецимо, приче Зорана Ђирића и других, без праве катарзе. Ђирић, кога посвећеници знају као „магичног Тиру“, провокативан је и оспораван лик нишке културне сцене. Слови за најбољег познаваоца блуза у Србији, сматра се чак оснивачем српске рокенрол књижевности. У својим текстовима обликује имагинарни град Нишвил, где нико не шљиви табуе. Његови јунаци често делују као глумци у лошем филму; елементе побуне и насиља, који се могу пратити све до интимног живота ликова, наглашава на појединим местима *dirty speech* („И љубав зна за ред“). Филмичне слике изазива и језиво-сентиментална исповест животињске порно-звезде у причи „Порно стар“ Биљане Космогине. Као активисткиња за права сексуалних мањина она је у књижевности ипак периферна појава. Нужност оваквог ангажмана потврђују нехотице и нереди поводом „Параде поноса“ почетком октобра 2010. године у Београду. Често обезвређена као ауторка порнографије, добила је главну награду 2004. године на загребачком Queer фестивалу за ову причу.

Вуле Журић и Михајло Спасојевић, али такође и Срђан В. Тешин показују у својим текстовима далеко интензивнији осећај за свакодневно и ново задовољство у маштовитом фабулирању. Журић приповеда са огромном амплитудом у оквиру националног паноптикума и изван њега, где можемо наићи на Чарлија Паркера („Валцери и сношаји“), на панчевачки бувљак (аутор је рођен у Сарајеву, а живи у Панчеву) и на домаћу народњачку сцену; недавно је у сећање на омиљене партизанске филмове свога детињства написао „партизански кримић“ *Недеља пацова* (2011), својеврсну пародију историје и њених актера.

У прози Михајла Спасојевића постајемо сведоци онога што виде и како се осећају његови протагонисти крстарећи ноћним Њујорком, „Градом који никада не спава“, у коме и сам већ дуго живи. Срђан В. Тешин нас одводи у једну у Србији (али не само за Србе) тако омиљену малу посластичарницу, како би усред те кулисе испричао причу о отмици, одузимајући том месту шарм невиности.

И прича „Сенка“ Јелене Ленголд одвија се у посластичарници. Колико само тога неизговореног зрачи из ове приче о мирној, ненаметљивој жени, причи која тако успешно функционише баш зато што је ауторка изабрала мушки ракурс при приповедању! Све приче из збирке *Вашарски мађионичар* (2008) садрже нешто веома лично. Често је реч о одласку, али и о неочекиваном повратку. Испреплетеност многобројних мотивских блокова може се понекад тек наслути. Њени женски ликови су у узрасту који им омогућује да промишљају свој приватни и друштвени положај са извесном иронијом и без трачка слабости.

И, коначно да укратко кажем нешто о ауторкама на српској књижевној сцени. Нисам заговорница поделе на „женску“ и „мушку“ књижевност из Србије, јер је то често повезано са покушајем да се ауторке неиздиференцирано протерају у забран забавне књижевности и да се конструише редукована медијска представа женског ауторства, које уз то још и нагиње скандалозним и вашарским наступима појединих књижевница (што, свакако, повећава тираже). Озбиљне књижевнице до сада често – сем изузетка – нису имале одговарајући лоби, али времена се мењају; и у књижевном крајолику се отварају нове перспективе

које неизбежно воде промењеном ставу према овом амбициозном сегменту књижевне сцене. Убудуће треба у сваком случају далеко више обратити пажњу на многа (не само) нова имена и разнолике рукописе, у случају прозе то су сем ауторки заступљених у антологији још и Јудита Шалго, Мирјана Новаковић, Марија Кнежевић, Даница Вукићевић, Нина Живанчевић, Мирјана Павловић и Барбара Барби Марковић, која живи у Бечу и Београду и која је својим *Излажењем* (нем. *Ausgehen*, 2009), ремиксом приповести Томаса Берхарда *Gehen*, већ освојила срца многих читатељки и читалаца немачког говорног подручја.

Милица Мићић-Димовска повезује у својим текстовима социјално-критичку тематику са ненаметљивом критиком родних улога. Меланхолијом је прожета прича *Меланија*, о жени средњих година, која је приморана да увиди како је њен лични положај условљен околностима у којима живи и како се тиме распршују њени снови. За разлику од тога роман *Мрена* (2002), у коме се ради о замишљеној српској културној институцији у превратном времену, својевремено је поделио јавност због могућег препознавања ситуација и особа. Критички став је типичан за многе есејистичке и књижевне текстове Љиљане Ђурђић; прилептири „Чоколаде марке Пиониер“, једне од њених нових прича, у којој се приповеда прецизно, без претераног кодирања и поетизирања, може човека ухватити језа... Јавно признање књижевног дела ове ауторке као да једва напредује, ауторке која многе ствари без околишања назива правим именом, једне од саоснивачица часописа *ПроФемина* (од 1994/95. године).

Љубица Арсић увек има неког аса у рукаву, а није везана за неки одређени књижевни проседе. Овде објављена прича „Огледало и у њему кровови града“, пуна недвосмислене и прикривене еротике и ироничних алузија, прави је бисер збирке *Тиграстија од тигра* (2003), а у којој ауторка настоји да повеже брачни и породични живот бабе и деде приповедачице са догађајима у српској и југословенској историји. „Еротика тражи целу личност“, каже ауторка шеретски. У свом бестселеру вишеслојног наслова *Манго* (2008) одмерава се Београд очима жене; провокативан приступ теми наглашен је специфичним језиком. За све овде егземпларно заступљене ауторке – разуме се само по себи – реч је о далеко важнијим стварима од љубави и чежње, о свакодневици у граду, о страсти и жудњи.

Када се Сава Дамјанов позабави проблемом разлика међу половима, онда његова нарација има како етичке, тако и естетске, еротске и језичке конотације. Богатство необично разноликог и вишеслојног дискурса овог неконвенционалног професора Филозофског факултета у Новом Саду – од књижевно-теоријских, књижевно-историјских и књижевно-критичких текстова па све до прозе – немогуће је укратко окарактерисати. Фантастика, креативна ведрина, разиграност, кршење табуа и све остало што чини начело слободe, то је укратко опис његовог спитељског кредa и животног мотоa. Исто тако из Новог Сада стиже нам живахно и увек спреман за језичку авантуру Ласло Блашковић, одомаћен у многим жанровима. Са хумором, иронијом и сарказмом фокусира у најновијој збирци *Прича о малаксалости* како „обичне људе“, тако и књижевне величине. Радње прича догађају се у разним градовима, у Новом Саду али и у Паризу четрдесетих година („Спаситељ“).

Преглед завршавамо двома минијатурама Јовице Аћина и Сретена Угричића. Аћина, који је као писац, есејиста и преводилац већ дуго присутан на културној сцени, не можемо сврстати у неки одређени стил. Свеједно о чему пише, да ли о рату, прогонима и искушењима, о друштвеној хладноћи итд, увек превазилази разиграну имагинацију, као што се наговештава у његовом тексту „О мачевима и речима“, тој језичко цизелираној, мрачној, наоко аисторијској, ванвременој причи.

„Писац је у сталној комуникацији са извором перформативне моћи језика. И позванији је од других да то покаже на делу.“ Сретен Угричић чини то без остатка, како у својој минијатури „Откуд знам за Христа“ из збирке *Бог језика и друге приче*, у којој настоји да одреди естетске и језичке темеље религиозности, тако и у свом новом роману *Незнаном јунаку* (немачки превод 2011), провокативном и алегоричном приступу Србији. У роману се ради о антиутопији, у којој се јунаци позивају на личности из националне историје и митологије, али која допушта и надасве универзални приступ. Бескомпромисност оваквог књижевног проседеа имала је за последицу да је аутор оштро нападнут на српској културној сцени.

Ето, толико што се тиче предговора. Дакле, ауторке и аутори из Србије не *реагују* само на шаролику стварност (коју не треба схватити само као националну), већ и *агирају* – користећи се свим расположивим средствима, у сталној потрази за новим видовима изражавања, служећи се покултурним и супкултурним наслеђем, повезујући постмодерне стратегије приповедања са опором и оштром социјалном критиком и неореалистичном наратијом. При томе се наравно доводе у питање важеће и поново успостављају нове норме, које се непосредно тичу искуства у српској стварности и са њом. Али исто тако реч је и о љубави и смрти, моћи и издаји и тиме о вечним темама, које, дакле, сведоче о неуништивости приповедања и креативности аутора. Многи од њих су осим свог књижевног деловања активни и у јавности, и то са ентузијазмом, али исто тако и револтирани и делимично дезилузионирани у погледу тржишних механизма, владавине кича, недовољног критичког суочавања са прошлошћу, недовољне рецепције у својој земљи. Ауторке и аутори заступљени у овој антологији, али исто тако и бројни други, дали су се на тегабан пут промене. И убудуће ћемо уживати у њиховим делима – читајући, слушајући и гледајући. Сваки пут почиње првим кораком; и ми смо са радошћу допринели томе у предвечерје Лајпцишког сајма књига 2011. године са Србијом као земљом у фокусу. Као уредница антологије захваљујем се свима који су учествовали у реализацији ове антологије, а посебно својој докторанткињи Еви Коволик.

Хале / Берлин, јануара 2011.

(Књига је изашла поводом Сајма књига у Лајпцигу 2011.)

С немачког превео Душан Хајдук Вељковић

¹ Ради се о едицији „Europa erlesen“ и игри речи erlesen – сазнати читањем и пробрати, бити пробран; прим. прев.

Енес Халиловић ПРЕСУДА

Након операције, нешто меса
и нешто крви из моје утробе заврши
на ђубришту крај болнице.

У сну, обретох се се на Сабору паса.

Хиљаде пуштених паса око мене, а ја у ланцима.
Суде ми за злочин – убиство једног пса.

И рекоше да је дана тог и тог, пас тај и тај
појео крај болнице месо из моје утробе,
од мојег јада отрован – остао на месту мртав.

И прочиташе оптужницу:
*Зато што је овај човек живео псећим животом
крив је за псећу смрт.*

Пси у публици очекивали су правду и оштру
казну.

Бећу присутни и бројни пси из седме силе
због великог интересовања јавности.

Судија, пас тужних очију, гледао ме у очи.

Када сте рођени?
Кад је никао један зуб времена.

Да ли сте осуђивани?
Да. На писање.

Реците нешто у своју одбрану?
Део мене бачен је на болничко ђубриште,
али ја сам далеко, на ђубришту историје.

Имате право на завршну реч.
Реч је моја незавршена.

Коначно, да ли се кајете?
Да. Видим, није липсао неки пас са педигреом
него луталица, као ја.

*Крив је, саопшти порота и изрекоше казну:
Нек пати као до сада.
Куд год да иде, док год живи,
људи ће на њега лајати, пси га олајавати.*

фебруар 2011.

Јасна Милићев

НЕ ВОЛИМ НЕНАЈАВЉЕНЕ ГОСТЕ

Не волим изненадне госте
што налегну на звоно
и прекину моју добру намеру
да учиним нешто за себе

Знојим се као медвед на Бахамима
и гризе ме савест што не отварам
а знам да је неко коме је цркао штампач,
нема га,
не зна да срочи жалбу на пресуду,
има потребу да отпише директору,
срочи радну биографију,
изјаву коју треба да овери у суду,
компликован оглас за продају кола –
мени је ипак хитно потребан баштован
мозак ми је зарастао у гробљански бршљан

Још један хистеричан дан прети
узнемирујуће вести допиру са екрана –
не јавља се на телефон
не отвара врата
– моја глава мирно чека
на Речнику књижевних термина
уместо на пању

Када све прође
избледеће и стих на екрану
чекајући да довршим строфу
реч је дрво наред друма –
чека музику тишине

Ана Сеферовић

POSTCARD

У последње време врло често идемо у шуму
Шуме су за одрасле
Као и рано јутро
Кад не спавамо
Кад не сањамо бродове

За одрасле је близина
За одрасле су лупе, увеличавајућа сочива
За одрасле су микроскопи и веш машине

Излежава се по улицама
Излизаних колена
Завијена у ћебе као бурито
Слобода је корпулентна
Слобода је цинс за дебеле
Слобода је калорична
Има масне дланове
Испуцале пете

Тепих на главном тргу упија
Глад

Иза трамвајских завеса
Врцкају мачке
Узнемиравају петлови
Расту минђушице
Расте дан и ноћ
Дише тиха бруталност
Свакодневна као крв из носа
Расту дечаци

Дечаци и песнице

На крају крајева
Завиди ти на
Океанској свежини монументалних,
Вртоглаво високих бетон-краљица,
Које ти улазе кроз прозор
Кроз чије ноге пролазе придошлице
Великих
Очију
Великог
Апетита

Завиди ти на самоћи
На удаљености

Ивана Миланков

ТРОЈАНСКИ ПРЕДЕО СА КАСАНДРОМ У ПОЗАДИНИ

Очекивала сам више од тебе.
Мислила сам полудећеш онако нежно, пролећно
сва у измицању као младе магле априла.
Мислила сам срж ће ти се претопити у срну.
Прижељкивала сам те лагану, на латици, како
пловиш све до Кине и њених тананости.
Мислила сам причаћемо о сенкама. И свили.
Очекивала сам да ми донесеш седму тајну жада.

Мислила сам
полудећеш онако летње
заједно са вулканима.
Узалуд сам гледала небо.
Звезде су мировале у лукама,
ниси им навукла једра.
Узалуд сам обилазила полове.
Леду и сантама требало је још мало љубави.
Твој ум их није могао пронаћи.
Огњена земља је чекала твоја
врела тројанска стопала,
али ветрови су побегли из твоје косе.
Узалуд сам улазила у врелину поднева,
није те било у боровима.

Узалуд чекам лабудове.
Нема те у овом лепом, младом, медитеранском богу
са којим си помешана на уснама.
Нема те у његовој слободи.
Побегла си
на начин древне Тројанке
због хладних обичаја девичанства.
Зато мораш да се обучеш у ово лудило
од гордости и камена.
Очекивала сам те
у лепшим лудилима.
Али ти ниси хтела ниједан други свет
сем твоје племените Троје,
Луда Тројанко.

Томислав Маринковић **КОЧЕЊЕ, ПРАЗНИНА**

Не од херојства, већ од нападних, исхитрених
гестова, време заспало на београдском асфалту.

Буди се, из топле дремежи, кад и ја
(тај трен ме поново за њега веже),
а кочење аутобуса неопрезно руши
сву сигурност коју сам зидао током пута.

Заправо, стварно постоји само тај
парајући звук, и безброј урамљених
погледа у прозорима околних зграда,

док, у укупном учинку, комешање града
донесе неколико процената доброг,
а од остатака настане плева –
безвредни трагови слепог врћења у круг.

Зраци сунца, чини ми се да је овај град
само за вас створила нека светлуцава машта.
Не усуђујем се да кажем: *ово је мој живот!*

Сав од погрешног сећања,
и пољуљаног поверења у свет ствари,

тек уз помоћ шкрипе кочница схватам да ћу,
ступањем на плочник, испунити празнину
којом су пре мене корачали други.

Петру Крду **ПОЉУБАЦ МЛАДЕ СРНЕ**

Сањам је сваке ноћи у три сата
Љуби је у уста млада срна
У предугом путовању
Од једног годишњег доба до другог

Када мртви маме живе
Да им дођу
И подстичу друге
Да их накратко замене

Рећи ћу вам да је смрт
Једне ноћи доиста била злоћудна и кратковида
Моји укућани су се једва пробрили
Кроз њене урлике
А само је мајка кротила ставове
Неизвесности

Не плаши се смрти моја мајка
Она само разгледа усамљене одаје чекања
Тихо да не пробуди два заљубљена коса

Зато је гледам како у три сата
Одлази на другу страну да преброји претећа питања
Оних који су победили поразе

Сведок сам али нисам кадар да разјасним
Пољубац младе срне у предугом путовању
Од једне зиме до друге.

Из заоставштине

Иво Андрић

ДОДИР СА СТРАНЦИМА

Поводом 50 година од добијања „Нобелове награде“ за књижевност

УВОДНА БЕЛЕШКА

Текст је исписан руком Андрићевом, ћирилицом, на табацима коцкасте хартије 34x21 см. Листова има укупно шест. У апарату у дну странице доносимо варијанте и исправке.

Раније објављено, као Прилог II, уз нашу студију Иво Андрић и Франческо Гвичардини, у зборнику *Дело Иве Андрића у контексту европске књижевности и културе*, Београд 1981, стр. 685-688. Текст је преузет из књиге Никше Стипчевића *Андрићев Гвичардини*, Задужбина Иве Андрића, Београд, 2003.

ДОДИР СА СТРАНЦИМА. ¹Наша земља није периферична, не налази се на крај света и није опкољена океаном, него мањим или већим масама разних раса и народа. И у нормалним временима додир са страним земљама, људима и схватањима игра за нас важну улогу. У временима великих међународних поремећаја он је често од пресудне важности по наше држ[авне] и нац[ионалне] интересе. Стога се одавно код наших људи постављало питање: како се треба држати и како поступати у додиру [са] страним светом, било да он долази к нама било да ми тражимо њега, било да се ради о везама и пословима политичке, војничке, привредне или научне, па чак и личне природе. У сваком од тих случајева, ми не свршавамо само посао због кога смо дошли у додир са странцем, него у његовим очима представљамо и цео народ о коме, врло често, може само по нама да суди. Из тога произлази од колике је важности такав додир и свака наша реч и сваки покрет при њему.

Данас је несумњиво, у односу према иностранству, најактуелније питање: како да странцима, нарочито меродавним, учинимо наша политичка схватања што јаснијим и што прихватљивијим?

Одавно су наши први људи, међу њима нарочито Јован Цвијић, приметили да ми у том важном послу пропуштамо и често грешимо. У те наше грешке и њихове узроке ми се нећемо овде упуштати, него ћемо дати неколико кратких, а стварних и по нашем мишљењу корисних напомена:

1) Потпуно је погрешно схватање, које нам је остало као рђаво наслеђе прошлости, да између силе и ²покораванања сили нема средњег пута и да увек и у свему ваља изабрати једно од то двоје. У односу са иностранством извесно је да ни једно ни друго не ваља и да између силе и покорности воде многи путеви; и управо то су путеви достојанства и успеха.

2) У односу према иностранству ³ваља, пре свега, тачно одредити и ограничити своје потребе, јер што су потребе мање то је и број наших захтева нижи, а тиме посао лакши и изглед на успех већи. Бити присиљен тражити много већ је, само по себи, једна слабост.

3) ⁴Своје захтеве, пошто смо их тако промислили и свели на најмању ⁵меру, морамо изнети у облику који је странцу од кога ствар зависи што ближи и што разумљивији. У исто време треба настојати, ако је икако могућно, пронаћи и вешто истаћи користи које би и тај странац имао од остварења наших захтева. Јер, тај је разлог најубедљивији. Ако то није могућно, треба му ставити у изглед своју ⁶захвалност, симпатије свога народа, па и ⁶подршку, згодном приликом, у његовим другим јавним или, још боље, скривеним тежњама. А ако је остварење нашег захтева у противности са склоностима или чак са интересима дотичног, онда нарочито много труда и пажње уложити у начин ⁷како ћемо захтев поставити. У том случају не вреди забашуривати ствар, јер ваш партнер зна боље од вас свој интерес, ⁸него греба настојати наћи конкретну и непосредну рекомпензацију, и ставити му је на леп начин у изглед.

При свему томе, бити јасан и позитиван, нипошто не обећавати оно што не можеш извршити и чак ни у речима не ићи преко границе своје стварне моћи, је[р] оне су странцу познате; можда и боље него теби. /

4) Не треба никад губити из вида да сваки твој успех, тј. остварење твога захтева представља једну или више концесија једне или више заинтересованих страна. А концесије се у међународним односима чине само са рачуном на противконцесије. Стога онај ко неће, не уме или не може да и сам чини концесије, мора рачунати с

ПРВА ПРОЉЕТНА ПЈЕСМА

Јутрос облаци небом иду, а ја слутим радости: кад процвату брда страшним сјајем њихова оружја, кад посију пламене цвјетове по пољима, кад се зачује прва труба, кад се појаве први коњаници, уморни, прашни: и попрскани пјеном као у некој старој пјесми; о радости!

Кад ће доћи краљеве војске?

Жене ткају у тишини за њих дарове, њих спомињу добри људи у молитвама, о њима пјевају дјевојке за прозорима и за њих расте цвијеће у малим вртovima. Чека спремних стотину њежности.

Кад ће доћи краљеве војске?

Облаци небом плове као војска; ја слутим дане великих дјела.

Јутрос сам видио напупалу грану.

Кад ли ће доћи краљеве војске?

тим да ће убрзо доћи време кад неће моћи рачунати ни на чију концесију. Тај дуг се не враћа на строго одређен рок, ни на пару и милиметар, али постоји једно невидљиво књиговодство у тим односима, и онај ко је у њему записан као рђав или непоштен платиша не може да рачуна на успех у свом раду. Онај ко је искрено заузет око интереса своје земље,¹⁰ неће чекати¹¹ тренутак¹² да сам буде присиљен да се појави са захтевима, него ће вазда тражити прилику да неком концесијом која не задире у државне интересе или услугом која зависи од његовог личног труда и вештине, обавезе што више људи и установа. Тако ће имати код странаца изванредан капитал на који може увек рачунати са приличном вероватноћом. Разуме се¹³ да то није лак ни једноставан посао, јер¹³ то може да чини само човек који је вредан и способан, који будно прати развој међунар[одних] односа и добро познаје људе и земље и њихове стварне потребе. А у исто време он треба да савршено разуме и осећа све интересе своје земље да би знао докле може ићи у концесијама а да при том или не повреди те интересе или не обећа више него сме.

Тежак је то посао, обично резултат дугогодишњег рада, многих искустава, па и неуспеха и разочарења. Али човек који уме да га врши инстински је слуга свога народа. /

5) За свршавање једног или више међунар[одних] послова шаљемо обично човека који те послове и начин њиховог обављања познаје. Али поред тога, одувек се гледало да дотично лице буде и добро виђено код оних са којима треба да преговара. Старо је правило из међунар[одних] односа: „Si vis mittere, mitte gratum.“ (Ако хоћеш да шаљеш некога, пошљи пријатну личност.)¹⁴ Према томе природно је и само по себи разумљиво да никако не треба слати личност која није добро виђена код стране којој се шаље или је таква да по својој природи одбија све људе. Наравно да то није довољно и да се мора учинити више од тога¹⁴.¹⁵ Како су људи, кад се ради о односима ове природе, лично један другом углавном индиферентни, то ће онај који одлази код странаца да са њима свршава послове у интересу своје земље морати настојати да се тим странцима покаже са оне стране која је њима најразумљивија и најпријатнија, а да избегава све што зна да код њих није добро виђено.

Тиме се, наравно, не свршавају послови и не отклањају стварне противности тежња и интереса, али се олакшава рад на томе.¹⁶ Стога ни¹⁶ тај део посла не треба заборавити ни пренебрећи, а људи га,¹⁷ баш зато што изгледа природан и разумљив сам по себи, често пропуштају или олако узимају.

6) /

За послове са иностранством¹⁸ треба, у начелу, употребљавати само оштроумне и морално здраве људе. Тешко је јасније одредити који су људи такви. Можда је лакше казати који нису за такве послове. Па и то се може само донекле одредити. То би били 1) Они који немају хладну и добру памет; 2) Они који имају један или више порока, много јачих него што је снага њихове воље. Први не долазе ни у ком случају у обзир,¹⁹ јер од њих користи не може бити а штета је врло вероватна¹⁹. Они други могу бити понекад употребљени, јер често уз велике пороке иду велике способности.²⁰ Али, порочна човека треба употребљавати само повремено, за један одређени посао, не пуњују[ћи] га у

своје остале ствари, не дајући му код странаца својство „свога човека“, тако да²¹ они код којих га шаљете знају да ви знате каквог човека шаљете и зашто га шаљете, и да његови лични недостаци не могу бацити сенку на²² целину и добар углед државних установа. Под тим условима можете употребити и порочна човека, повремено, и кад за неки посао не можете наћи бољег²³. Али ни у ком случају не треба га узети у своју сталну службу, јер иначе усвајате и његов порок са свима последицама које може да има.

Још је много теже учинити избор између т. зв. способних људи који немају видних и изразитих недостатака и порока. Код њих су управо поједине од тих њихових способности оно што их чини неподесним за трајну или повремену мисију у иностранству²⁴. /

С обзиром на то да између нашег народа и његових нарави и обичаја и западноевр[опских] земаља постоје огромне разлике тешко је наћи човека који [прекинута реченица].

Потребно је да ваш посланик у герм[анским] роман[ским] или англосакс[онским] земљама познаје културу тих народа и њихов начин мишљења и опхођења,²⁵ како би им могао што ближе прићи и што убедљивије изнети потребе и захтеве своје земље, али је штетно и опасно ако их он, као што често бива, и сам усвоји и поприми, јер се тада дешава неминовно да се отуђи од навика и схватања свога народа²⁶.

²⁷Укратко, он треба да познаје културу дотичног народа, да се служи и влада њоме, као страним језиком, али да се ниједног тренутка не поистовети са њом.²⁷

Copyright: Задужбина Иве Андрића,
Милутина Бојића 4, Београд

1 Прецртан почетак реченице: И у нормалним временима.

2 Прецртана нечитка реч.

3 Прецртано: потра[...].

4 Реченица је најпре почињала: Тако промишљене и сведене.

5 Пише: мере.

6 Речи између експоненцијалног броја су приписане у дну странице.

7 Прецртано: његовог постављења.

8 Прецртано: њега.

9 Прецртано: способан, вредан и искрено.

10 Прецртано: вратиће.

11 Прецртано: прим.

12 Прецртано: кад.

13 Речи између експоненцијалног броја у прилогу у дну странице.

14 Две реченице између експоненцијалног броја дописане у дну странице, ознаком да се на том месту убацују.

15 Прецртани припис у дну странице: Изгледа природно да свако поступа тако и да је излишно напомињати те ствари. Па ипак, тако се често грешити у томе, да треба имати на уму.

16 Две речи између експоненцијалног броја у припису на маргини.

17 Прецртано: често.

18 Прецртано: било да треба нешто да постигнете за своју ствар, било.

19 Речи између експоненцијалног броја у припису у дну странице.

20 Прецртано: само.

21 Прецртано: странци.

22 Прецртано: држава.

23 На левој маргини оловком приписано: Gente che avevano „più lingua che persona“. Gvi[čardini] (Људи који су имали „више језика него изгледа“.)

24 Припис оловком на левој маргини: Културни, речити, уметници-писци.

25 Прецртано: али.

26 Прецртано: своје земље.

27 Дописано оловком у наставку текста.

Олга Ороско

ДА БИ СЕ НАПРАВИЛА АМАЈЛИЈА

Потребно је само твоје срце
склопљено према слици и прилици твојих демона
или твојих богова.

Једно срце, тек, као подлога жару за идолопоклонство.
Само једно незаштићено заљубљено срце.

Остави га на отвореном
где ће трава завијати своје тужбалице беле дадиље
да не може да заспи,

где ће ветар и киша спуштати свој бич
једним замахом плаве језе

а да га не претворе у мермер и не преполове,
где ће тама отворити своје јазбине свим ловачким

псима,

да не може да заборави.

Потом га баци са врха његове љубави у врело

измаглице.

Затим га стави да се суши у глумим недрима камена
и греби, греби по њему хладном иглом док му не

ишчупаш

последње зрнце наде.

Пусти нека га даве грознице и коприве,
нека га тресе обредно протрчавање штеточине,
нека га обавија клевета скована дроњцима старе славе.
И када једног дана једна година га притегне канцама
једног века,

пре но буде прекасно,
пре но постане заслепљујућа мумија,
широм отвори једну по једну све његове ране:
изложи их сунцу самилости, исто као просјак
што пустињом проноси своје бунило,
све док само одјек једног имена буде у њему растао
бесом глади;
непрекидно лупање кашиком по празном тањиру.

Ако буде и даље живо,
ако се докопао доведе по слици и прилици
твојих демона или твојих богова
ето ти амајлије непоколебљивије и од закона,
јаче од оружја и зла непријатеља.

Чувај је у јави својих груди попут стражара.

Али бди с њом.

Може да нарасте у теби као ујед куге,

може да буде твој целат.

То недужно чудовиште, та незајажљива званица
твоје смрти!

НЕМА ВРАТА

Врелим песком који клеше огњени знамен на ветру,
дивљим законом звери које вребају на опасност
из скровишта,

вртоглавицом гледања нагоре,
том својом љубављу која се одједном пали
попут светиљке сред ноћи
малим одломцима једног света

предодређеног за идолопоклонство,
милином спавања са свом својом кожом
док покрива страну страха,
у сенци доколице која је нежно отварала
лепезу небеских пашњака,
дан за даном ти створи самоћу у мени.

Моја самоћа је од тебе направљена.
Носи твоје име у верзији стене,
у напетост тишини где могу да одзвањају
све мелодије пакла;
корача уз мене твојим празним кораком
а има, као ти, тај поглед гледања све даље
одлазим,
све до блеска јучерашњице који се раствара
у сузама, у никад.
Остави је ти пред мојим вратима
као онај ко напушта наследницу
краљевства из којег нико не излази
и никад се тамо не враћа.

Самоникла је нарасла
хранећи се оним травама што расту по ободима сећања
а које за олујне ноћи стварају тајанствена привиђења,
призоре којима грознице потпаљују своје највеће
ломаче.

Видех је тако како дрвореде настањује
закукуљеним који су као жртве

принети љубави
– ликови несаломљивог, слепог мермера,
обузетог као удаљеност -,
или како наспред дворане шири ону кишу што пада
пored мора
далеко, негде другде,
где удубљење година ваљда пуниш водом заборави.

Понекад ме одува заједно са јужним ветром
урагански пој који се напречац ломи у вапај
у сломљеном грлу среће,
или покушава да комадићем дотрајалог надања
избрише онај збогом шта ти записа
крвљу мојих снова по свим огледалима
како би болело штагод да погледам.

Моја самоћа је све што од тебе имам.
Завија твојим гласом из сваког кутка.
Када је назovem твојим именом
расте као плик у помрчини.

И једне вечери подиже преда мном
ону крошњу са неба у боји мокрих топола
под којом смо пили вино
свакодневне вечности,
и разби је и нехотице, да себи исече жиле,
не би ли се твоје поновно рођење одиграло
као кад се бог рађа из велелепног очаја.

И не могоше да умре
и њен поглед био је поглед сумасишлог.

Тад се отвори један зид
и ти уђе у ову собу која нема излаза
и у којој сада седиш, посматрајући ме,
у другој самоћи,
сличној мом живљењу.

(Из књиге *Опасне игре*)

НАПУШТЕНА

Нема томе тако много
када је свет био једно стакло боје среће,
не шака песка,
огледао би се у другом као у огледало које те улешшава.
Било је то као да прилазиш брзим водама
неограничених опроста,
где су се новим крштењем исправљале грешке,
шупљине се пуниле златном кишницом, пропусти се
стапали
па си досезао до блиставог зрачења што се стиче
у ноћи чуда.
Намагнетисао би камење самим њиховим гажењем.
Својом голотињом и перје анђела би разгрнуо.
Али нешто сломи одсјај.
Изнутра покуљаше слике.
Ко замути живу? Ко распрши чаролију прозачности?
Сада си насамо пред очима леденог суда
који ломи стакла,
као да те је отворен простор једног дана испрао
а бодеж ветра раскомадао и сенка сунца разбаштирила.
Не можеш да сакријеш оронулу косу, поглед
савладане животиње,
ни она изобличења која ствара жестоко осветљење
међу одбаченим љубавницама.

Стајала си ту, без могућег помиловања,
под ударом усуда,
као заточеница истог расплета као и јунакиња
на кочијама древног мита.
Друго небо без божанства, други свет
у који више нико доћи неће
у неумољиву воду потапају твоје несавршенство
и твоју срамоту.

(Из књиге *У наличју неба*)

Превод са шпанског и белешка
Силвија Монрос-Стојаковић

Олга Ороско (*Orozco*; Аргентина, 1920–1999) радила је као новинар, уређивала је више књижевних часописа и била члан генерације „Трећа авангарда“, изразитог надреалистичког надахнућа. Међу њеним песмама ваља посебно истаћи оне које су објављене у књигама *Смрти*, *Опасне игре* и *У наличју неба*.

Катарина Бугарчић

„ЉУДИ БИ ЛЕПИЛИ ЖВАКЕ И У РАЈУ”

Горан Петровић, *Испод таванице која се љуспа*, „Компанија Новости”, Београд, 2010.

Када се појави нови прозни текст већ увелико афирмисаног и престижним књижевним признањима награђиваног писца, неминовно долази до актуелизације његових ранијих дела. Природно је да се вредност и уметнички домети новог текста сагледавају у односу на дела која је писац раније понудио својој публици и самим тим поставља питање да ли тек објављена проза прелази границе очекиваног или само потврђује већ остварени статус писца. *Испод таванице која се љуспа*, нови роман Горана Петровића, неће разочарати поклонице његове прозе, али их, вероватно, неће ни освојити као *Ситничарница „Код срећне руке”*.

Петровићев роман или „кино-новела”, како га означава писац, настао је садржинским проширивањем раније објављене истоимене приче, а наведени поднаслов је добра смерница читаоцу да се овај прозни текст опире уобичајеним жанровским одређењима. Наративну нит чине међусобно испрелетане и повезане јединице

анегдотског типа којима су сликовито и упечатљиво представљене судбине краљевачких житеља у другој половини прошлог века. Мање мотивске јединице задржавају одређену самосталност која је потенцирана сегментирањем текста и издвајањем поглавља унутар њега, али, такође, заједно образују сложенију структуру, значењски и смисаоно комплекснију и упечатљивију. Наиме, начин на који Петровић уланчава делове текста подсећа на поступак његовог јунака, кино-оператера Швабе Монтаже, који скупља исечке, делове филмских трака, да би их касније, иако разнородне, повезао у једну целину.

Знатан део приповести посвећен је сликању пословних подухвата Лазе Јовановића, краљевачког обућара, чија предузимљивост и замисао доводи до зидања хотела око чије судбине и мењања намене се плете читава прича. Услед историјских и друштвених промена хотел „Југославија” доживљава судбину истоимене државе – бива подељен и један његов део, онај под упечатљиво осликаном таваницом, постаје биоскоп „Сутјеска”. Осим градителја хотела, појављује се велики број локалних ликова који су се игром случаја, једног мајског поподнева 1980. нашли заједно на пројекцији филма. Писац нас суочава са тридесетак карактера клизећи полако од првог до последњег реда биоскопске сале. При томе позиција наратора се мења – у највећем делу текста то је свезнајући приповедач, да би се на тренутак представио као један од актера. У тим моментима он личи на камермана – све бележи и види, а сам остаје скривен и неприметан. Од почетка пројекције до њеног изненадног краја изазваног вешћу о маршаловој смрти, писац нам, представљајући махом типизирани ликови, даје „свет у малом”, не пропуштајући да проговори ни о нашој нарави и карактерима. Захваљујући изузетном осећају да уочи и издвоји интересантан детаљ, писац успева да живо и допадљиво дочара судбине необичних, у друштву често маргинализованих ликова. Само понекад то сликање постаје неинветивно (писар Малишић Држава), а однос између симболичког имена и алегорије постаје сувише очигледан.

Два посебно битна и развијена наративна рукавца у оквиру главног приповедног тока чине судбине Руди-

ја Прохаске, закупца биоскопске сале, и старог разводника Симоновића. Празнину између деветог и десетог биоскопског реда приповедач у наративном ткиву испуњава попрличном опширном и независном дигресијом о просторно и временски удаљеним догађајима, прекидајући на тај начин монотонију у набрајању ликова, али и отварајући питање оправданости ових опширних дигресија са композиционог становишта. Прва епизода односи се на боравак Рудија Прохаске, тада дечака, у палати турског султана, а друга на куповину папагаја интригантно-симболичног имена Демократија. Одбијање птице да се огласи и изговори макар само своје име постаће нека врста лајтмотива у наставку прозног текста. Наратор само на тренутак осветљава ликове у мраку биоскопске сале да би им се касније још једном вратио и на светлости дана употпунио и довршио њихове животне приче. Повремено се чини да су нека од тих накнадних осликавања ликова сувишна, предвидива и суштински не доприносе карактеризацији јунака.

Вредност овог Петровићевог текста посебно представља ненаметљив начин на који из поетске, на моменте сентименталне, лако проходне прозе издваја и даје маркантну, понекад опорну, ширу историјску слику једног времена. Историјски преокрети смештени у позадину приче и галерија ликова истурених у први план заједно образују упечатљиву слику света с краја прошлог века. То је свет у којем више нема поштовања (судбина разводника Симоновића) и у којем долази до опадања и нестајања моралних и људских вредности. Најбоља места у биоскопу, некада чувана за најугледније становнике, сада беспоговорно заузимају локалне силеције, а празно биоскопско платно добија симболичку вредност и постаје репрезент света који уморан, испражњен и лишен значења нема више шта да саопшти. Читалац Петровићеве наизглед питке прозе уочава и схвата њену значењску вишеслојност, а у испрличаним догађајима и јунацима лако препознаје савремени тренутак и људе са којима дели егзистенцијални простор. Аутор успешно прожима општу, историјску са појединачним судбинама и на тај начин ствара кохезиону силу која разуђену причу, у којој не постоји доми-

нација одређене теме или догађаја, држи на окупу.

Као и у ранијим делима Горана Петровића, и у овом прозном остварењу присутни су бројни метатекстуални и аутопоетички искази, а константу Петровићеве прозе представља формално и занатско мајсторство, ефектно и семантички сложено обликовање света књижевног дела. Посебну вредност овог ауторовог романа чини успео хумор који зна да буде прожет јеткошћу и цинизмом, али је чешће доброћудан и благонаклон. *Испод таванице која се љуспа* је проза која потврђује да њен аутор са правом заузима високо место у нашој књижевности, али, надамо се, претходи и наговештава још значајнија и потпунија прозна остварења.

Горан Лазичић

ЧИЈИ ЈЕ НАШ БАЛКАН?

Марија Тодорова, *Дизање прошлости у ваздух*, „Библиотека XX век“, Београд, 2010.

Након два издања студије *Имагинарни Балкан* (1999; допуњено изд. 2006), пред нашим читаоцима је нова књига бугарско-америчке историчарке и теоретичарке Марије Тодорове. Реч је о збирци која садржи осам краћих студија (две су написане током деведесетих, а шест у протеклој деце-

нији), обједињених поднасловом *Огледи о Балкану и Источној Европи*. Као што стоји у белешци издавача, огледи су настали даљим промишљањем и разрадом тема и теоријских поставки из поменуте капиталне студије. Могло би се, дакле, рећи да су текстови сабрани у књизи *Дизање прошлости у ваздух* настали на маргинама *Имагинарног Балкана*, с тим што треба додати да се њихов тематски опсег у томе не исцрпљује и да захвата теме из других домена ауторских истраживачких интересовања као што су на слеђе комунизма у Југоисточној Европи, студије национализма и демографска историографија, и то изван контекста строго схваћене анализе *балканистичког дискурса*. Оно што, међутим – поред ерудиције, темељног и поступног излагања, одмерености и неискључивости у доношењу судова – додатно обједињава текстове у књизи, јесте (на моменте заиста фасцинирајућа) усредсређеност Марије Тодорове на методолошка питања, на прецизна термилошка разграничења и дефиниције и „брижљиву“ контекстуализацију категорија и појмова о којима говори.

У огледу који отвара књигу, под насловом „Замка заосталости“, са поднасловом *Модерност, темпоралност и проучавање источноевропског национализма*, ослањајући се на идеје „денатурализације“ времена Зигмунта Баумана („модерност је време у којем време има историју“) и „десенцијализације“ нације Бенедикта Андерсона (нација је „замишљена заједница створена специфичном технологијом комуникације и транспорта“), и залажући се за давање предности методолошкој перспективи тзв. оквира „дугог трајања“ (*longue durée*), коју преузима од француских „аналиста“ и Јенеа Сича, Марија Тодорова настоји да оспори дискурс „хроничног алохронизма“ који је доминантан како у форми хетеростереотипа западне науке и публицистике, тако и у виду веома постојаног источноевропског ауто-стереотипа, а „по којем незападни свет живи у другом времену и увек је 'иза' западног“, односно – „незападнак увек живи у другом времену, чак и кад је наш савременик“. Другим речима, изводећи нешто што сама дефинише синтагмом „реформулација национализма као дугорочног процеса“, она указује на „оријенталистич-

ко“/„балканистичко“ порекло у проучавању источноевропских националима често коришћених фигура кашњења, „хватања корака“ и „ботаничке метафоре“ пресађивања идеја, као и готово аксиоматски важеће дихотомије која успоставља фундаменталну разлику између западног („цивилног“) и источног („органског“) национализма.

У тексту „Да ли руски оријентализам има руску душу?“, полемика („вечно питање руске историје“) о уникатности Русије у контексту „опште“ историографије ауторки пре свега служи као згодан полигон на којем, с једне стране, „стаје у одбрану темељних спознаја Едварда Саида и вредности оријенталистичке парадигме“, а са друге, да додатно разради и нијансира дистинкције које је у *Имагинарном Балкану* успоставила између *оријентализма* и *балканизма*. Прелазећи при крају текста на разматрања која спадају у област студија алтеритета и прихватајући „антихегеловску“ тезу „о несводивости 'другог' на 'јаство“, Тодорова „начиње“ главну тему следећег огледа који носи наслов „Да ли је 'други' користан појам у међукултурним односима?“ и у којем „изражава скептицизам (...) према некритичкој фасцинацији појмом другости“. У том тексту ауторка у неколико реченица сажима главне тезе свог „балканистичког концепта“: „Оно што ја дефинишем као балканизам стварано је постепено, током отприлике два века. У осамнаестом и деветнаестом веку, времену кад је Балкан откриван и истовремено измишљан, појавили су се особени обрасци перцепције. Они су се кристализовали у специфичан дискурс (у Фукоовом смислу) о Балкану тек негде у време Балканских ратова и Првог светског рата. Следећих деценија он је добио додатне одлике, али су ти додаци били више ствар детаља него суштине. Тај дискурс је био преношен у грубим цртама, а преноси се и данас непромењен. Тврдила сам и да је, за разлику од оријентализма, који је дискурс о импутираној супротности, балканизам дискурс о импутираној амбивалентности. Будући да су негде 'између', да су у стању преласка из једног у друго, Балканци су могли једноставно постати непотпуни други; уместо тога конструисани су као непотпуно јаство. Два су разлога за то: религија и раса. (...) С временом, бал-

канизам је постао згодна замена за емоционално пражњење које је дотад пружао оријентализам, чиме је ослободио Запад оптузби за расизам, колонијализам, евроцентризам и нетолеранцију хришћанства према исламу.“

У вероватно најинтригантнијем огледу у књизи, нарочито из наше „постјугословенске“ перспективе – „Етницитет, национализам и комунистичко наслеђе у Источној Европи“ – Тодорова, на почетку, ослањајући се на Фредрика Барта, дефинише етницитет као „једну страну аутодефиниције и самозначавања особе, преданости, идеологије или вере (често секуларне), чији темељ чини осећање (најчешће измишљено) сродства и заједничког историјског искуства и, по правилу, заједница језика, религије и обичаја“. У складу с тим, када се ради о темељној супротстављености два концепта у оквиру студија национализма, где су на једној страни примордијалисти или перенијалисти (истичу „важност ’примордијалних’ веза заснованих на сродству, раси, територији, језику, религији“ и посматрају „нације као суштинске и природне елементе историјског искуства човечанства“), а на другој модернисти или инструменталисти (тврде да су „нације и национализми формиран и модерном раздобљу, да су споредни производи [...] таквих појава као што су модерна световна држава и њена бирократија, капитализам и индустријализација, масовне комуникације и образовање“), Марија Тодорова се приклања овом другом, „либералном“ тумачењу. Она дефинише национализам као „спој етницитета и државности“, и на тај начин, с једне стране, додатно разграничава појмове *етницитет* и *национализам* (они „нису подударни иако се, бар што се тиче европског искуства, национализам по правилу везивао за етничко језгро и најчешће узимао карактер етнонационализма“), док са друге стране, користи то као „копчу“ између национализма и комунизма, одакле изводи главну тезу огледа по којој је држава „и *raison d'être* и *modus vivendi* како национализма тако и практичног комунизма“. Парафразирајући Лешека Колаковског, Тодорова практични комунизам одређује као „етагистичко тумачење марксизма“ (одваја га од класичног марксизма) и тврди да смо се

„у Источној Европи [...] суочили с феноменом ’комунистичког национализма““. Ауторка закључује да „етницитет, национализам и државни комунизам формирају једну линију у историјском развоју Источне Европе од осамнаестог до двадесетог века и творе оно што бих назвала (готово) непрекинутим националистичким континуумом“, односно, другим речима, да *комунистички национализам* „није био ништа друго до трансвестија ’обичног’ национализма који од 1989. године ужива у својој новостеченој нагости“.

У преостала четири огледа Тодорова се бави „емпиријским“ истраживањем, превасходно са темама из бугарске историје. У тексту „О епистемолошкој вредности породичних модела“ она оспорава, као вид „научног балканизма“, тезу да се према историјском типу породице Европски континент строго и једнозначно може поделити по тзв. „Хајналовој линији“ (Санкт Петербург – Трст). У огледу по коме је насловљена књига, у којем од француског историчара Пјера Норе преузима појам *место сећања* (*lieu de mémoire*), ауторка промишља различите нивое значења у чину рушења маузолеја бугарског комунистичког вође Георги Димитрова у Софији (1999. година), док се у следећем тексту, на примеру статуса култа националног бугарског хероја Васиља Левског током друге половине двадесетог века, Тодорова залаже „за становиште да су у државном социјализму постојали цивилно друштво и јавна сфера“. На истом примеру, у последњем огледу у књизи, „деконструишући“ процес „произвођења националног хероја“, ауторка настоји да уведе појам *слабог национализма*, чији би смисао био – слично стратегији понуђеној за „избегавање“ *замке заосталости* – да релативизује нормативно важење појма *јакког национализма* и из тога произашлих „есенцијалистичких“ дихотомија које доминирају у дискурсу студија национализма, јер сматра да „занимљивије је питање чиме се могу објаснити различити степени интензитета у посебним национализмима“ од бесконачног рециклирања класификације „западноевропских и источноевропских, грађанских и органских, рационалних и ирационалних модела национализма“, које је по Тодоровој не само „хеуристички непродуктив-

но“, него и „очигледно корисно за морализаторске сврхе“.

Књига Марије Тодорове је вишеструко интригантна и значајно штиво за нашу средину.

У доба када су некада строго оделене хуманистичке дисциплине у толикој мери међусобно преплетене да је заправо немогуће изаћи из контекста интердисциплинарне „мегатеорије“, она не само што по „занатској“ изузетности може бити узор сваком научном раду, него и на конкретном, „предметном“ нивоу припада широком спектру друштвених наука, од историографије, демографије и антропологије, до филозофије и теорије књижевности. Штавише, с обзиром на сличности „историјског пута“ Бугарске и Србије, већина огледа из књиге је, како сама ауторка у *Предговору* наглашава, „експлицитно компаративна не само у регионалном контексту“. А одатле произилази још једна битна „корист“ *Дизања прошлости у ваздух*, јер би „идеолошка“ позиција Марије Тодорове – која је увек већ „активни противник“ *баналног национализма*, али која, истовремено, никад не губи из вида „империјалистички“ контекст „новог светског поретка који делује на принципима ратничког миротворства“ – могла бити прикладан еталон за савремену српску интелектуалну сцену.

Иван Радосављевић

ИТАЛИЈАНСКЕ ЦИПЕЛЕ

Вуле Журић; Катеначо,
КЦНС, Нови Сад 2011.

*I wanna trade in these ol' country boots
For some fine Italian shoes
John Hiatt, "Memphis in the Meantime"*

Враћајући се после дужег времена краткој приповедној форми, Вуле Журић као да поново обува омиљене, удобне ципеле – или се бар мени допада како му стоје, а да су удобне очигледно је по томе како гипко и елегантно хода у њима. Метафору на страну, у седамнаест прича окуљених у збирци *Катеначо* Журић демонстрира изванредно разумевање облика кратке приче и начина на који она, упркос ограничењима која намеће ма-

њи обим (у поређењу са претензијама тоталности својственим роману), делотворно истражује кључне видове егзистенције дочараних књижевних ликова.

Ту делотворност Журић постиже изванредно прецизним конструисањем епизода којима своје ликове и светове које настајују представља читаочевој пажњи, у оној ограниченој, „прозорској“ перспективи коју прича дозвољава. Те епизоде по правилу не доносе ништа громоуцателно, никакве тектонске потресе чије се последице виде из авиона; чак и када приповеда о *крајњим стварима*, наш аутор их измешта из фокуса, преусмеравајући нам поглед ка ефемерним детаљима који, парадоксално, иако су недвосмислено антиклимактично интонирани, са ретком тананошћу дефинишу срж искуства датог књижевног лика унутар књижевног света који му је дом. Одличан пример оваквог поступка налазимо, на пример, у причи „Марио Банана“, где јунакиња окружена телесним пропадањем и смрћу (стара, болесна, непокретна свекрва којој мења пелене, изненада преминули мужевљев стриц) остатке своје расуте пажње одржава на окупу посвећујући се гомили тривијалности којима се заклања од огољеног трагизма којем не може умаћи. Литанија посмртних параферналија (телеграм сачушћа, телефонско извештавање о смрти, припрема гибанице за погребно послужење, куповање надгробног пластичног цвећа...) окончава се бесмисленим, неукусним флертом с пи-

јачним пијанцем; та нискомиметска ситуираност поништава сваку евентуалну патетику, парадоксално истичући аутентични *патос* свакодневног безнађа, који нема како да постане *узвишен*.

Исти снижени трагизам свакодневице налазимо, рецимо, и у причи која затвара збирку, у којој јунаку, који проводи безбрижан летњи дан на Ади Циганлији, у воду упадају бермуде, из којих том приликом губи све оне суштински важне ситнице чији недостатак има моћ да човеку загорча живот до метафизичких размера: новчаник с личном картом, кључеве од аутомобила, у којима му остаје мобилни телефон... Након тога, напушта га девојка с којом је дошао, ауто остављен на паркингу му украду, а кад коначно стигне кући затекне полицију која хапси његовог сина, наркомана који је напао мајку, али му не дозвољавају да види сина, јер, очигледно, нема лична документа. Завршни акорд ове приче даје сцена постављена у кафаници која се, нимало случајно, зове Крај света: испричавши роштиљџији о несрећном низу губитака који га је задесио, док чека да се испеку ћевакчићи, протагониста одлази да игра одбојку на песку. Очигледно, у контексту онога што је претрпео, то је радња бесмислена као и било која друга; уједно, то је и једино што може да учини. Завршни удар ироније вреба са самог почетка приче, од наслова, који ступа у савршено сазвучје с оваквим завршетком: прича се зове „Дани сира и војне музике“. За оне читаоце који не памте овај израз (а ни сам га одавно нисам чуо), кад неко пита: „Зашто?“, па му одговоре: „Због сира и војне музике!“, то у ствари значи: „Ђути, глуп си, ништа не разумеш, то тако мора, и не пита се!“

На тренутак се учини да бисмо на корак ближе малочас поменутом узвишеном патосу можда могли прићи у оним причама из ове збирке у којима Журић најважније ликове обликује према личностима из националног пантеона, тематизујући догађаје на маргинама важних, величанствених, симболичком набијених епизода српске историје. Разуме се, ништа од тога. Ако као пример узмемо причу у којој, у јесен 1912, српска војска ослобађа Приштину, а главни лик, поручник у тој војсци, среће најпре некакве шаљивџије које му се представљају

као четнички војвода Танкосић и Милан Ракић, песник и некадашњи приштински конзул, а затим уистину среће управо њих двојицу, након хуморног ефекта са преварантима, читаоцу би заиста могло задрхтати српско срце у недрима, и у оку засијати суза јуначка; наиме, после петсто година, у Приштини се чује звук звона са цркве. Звоно је сакрио и сачувао за ову прилику песник и бивши конзул, Милан Ракић, а војвода упућује младог поручника: „Иди, синко, до цркве и звони. Да осетиш оно што никоме нећеш успети да опишеш.“ И тек што се добронамерном читаоцу разбуктало патриотско чуло, у наставку истог пасуса аутор обавештава читаоца ко су заправо она двојица што су се лажно представили: то су Мустафа Голубић, који ће изван страница ове приче постати генерал НКВД и координатор оперативних акција Коминтерне, и Ђуро Шарац, касније и ван приче припадник организације Млада Босна, који ће Гаврилу Принципу помоћи да набави оружје којим ће убити Франца Фердинанда и његову супругу Софију Хотек. Овим елегантним потезом Вуле Журић над један уистину узвишено патетичан тренутак навлачи сву силу историјског контекста, који својом иронијском снагом потискује патетику и открива ток историје као низ мање или више окрутних шала у које људи понекад не могу да не поверују, али свеједно греше. Да читаоцу не остави никакве сумње о томе, Журић поново користи наслов приче као простор за иронијску интервенцију на општем плану приче: „Осветници Косова“ у епизоди: Освајање Качаника“, тако је насловљена ова прича, чиме Журић директно призива универзум стрипа и његове конвенције, као да дословно каже: „Вукови са Онтарија у епизоди...“ и тако даље. На тај начин он национални мит првог реда деконструира на низ неуклопљених, иронијом прожетих историјских тренутака чији се тежина, сврха, значење, важност, трагизам, положај у националном историјском памћењу и сви остали елементи читаоцу сада указују релативизовани, детронизовани, умањени до пропорција појединца.

А управо у томе почива главни добитак од оваквог приступа: чак и највеличајнији конструкти историје, политике и психологије растварају се и

претварају у талог под млазом топле воде Журићевог третмана; нема трагедије мимо појединца и мере његовог обичног, свакодневног живота; у историјски значајним (ослобођење Косова) и историјски безначајним околностима (купање на Ади Циганлији), људска мера остаје иста; уједно, то је мера коју баш форма кратке приче може да изрази на целовит и уметнички ефикасан начин. Успевајући у томе у овој књизи, рекло би се, са лакоћом, а сасвим сигурно креирајући за читаоца изазовно и упечатљиво искуство, Вуле Журић се збирком *Катеначо* показује као зрео аутор у пуној списатељској снази.

Љиљана Шоп

ИЗМЕЂУ ИСТИНЕ И ИЛУЗИЈЕ

Марија Шимоковић; *Велосипед господина Вермеша*, „Дерета”, 2010.

Кључна реченица у роману Марије Шимоковић *Велосипед господина Вермеша*, не само зато што се лајмотивски понавља и варира, него зато што сажима основну идеју у роману, начин мишљења и форму приповедања у њему, гласи: "Шта је истина ако постоји илузија". Нимало случајно, јер Шимоковићева и гради роман у про-

стору између живота и илузија о њему, с једне стране на оштром контрастирању два времена, сецесијског с краја XIX и самог почетка XX века и садашњег, а с друге на могућим поређењима насталим скенирањем константи и универзалија које се дотичу ама баш сваког времена, јер се односе на непроменљиву људску природу, саздану од потреба и жеља, нужности и случајности, реалија и снова, биполарну по себи.

Нови роман Марије Шимоковић битно одређује и његов поднаслов: Роман о заносу. У поплави савремених проза које карактерише деконструкција, критичност, побуна, иронија, дистанца, бука и бес, и ако такве прозе замислимо као матични ток данашњег романсијерства, наша се ауторка одлучила за узводну пловидбу, тежу и спорију, опаснију јер је скептични савременици могу означити као носталгичну, романтичну, сентименталну, китњасту, оптимистичну, сладуњава, разбокорену, и самим тим искључити из преовлађујућег духа и укуса нашег времена, које се у оцени високих књижевних вредности клони свих ових придева. Стога мислим да је списатељици требало и храбрости, заинаћености, страсти и личног заноса да занемари дезилузионистички кредо већине и заузме сопствени курс кроз време, лични однос и недвосмислен став према једној краткој, али интензивно оствареној епохи у начину живота, мишљењу, уметности и поимању вредности, каква јесте сецесија. Сецесија је епоха настала услед тескобе у даровитим људима и потребе да се окруже пуноћом китњастих здања и предмета, бујних облика, флоралних мотива, пренаглашених и нагомиланих, разиграних боја, декоративних ситница и детаља, е да би затомили тескобу и празнину, страх од будућности (приближава се Први светски рат) и уравнотежили непосредну околину са својим илузијама. Потомци ће је видети различито: неко као храброст да се свем том обиљу дода још један цвет, а други као претеривање на граници кича.

Сви јунаци *Велосипеда господина Вермеша* живе између истине и илузије, склонији свом личном времену него објективној сатници. Стога су и окупљени у роману да памћењем, проучавањем, истраживањем и домишљањем времена, у којем је централ-

на фигура "сецесијски човек са својствима" Лајош Вермеш, својим изразитим сензибилитетом за прошлост одају почаст једном прохујалом добу. Као духовни наследници лепоте, елганције и специфичности које су баштиници заједно са љубављу према Суботици и Палићу, скупљачи легенди, анегдота и прича које проничу у животописе старих породица, племства и аристократије заслужне у задужбинарском и неимарском смислу за најлепша здања, слике, рукописе, као и за најинтригантније тајне које су шапатам преношене с генерације на генерацију, они себе доживљавају као појединце с мисијом, водиче кроз лагуме, спону са прошлошћу.

Прича се у спиралном преплету и кружном вртложењу конструише око идеје и подухвата који иницира новинарка Ања, да се у Градској кући, оној истој где је оптужен и протеран, одржи симпозијум о Лајошу Вермешу, и тако на неки начин рехабилитује један сањар и европски интелектуалац који је остварио свој сан на Палићу, али га је платио изгоном и банкротством. Списатељица свесно меша жанрове, не дајући предност ни једном: роман је и историјски и љубавни, роман о идејама и роман интриге, поетски и драматичан, нежан и суров, реалистички и фантазмагоричан. Могло би се рећи да су главни јунаци овог романа време и занос, Палић и Суботица, али и *неимари растакања предрасуда*, како они из Вермешовог доба тако и наши савременици који не дозвољавају заборав и проводе време у библиотекама, музејима, над старим фотографијама и рукописима, како би разумели дух сецесије и кружење идеја у њој, допринос изузетних појединаца и везе између личних, породичних и друштвених односа са судбином града. Свест да је град старији и у извесном смислу важнији од његових живих становника, јер таложу слојеве свих претходних генерација, њихових напора и стремљења, доминира; ономе ко уме да види, слуша и осећа, ко је обдарен дијагоналном свешћу, град у сваком наизглед обичном дану еманира паралелне прошле светове у којима је могућно интензивније и свестраније живети и боље разумевати своје доба.

Постоје они који повратак у прошлост сматрају кукавичким бекством и неумећем ношења терета у своме

времену. Марија Шимоковић, напротив, у том чину види храброст, мудрост и могућност остваривања неке више правде и истине, дубљег склада. Премда каткад уплашена, каткад скептична и упитана над својим животним избором, главна јунакиња не одустаје од свог вермешовског сна и потраге за саговорницима истих интересовања и животних опредељења. Њени "извори" за разумевање Вермеша су двоструки: превагу над малобројним документима и чињеницама односи измаштани свет, смештен у салон/музеј контесе Еме Седер. У амбијенту тог салона и његовој завереничкој атмосфери, као у каквој алхемијарској реторти, могућно је све: срести давне људе, опипати загубљене предмете и документе, заљубити се у тајанственог грофа и добити благослов за ту етеричну везу, потврдити веродостојност чудесних прича о ексцентричним поступцима и трагичним породичним тајнама оновременог племства с руба моћне аустроугарске царевине.

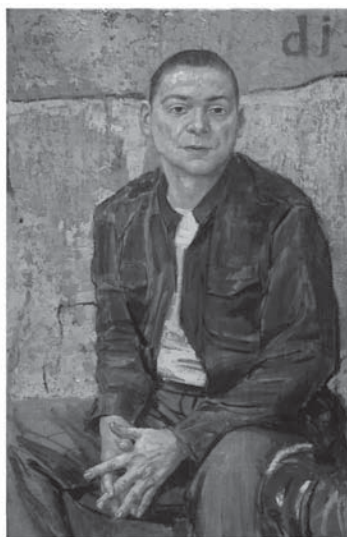
Марија Шимоковић романом *Велосипед господина Вермеша* у извесној мери исписује "романсу са сопственом уобразиљом", што јесте једна од дефиниција носталгичног текста (Светлана Бојм), али и *преузима одговорност за своје носталгичне приче*, што је одлика *рефлексивне* а не *рестауративне* носталгије. Њен циљ је да промишља сецесију, Вермешове поступке и карактер, да свога јунака смести у *могући* а не по сваку цену у реални контекст. Отуда њен јунак пријатељује са Белом Хамвашем, дописује се с њим и доводи га у свој палићки врт, као и са

Лу Саломе која га одводи код Фројда, подлежући и сама његовим чарима здравог духа у здравом телу врсног спортисте, због чега један савремени Суботичанин живи своју фантазију да је унук Лу и Лајоша. Отуда у роману и Бела Фаркаш са својом боемском и суицидном животном причом, и Геза Чаг, Костолањи, Шандор Лифка који након пропасти свог сниматељског опуса на запаљивим нитратним тракама (преточеним у гуму за Батине ципеле преваром једног безочног бизнисмена, игноранта уметности каквих је и данас много), ипак прави филм о Вермешу. Отуда у роману и наши савременици Сава Бабић, Радослав Зеленовић и Бела Дуранци, могући учесници измаштаног симпозијума који је, уместо у животу, одржан у роману.

Лајош Вермеш је између осталог и жртва завере, потенцијалног непријатељства које друге племићке породице гаје према њему, јер нарушава кастинске односе и цени све људе без обзира на њихово порекло и материјални положај, омогућавајући свима да искажу своје таленте и остваре своје снове. У склопу завереничких теорија ауторка се поиграва и са оном табуисаном: о слободним зидарима. Једна масонска сеанса одиграва се у суботичкој Градској кући у нашем времену, сведочећи да завереништво разних фела и са различитим циљевима постоји одувек, попут древне приче о неколицини мудраца који чувају свет и његову космичку равнотежу. Ауторка указује на опасност од конзервативних завера, али оставља могућност да постоје и племенита удруживања

способних и разумних људи који раде за општу добробит без личних интереса. Страх, сумња и радозналост су природне реакције на свако тајно удруживање, али пресудно у тој причи је проницање мислећих људи у стварне циљеве таквог организовања.

Ауторка *Велосипеда господина Вермеша* нема илузија о данашњици, мада главну јунакињу смешта у једну готово идилично сложну новинарску редакцију, међу енергичне радохолике и поштоваоце градске историје. Успешна и цењена на послу, опуштена у односима са сином, затечена обостраном љубавном романсом са тајанственим грофом Монтефелтроом која помало личи на бајку, опседнута организовањем Симпозијума за који верује да ће пробудити позитивну енергију њених суграђана, јунакиња крстари Суботицом и Палићем, путује у Београд и Будимпешту, увек под тензијом, увек у временском шкрипцу, разапетом између свакодневице и снова, својих и туђих успомена, страха и наде. Кључ за разумевање јунакињиног односа према свету, али и ауторкиног према конципирању романа, ваља потражити у опредељењу Марије Шимоковић за мото овога романа, цитат из Платонове *Гозбе, или о љубави*. Очигледно је овај Платонов дијалог, у којем се ерос (љубав) дефинише као филозофски нагон за спознајом идеја, био инспирација, па и потка на којој се граде емотивни односи, док је став "да је прави песник трагедија такође и песник комедија" определио да прича у целини делује као паучинасто, поетично ткање које меандрира између светле и тамне стране живота.

Александар Баљак

АФОРИСТИЧАР ЈЕ ВЕСЕЛИ СКЕПТИК

- * Књига је сумњиво окупљање речи.
- * Положај књиге је много бољи кад се књига отвори.
- * – Може ли се живети од писања?
– Може, али не сваки дан!
- * Из дана у дан расте број писаца који спадају међу десет најбољих на свету.
- * Да ли је колегијално писати боље од других?
- * Прочитао сам узбудљив постмодернистички роман. Све време сам стрепео да ће се нешто догодити.
- * Постмодерниста заврши роман пре него што одлучи о чему ће да пише.
- * Како си успео да напишеш књигу у којој ничег нема? Одакле ти толика инспирација?
- * То је изузетно храбра књига. Опире се свакој стилизацији.
- * То је књига која разбија предрасуде. На пример, ону да писац треба да буде писмен.
- * Лоше књиге једу наше време. Од тога су дебеле.
- * Роман је билдер међу књижевним врстама.
- * Роман је добар само ако је шири него дужи.
- * Писац који убија причу неће се на томе зауставити. Удавиће и читаоца.
- * Стрпљиви читалац смртно досадне књиге на крају ће бити богато награђен. Неће више морати да је чита.
- * Ко то тамо лупа? Неки ангажовани писац разбија табуе.
- * Афоризми скрибомана су као сперматозоиди. Од милијарду један успе, а и надиру као да не долазе из главе.
- * Писац Шкрабало није задовољан својим местом у књижевном лексикону. Помиње се тек под словом "ш".
- * Тај писац је прошле године објавио пет књига. Да се ниједан његов читалац не би осетио запостављеним.
- * Ако си написао и другу књигу, последњи је тренутак да објавиш изабрана дела у две књиге.
- * Тешко је писати без талента, али на муци се познају јунаци.
- * Шта ће ми Нобелова награда за књижевност под старе дане? Потребнија ми је сада кад се озбиљно носим мишљу да почнем да пишем.
- * Сликајте ме испред полице са Андрићевим књигама. Нека се види да сам писац иза кога стоји релевантно књижевно дело.
- * Штошта није хтело у песму, али песник је био неумољив.
- * Свако време има свог Хомера. Чему лажна скромност?
- * Награда коју сам добио за мене је велико признање, али и обавеза да се на исти начин одужим члановима жирија.
- * Не читам књиге које награђујем јер не сумњам у свој критички суд.
- * Да књига није спаљена, цео тираж би плануо.
- * Роман једног српског писца недавно је преведен на црногорски језик. Спала књига на два слова.
- * Много волим да читам, али немам ти ја живаца за то.
- * Све своје непријатеље ставићу у књигу. Направићу од њих хербаријум.
- * Зашто пишем? Не знам, докторе.